

Kari-Anne Sæther

**Dialektforskjeller i realiseringen av
indirekte objekt**

Hovedfagsoppgave i nordisk språk
Institutt for nordisk språk og litteratur
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Tromsø
Høsten 2001

Takk

Datamaterialet til denne oppgaven er samlet inn ved hjelp av over 600 informanter. I tillegg har en rekke kontaktpersoner hjulpet til både med å finne informanter og med selve gjennomføringen av de ulike undersøkelsene. Uten alle disse hadde ikke denne oppgaven vært mulig, og de fortjener alle en stor takk.

En særlig takk går til professor Andreas Bjørkum ved Norsk Målførearkiv og førstesekretær Gudmund Harildstad ved Seksjon for leksikografi og målføregransking, Universitetet i Oslo både for at de lot meg bruke Norsk Målførearkivs kontaktnett av informanter, og for at de var villige til å påta seg en masse ekstraarbeid ved å gjøre det.

En særlig takk går til min veileder Endre Mørck for idéen til oppgaven og for all hjelp og støtte underveis.

Innholdsfortegnelse

Takk	1
Innholdsfortegnelse	3
Oversikt over tabeller	7
Kapittel 1: Introduksjon	
1.1 Innledning.....	9
1.2 Problemstilling	9
1.3 Dialektsyntaks	10
1.4 Oppbygging av oppgaven.....	12
Kapittel 2: Indirekte objekt i norsk	
2.1 Innledning.....	15
2.2 Generelt om indirekte objekt i norsk.....	15
2.3 Nominalfrase eller preposisjonsfrase som indirekte objekt	17
2.4 Refleksivt indirekte objekt	18
2.5 Historisk utvikling.....	19
2.6 Semantiske roller.....	20
2.7 Frie benefaktiver	22
2.8 Benefaktive adverbialer.....	23
2.9 Oppsummering	24
Kapittel 3: Klargjøring av tema for undersøkelsen	
3.1 Innledning.....	27
3.2 Faglitteraturen	27
3.3 Skriftlige tekster på dialekt	30
3.4 Naturlig bruk	31
3.5 Belagte setninger med ”ekstra” indirekte objekt.....	31
3.6 Identifisering av verbgrupper	33
3.7 Valg av verb til undersøkelsen	37
3.8 Grammatiske forhold knyttet til det ”ekstra” indirekte objektet.....	38
3.8.1 Form på verbalet og setningstype.....	39
3.8.2 Form på det direkte objektet.....	39
3.8.3 Form på det indirekte objektet.....	40
3.8.4 Restriksjoner på bruken av ”ekstra” indirekte objekt.....	40
3.9 Oppsummering	41
Kapittel 4: Metode og gjennomføring	
4.1 Innledning.....	43
4.2 Bakgrunn for valg av metode	43
4.3 Metode i datainnsamlingen	45
4.3.1 Styrke.....	45
4.3.2 Svakheter	45
4.4 Delundersøkelsene om dialektforskjeller og grammatiske forhold.....	47
4.4.1 Informantutvalg	47
4.4.2 Kvaløy-informantene.....	48
4.4.3 Asker-informantene.....	49
4.4.4 Gjennomføring av intervjuene.....	49

4.4.5 Spørrelisten til delundersøkelsen om dialektforskjeller	51
4.4.6 Spørrelisten til delundersøkelsen om grammatiske forhold	51
4.4.7 Målform i spørrelistene	52
4.5 Delundersøkelsen om den geografiske utbredelsen av ”ekstra” indirekte objekt.....	53
4.5.1 Informantutvalg	53
4.5.2 Høgskoleinformantene	54
4.5.3 Målførearkivinformantene.....	54
4.5.4 Spørreskjemaet til delundersøkelsen om geografisk utbredelse.....	55
4.5.5 Forskjeller mellom informantgruppene.....	57
4.6 Oppsummering.....	59

Kapittel 5: Dialektforskjeller i aksept av nominale indirekte objekt

5.1 Innledning.....	61
5.2 Verbgrupperesultatene	61
5.2.1 Resultatene fra verbgruppe 1	61
5.2.2 Resultatene fra verbgruppe 2.....	63
5.2.3 Resultatene fra verbgruppe 3.....	63
5.2.4 Resultatene fra verbgruppe 4.....	64
5.2.5 Resultatene fra verbgruppe 5.....	65
5.2.6 Verb brukt i to ulike setninger.....	67
5.3 Kommentarer fra informantene	68
5.4 Oppsummering.....	71

Kapittel 6: Grammatiske forhold ved ”ekstra” indirekte objekt

6.1 Innledning.....	73
6.2 Form på verbalet og setningstype.....	73
6.3 Form på det direkte objektet.....	73
6.4 Form på det indirekte objektet	74
6.5 Restriksjoner på bruk av det indirekte objektet.....	75
6.6 Oppsummering.....	78

Kapittel 7: Geografisk utbredelse av ”ekstra” indirekte objekt

7.1 Innledning.....	81
7.2 Presentasjon av resultatene.....	81
7.3 Om statistikk	84
7.4 Resultatene fra verbgruppe 1.....	85
7.4.1 Målførearkivinformantene.....	86
7.4.2 Høgskoleinformantene	88
7.4.3 Oppsummering	89
7.5 Resultatene fra verbgruppe 2.....	90
7.5.1 Målførearkivinformantene.....	90
7.5.2 Høgskoleinformantene	92
7.5.3 Oppsummering	93
7.6 Resultatene fra verbgruppe 3.....	94
7.6.1 Målførearkivinformantene.....	94
7.6.2 Høgskoleinformantene	96
7.6.3 Sammenligning av informantgruppene	98
7.6.4 Oppsummering	99
7.7 Resultatene fra verbgruppe 4.....	99

7.7.1 Målførearkivinformantene.....	100
7.7.2 Høgskoleinformantene	102
7.7.3 Oppsummering	104
7.8 Resultatene fra verbgruppe 5.....	104
7.8.1 Målførearkivinformantene.....	104
7.8.2 Høgskoleinformantene	106
7.8.3 Sammenligning av informantgruppene	109
7.8.4 Oppsummering	109
7.9 Kommentarer fra informantene	110
7.10 "Ekstra" nominalt indirekte objekt, dialekttrekk eller stilmarkør?	111
7.11 Oppsummering	116
Kapittel 8: Alder	
8.1 Innledning.....	119
8.2 Test om alderens betydning.....	120
8.3 Oppsummering	121
Kapittel 9: "Ekstra" indirekte objekt og dialektinndeling	
9.1 Innledning.....	123
9.2 Dialektinndeling	123
9.3 Dialektskiller i syntaksen	125
9.3.1 Futurum med bli + infinitiv	126
9.3.2 Foranstilt <i>nok</i>	126
9.3.3 Resumptive pronomen.....	126
9.3.4 Dublering av ubestemt artikkel	127
9.3.5 Ha-stryking	127
9.3.6 V3-ordstilling i spørresetninger.....	128
9.4 Utbredelsen av "ekstra" nominale indirekte objekt.....	128
9.5 Oppsummering	130
Kapittel 10: Avslutning	131
Litteraturliste	133
Vedlegg 1: Kvaløy-informantenes spørrelister	139
Vedlegg 2: Asker-informantenes spørreliste.....	146
Vedlegg 3: Spørreskjema til delundersøkelsen om geografisk utbredelse.....	149
Vedlegg 4: Følg brev til spørreskjema	150
Vedlegg 5: Oversikt over læresteder som returnerte besvarte spørreskjemaer	151
Kart 1: Målførearkivinformantene	152
Kart 2: Høgskoleinformantene	153
Kart 3: Målførearkivinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 3.....	154
Kart 4: Høgskoleinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 3.....	155
Kart 5: Målførearkivinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 5.....	156
Kart 6: Høgskoleinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 5.....	157

Oversikt over tabeller:

Tabell 4.1: Aldersfordeling av informantene	58
Tabell 4.2: Geografisk fordeling av informantene	58
Tabell 5.1: Verbgruppe 1. Kvaløy-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	62
Tabell 5.2: Verbgruppe 1. Asker-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	62
Tabell 5.3: Verbgruppe 2. Kvaløy-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	63
Tabell 5.4: Verbgruppe 2. Asker-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	63
Tabell 5.5: Verbgruppe 3. Kvaløy-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	64
Tabell 5.6: Verbgruppe 3. Asker-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	64
Tabell 5.7: Verbgruppe 4. Kvaløy-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	65
Tabell 5.8: Verbgruppe 4. Asker-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	65
Tabell 5.9: Verbgruppe 5. Kvaløy-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	66
Tabell 5.10: Verbgruppe 5. Asker-informantene. Fordeling av svar i absolutte tall	66
Tabell 6.1: Vurdering av setninger med direkte objekt i bestemt form	74
Tabell 6.2: Vurdering av setninger med substantivfrase og pronomen som indirekte objekt	75
Tabell 6.3: Vurdering av passivsetninger	76
Tabell 6.4: Vurdering av utbrytingskonstruksjoner	77
Tabell 6.5: Vurdering av spørresetninger	77
Tabell 7.1: Fordeling av alle svarene i absolutte tall og prosent	82
Tabell 7.2: Fordeling av alle svarene på verbgrupper i prosent	82
Tabell 7.3: Verbgruppe 1. Målførearkivinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	86
Tabell 7.4: Verbgruppe 1. Målførearkivinformantene. Kjikkvadratverdier	87
Tabell 7.5: Verbgruppe 1. Høgskoleinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	88
Tabell 7.6: Verbgruppe 1. Høgskoleinformantene. Kjikkvadratverdier	89
Tabell 7.7: Verbgruppe 2. Målførearkivinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	91
Tabell 7.8: Verbgruppe 2. Målførearkivinformantene. Kjikkvadratverdier	91
Tabell 7.9: Verbgruppe 2. Høgskoleinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	92
Tabell 7.10: Verbgruppe 2. Høgskoleinformantene. Kjikkvadratverdier	93
Tabell 7.11: Verbgruppe 3. Målførearkivinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	94

Tabell 7.12: Verbgruppe 3. Målførearkivinformantene. Kjikvadratverdier	96
Tabell 7.13: Verbgruppe 3. Høgskoleinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	97
Tabell 7.14: Verbgruppe 3. Høgskoleinformantene. Kjikvadratverdier	98
Tabell 7.15: Verbgruppe 4. Målførearkivinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	100
Tabell 7.16: Verbgruppe 4. Målførearkivinformantene. Kjikvadratverdier	101
Tabell 7.17: Verbgruppe 4. Høgskoleinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	102
Tabell 7.18: Verbgruppe 4. Høgskoleinformantene. Kjikvadratverdier	103
Tabell 7.19: Verbgruppe 5. Målførearkivinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	105
Tabell 7.20: Verbgruppe 5. Målførearkivinformantene. Kjikvadratverdier	106
Tabell 7.21: Verbgruppe 5. Høgskoleinformantene. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	107
Tabell 7.22: Verbgruppe 5. Høgskoleinformantene. Kjikvadratverdier	108
Tabell 7.23: <i>I orden</i> -vurderinger i de nordnorske fylkene. Tall i prosent	112
Tabell 8.1: Høgskoleinformanter fra Nord-Norge. Alderssammensetning	120
Tabell 8.2: Nordnorske høgskoleinformanter gruppert etter alder. Verbgruppe 3 og 5. Fordeling av svar i absolutte tall og prosent	121
Tabell 8.3: Nordnorske høgskoleinformanter gruppert etter alder. Verbgruppe 3 og 5. Kjikvadratverdier	121

Kapittel 1: Introduksjon

1.1 Innledning

Dialektologien eller studiet av de norske dialektene har hatt en sterk posisjon innenfor studiet av norsk språk. På tross av dette er den syntaktiske variasjonen i norsk lite kartlagt. Dialektsyntaks eller studiet av syntaktisk variasjon i norske dialekter har fått liten oppmerksomhet, og det er bred enighet om at den kunnskapen man har, er begrenset. I de senere årene har imidlertid feltet fått økt oppmerksomhet. Under *Møte om norsk språk 6* (MONS 6) i Bergen i november 1995 var det en egen dugnadsgruppe med navnet "Syntaktisk variasjon i norske målføre" som samlet både nordister og allmenningvister. Ved Universitetet i Tromsø var det både i 1995 og i 1999/2000 seminarer på hovedfagsnivå med samme emne, og denne oppgaven er direkte inspirert av dette siste seminaret.

1.2 Problemstilling

Temaet for denne oppgaven er dialektforskjeller i aksepten av indirekte objekt. Det har blitt hevdet at nordnorske dialekter aksepterer nominalt indirekte objekt ved flere verb enn mange andre dialekter og skriftspråket, og i denne oppgaven vil jeg undersøke denne påstanden nærmere. Formålet med oppgaven er først å kartlegge og beskrive omfanget av nominale indirekte objekt utover det som er vanlig i standardnorsk, i en nordnorsk dialekt. I tillegg vil jeg kartlegge aksepten av slike "ekstra" indirekte objekt over hele landet. Oppgaven vil være konsentrert rundt å kartlegge og beskrive konstruksjonen, og datamaterialet blir samlet inn i tre ulike delundersøkelser.

I den første delundersøkelsen undersøker jeg hvilke verb og verbgrupper som kan ta nominalt indirekte objekt i en nordnorsk dialekt, og sammenligner med en sørøstnorsk dialekt. Datamaterialet til denne undersøkelsen er samlet inn gjennom intervju med ti informanter i hvert dialektområde.

I den andre delundersøkelsen prøver jeg å beskrive disse "ekstra" indirekte objektene gjennom å undersøke enkelte grammatiske forhold knyttet til dem og også undersøke om de skiller seg fra vanlige indirekte objekter. Datamaterialet til denne delundersøkelsen er

også samlet inn gjennom intervju, og informantene er de ti nordnorske informantene fra den første delundersøkelsen.

I den tredje og siste delundersøkelsen prøver jeg å få en oversikt over geografiske forskjeller i aksepten av slike ”ekstra” indirekte objekt, og datamaterialet er samlet inn fra informanter over hele landet. Selv om hensikten var å kartlegge den geografiske variasjonen, har denne tredje delundersøkelsen i tillegg gitt grunnlag for en test på om alder har noe å si for hvorvidt informantene aksepterer ”ekstra” indirekte objekt.

1.3 Dialektsyntaks

Denne oppgaven handler om variasjon i syntaksen i *talemålet*. Talemålet har sin selvstendige syntaks i den forstand at man finner særtrekk som er grammatisk regulert, men som er ukjente for skriftsyntaksen. Enkelte slike talesyntaktiske trekk er overdialektale og allmennnorske. En setning som *Han tok og slo av lyset* er akseptabel i alt norsk talemål, selv om denne *ta og*-konstruksjonen ikke har fått innpass i skriftmålet (Sandøy 1994:199). I tillegg til en rekke andre syntaktiske trekk som finnes i alt norsk talemål, men ikke i skriftmålet, er det enkelte talesyntaktiske trekk som har en mer begrenset geografisk utbredelse. Det er disse trekkene som beskrives innenfor dialektsyntaksen.

Dialektsyntaks regnes som ”ein del av talesyntaksstudiet ved at det fokuserer på *variasjonar* i normene for *talemålet*” (Sandøy 1994:206). Denne oppgaven fokuserer på geografisk variasjon i talemålet slik man har gjort innenfor den tradisjonelle dialektologien. Sosiolingvistikken er opptatt av hvordan språklig variasjon er forbundet med sosiale forhold som alder, kjønn og sosiale klasser. Denne oppgaven tar i mindre grad opp variasjon knyttet til slike forhold

Ifølge Åfarli (1998) vil studier i dialektsyntaks handle om syntaktiske konstruksjoner og fenomener som er ikke-standard i den forstand at det er konstruksjoner og fenomener som ikke er karakteristiske for standarddialekten. Det vil normalt ligge implisitt i en slik studie at den er komparativt innrettet. Dialektsyntaksstudier vil derfor i praksis oftest te seg som studier av de avvikene fra standardspråkets syntaks som man finner i ulike by- eller bygdedialekter (Åfarli 1998:273). Det gjelder også for min undersøkelse at konstruksjonen som blir undersøkt er ikke-standard, og at undersøkelsen er komparativt innrettet. Men

isteden for å sammenligne en syntaktisk konstruksjon i en dialekt med en syntaktisk konstruksjon i standardspråket eller skriftspråket, sammenligner jeg vurderingene til informanter med ulike dialekter med hverandre.

Tradisjonelt har dialektologien konsentrert seg om fonologi, morfologi og ordforråd fremfor syntaks. Sandøy (1994) har talt opp titlene i *Norsk dialektbibliografi* (Nes 1986) for å demonstrere hvordan interessen er spredd på de ulike grammatiske nivåene. Han finner at 232 titler er registrert under fonologi, 135 under morfologi, 207 under ordforråd og bare 28 eller 4,6 % under syntaks. Han mener at en av årsakene til dette er at dialektvariasjonene i norsk trolig er større innenfor fonologi og morfologi enn innenfor syntaks. Faarlund (1983) mener en viktigere grunn til at studiet av syntaksen i dialektene har blitt forsømt i forhold til de andre språklige nivåene, er at syntaksen er abstrakt på en helt annen måte enn fonologi og morfologi. Syntaksen kan man bare komme frem til indirekte, gjennom slutninger ut fra observerbare fakta, og forholdet mellom slike observerbare språklige data og slutninger om syntaktiske regler er ikke liketil. Alle språkbrukere vil ha en dobbel syntaktisk kompetanse, i tillegg til kompetanse i sin egen dialekt vil de også ha kompetanse i skriftspråket og muligens også i andre dialekter. Det er vanskelig å skille dialekt- og skriftspråkkompetanse, og særlig vanskelig vil det være å få pålitelige informantvurderinger om at en syntaktisk konstruksjon er ugrammatisk i en dialekt hvis den er brukt i skriftspråket.

Vangsnes (1996) påpeker at den rådende teoretiske tilnærmingen til dialektstudier helt opp til våre dager har vært historisk-komparativ og til en viss grad strukturalistisk. Dette er lingvistiske tradisjoner som primært har vært opptatt av og utviklet sine metoder og teorier i forhold til det fonologiske og morfologiske nivået i språket. Disse teoriene har ikke aktualisert studiet av det syntaktiske nivået, og dette studiefeltet har derfor kommet i bakgrunnen. Ifølge Vangsnes (1996:5) er det fremveksten av generativ grammatikk og særlig den såkalte prinsipp- og parameterteorien som har ført til en sterkt økende interesse for studiet av syntaktisk variasjon i dialektene. Ifølge denne teorien er syntaktiske strukturer ”vårt vindaug til det som ligg bak den menneskelege språkevna”. For forskere som arbeider innenfor dette teoretiske rammeverket, har derfor studiet av hva som er mulige syntaktiske strukturer, og studiet av syntaktisk variasjon mellom språk og mellom dialekter blitt det viktigste studiefeltet.

Selv om utviklingen av generativ syntaks kan være en av årsakene til den økte interessen for dialektsyntaks, er denne oppgaven er på ingen måte innenfor et slikt teoretisk rammeverk. Denne oppgaven er snarere deskriptiv og legger vekt på å beskrive en syntaktisk konstruksjon som ikke er undersøkt tidligere, og kartlegge den geografiske variasjonen i aksepten av denne.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Dette kapitlet har vært en kort presentasjon av problemstillingen i oppgaven og av emnet dialektsyntaks.

I neste kapittel vil jeg gi en beskrivelse av de sidene ved indirekte objekt i norsk som er viktige for min undersøkelse. Det er særlig forhold knyttet til vekslingen mellom nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt og ulike semantiske roller assosiert med det indirekte objektet som vil bli beskrevet.

Kapittel tre inneholder først en beskrivelse av hvordan jeg bruker ulike kilder til å komme frem til fem ulike verbgrupper som muligens kan ta et ”ekstra” indirekte objekt i dialektene, og i tillegg er det en gjennomgang av andre språklige forhold som kan tenkes å påvirke aksepten av slike indirekte objekt.

Kapittel fire er en beskrivelse av metoden som ble brukt i datainnsamlingen i de tre ulike delundersøkelsene, og en beskrivelse av hvordan disse delundersøkelsene ble gjennomført.

Resultatene fra de tre ulike delundersøkelsene blir så presentert i kapittel fem, seks og sju. I kapittel fem presenteres resultatene av delundersøkelsen om dialektforskjeller mellom to informantgrupper, en fra Nord-Norge og en fra Østlandet, i aksepten av ”ekstra” indirekte objekt. Resultatene fra delundersøkelsen om grammatiske forhold og mulige restriksjoner knyttet til ”ekstra” indirekte objekt i en nordnorsk dialekt presenteres i kapittel seks, mens kapittel sju er en presentasjon av resultatene fra den tredje delundersøkelsen som hadde til hensikt å kartlegge den geografiske variasjonen i aksepten slike ”ekstra” indirekte objekt.

Kapittel åtte er en diskusjon om og test på alderens betydning for hvorvidt ”ekstra” indirekte objekt blir akseptert eller ikke.

Til slutt i kapittel ni vil jeg se på utbredelsen av de ”ekstra” indirekte objektene i forhold til ulike forslag til inndeling av norske dialekter, og i forhold til utbredelsen av en del syntaktiske trekk som regnes som typisk nordlige. Det vil også bli en kort diskusjon om dialektgrenser i forhold til syntaktiske trekk.

Kapittel 2: Indirekte objekt i norsk

2.1 Innledning

Dette kapitlet vil gi en beskrivelse av de sidene ved indirekte objekt i norsk som er relevante for min undersøkelse. Etter en definisjon av indirekte objekt følger en gjennomgang av ulike forhold knyttet til vekslingen mellom nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt. Dette omfatter en beskrivelse av hva som styrer valget mellom de to typene indirekte objekt, av spesielle forhold ved refleksive indirekte objekt og av den historiske utviklingen. Deretter følger en gjennomgang av ulike semantiske roller knyttet til konstruksjoner med indirekte objekt og en beskrivelse av ulike benefaktive ledd.

2.2 Generelt om indirekte objekt i norsk

Verb som kan ta objekt, blir kalt transitive, og av de transitive verbene er det en egen undergruppe verb som kalles ditransitive, og som kan ta to objekter, et direkte objekt og et indirekte objekt. Det er vanlig å beskrive det indirekte objektet som et ledd som i prinsippet kun forekommer sammen med eller er parasittisk på det direkte objektet (Faarlund et al. 1997:721, Åfarli 1997:56). Videre er det enighet om at en nominal leddtype som står på plassen før det direkte objektet, er et indirekte objekt. De kursiverte leddene i eksempel (1) - (3) er altså indirekte objekt.

- (1) Han gav *barna* sjokolade
- (2) De sendte *rektor* et brev
- (3) Hun forklarte *dem* situasjonen

Nå er det uenighet om det bare er nominale ledd som kan defineres som indirekte objekt. Noen grammatikere mener at også preposisjonsfraser med *til* eller *for* kan regnes som indirekte objekt.

Faarlund et al. (1997:721) mener det indirekte objektet har ”to slags uttrykk: Det kan vere ein nominal leddtype, eller det kan vere ein preposisjonsfrase med *til* (ved nokre verb også *for*)”. Mens en nominal leddtype er indirekte objekt dersom det står på plassen like før det

direkte objektet, er en preposisjonsfrase med *til* eller *for* et indirekte objekt dersom den kan erstattes med et slikt ledd som i eksempel (4) – (6).

(4) Han gav sjokolade *til barna* → Han gav *barna* sjokolade

(5) De sendte et brev *til rektor* → De sendte *rektor* et brev

(6) Hun forklarte situasjonen *for dem* → Hun forklarte *dem* situasjonen

Hvis en preposisjonsfrase med *til* eller *for* ikke kan erstattes av et nominalt ledd eller gjennomgå objektsforming, er den ikke et indirekte objekt. En preposisjonsfrase som er indirekte objekt, kan heller ikke veksle med andre preposisjonsfraser. Ifølge Faarlund et al. (1997:722) er derfor preposisjonsfrasene i eksempel (7) og (8) ikke indirekte objekt, men adverbial.

(7) Han sendte et brev *til Amerika* → Han sendte et brev *dit*

*Han sendte *Amerika* et brev

(8) Han bygde et hus *til sønnen sin* → Han bygde et hus *for sønnen sin*

*Han bygde *sønnen sin* et hus

Hovedbegrunnelsen for å regne både nominalfrasen *barna* og preposisjonsfrasen *til barna* i (4) som indirekte objekt er at ”betydningen og funksjonen er den samme” (Faarlund 1997:43). Åfarli (1997:56) er uenig i en slik definisjon av indirekte objekt. Han vil ikke regne en preposisjonsfrase som *til barna* i (4) som et indirekte objekt, og han vil skille klart mellom semantikk og syntaks. Han definerer et indirekte objekt som et ledd som alltid er formelt realisert som en substantivfrase eller et pronomen (1997:56). Så selv om preposisjonsfrasen *til barna* og substantivfrasen *barna* i (4) synes å ha samme semantiske betydning og funksjon, vil han på grunn av den ulike syntaktiske realiseringen kalle preposisjonsfrasen for et predikatsadverbial og ikke et indirekte objekt.

I den videre fremstillingen vil jeg følge praksisen i Faarlund et al. (1997). Jeg vil kalle en nominalfrase som står rett foran det direkte objektet for indirekte objekt, og en preposisjonsfrase med *til* eller *for* som kan veksle med et slikt nominalt indirekte objekt som beskrevet over, vil jeg også regne som et indirekte objekt.

2.3 Nominalfrase eller preposisjonsfrase som indirekte objekt

Faarlund et al. (1997:725) skiller mellom verb som kun kan ta nominalt indirekte objekt, og verb hvor man kan bruke både nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt.

Verb som *nekte*, *unne*, *innbille* og *minne* tilhører den første gruppen verb som kun kan ta nominalt indirekte objekt, og som ikke har noen alternativ konstruksjon med preposisjonsfrase:

(9) Foreldrene nektet *henne* ny sykkel → *Foreldrene nektet ny sykkel *til henne*

Ved den andre gruppen verb kan begge formene for indirekte objekt brukes, og disse verbene har et innhold som går ut på at noe blir overført fra en part til en annen (Faarlund et al. 1997:725). Det er ulike forhold som styrer valget mellom nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt ved disse verbene.

For det første er formen på det indirekte objektet til en viss grad avhengig av konteksten. Et indirekte objekt som har unik referanse eller representerer kjent informasjon, vil helst ha form av nominalfrase og stå foran det direkte objektet:

(10) Hvordan kan vi redde organisasjonen?

(11) Vi kan gi *den* alle pengene

Hvis det indirekte objektet representerer ny informasjon, vil det gjerne ha form av en preposisjonsfrase og stå etter det direkte objektet:

(12) Hva gjorde du med pengene?

(13) Jeg gav dem *til en veldedig organisasjon*

Valget mellom nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt blir altså helst gjort slik at det leddet som har unik referanse eller er kjent, kommer først.

Et annet forhold som spiller inn, er lengden eller kompleksiteten på de to objektene. Lange eller komplekse ledd har en tendens til å komme etter ledd som er kortere og enklere:

(14) Hun fortalte *alle* at hun hadde vært i Syden

(15) Hun fortalte det *til alle*

2.4 Refleksivt indirekte objekt

Refleksivt indirekte objekt ser ut til å ha et videre bruksområde enn andre nominale indirekte objekt. Falk & Torp (1900:37) nevner at refleksivt indirekte objekt, eller den refleksive dativ som de betegner det, ofte har en ”mere udstrakt og eiendommelig anvendelse end de der ellers tilkommer denne kasus”, og at det opptrer ved verb som man ellers ikke forbinder med indirekte objekt som i *bygge sig et hus* og *jeg vælger mig April*.

Faarlund (1992:78) nevner en gruppe verb som bare kan ta nominalt refleksivt indirekte objekt. Disse verbene regnes vanligvis ikke som ditransitive, og det refleksive indirekte objektet er oftest utelatt. Dette er verb med ”ei slags refleksiv tyding”, noe som innebærer at ”agens samtidig er mottakar” som i eksempel (16) og (17).

(16) Ho henta *seg* eit glas

(17) Dei laga *seg* ei hole

Hvis verbalhandlingen skjer til beste for noen annen enn agens eller subjektet, må dette føyes til i form av en preposisjonsfrase med *til* som i eksempel (18a) og (19a). Denne preposisjonsfrasen er et adverbial, ikke et indirekte objekt, da den ikke kan veksle med et nominalt indirekte objekt som det fremgår av (18b) og (19b).

(18a) Ho henta eit glas *til gjesten*

(18b) ?Ho henta *gjesten* eit glas

(19a) Dei laga ei hole *til kaninane*

(19b) *Dei laga *kaninane* ei hole

Ved siden av verbene *hente* og *lage* nevner han at *bygge*, *finne*, *kjøpe* og *ønske* har lignende forhold.

Det er også noen verb som må ta refleksivt indirekte objekt, som *foreta (seg)*, *nærme (seg)*.

Ved disse verbene kan ikke nominalfrasen veksle med en preposisjonsfrase:

(20) De foretok *seg* ingenting → *De foretok ingenting *til seg*

2.5 Historisk utvikling

Et indirekte objekt tilsvarer det Falk & Torp (1900) kaller hensynsbetegnelse eller hensynsobjekt. De beskriver en historisk utvikling fra å bruke nominale indirekte objekt til oftere å bruke preposisjonsfraser.

... allerede oldnorsken [havde] vist veien for den senere utvikling ved sin valgfrie brug af præpositioner. Endog ved hensynsbetegnelsen har disse i tidens løb faaet en stadig videre anvendelse, saa at det moderne sprog jevnlig maa ty til dem, hvor den ældre tid har nævneformen. Særlig anvendes herfor ”til”, ... samt ”for” (Falk & Torp 1900:32)

Den generelle språklige utviklingen med mindre bruk av nominalfraser som indirekte objekt viser seg også som en forskjell mellom talespråk og skriftspråk. Ifølge Falk & Torp (1900:36) var det særlig eldre forfattere som under innflytelse fra tysk realiserte det leddet som angir ”den person i hvis interesse, til hvis gavn eller skade en handling foretages” (Falk & Torp 1900:34) som en nominalfrase hvor man i nåtiden ville anvende preposisjonsfrase.

Western (1921:140) skriver at biobjektet, som er hans betegnelse på det nominale indirekte objektet, nesten alltid bortsett fra i rent figurlig betydning kan erstattes med en preposisjonsfrase eller komplement med *til* eller *for*. Han mener også det er en forskjell mellom talespråk og skriftspråk idet et nominalt indirekte objekt ofte finnes i ”det litterære sprog hvor talesproget foretrekker et komplement” (Western 1921:141).

Næs (1972:308-309) er inne på det samme og mener at moderne språkbruk viser en sterk tendens til å bytte ut et substantivisk indirekte objekt med en preposisjonsfrase slik som i *Faren gav en ball til gutten*. Denne tendensen er sterkest ved substantiviske indirekte objekt, men overføres lett til pronomener *Du får sende et brev til henne*. Dette er også årsaken til at det indirekte objektet langt oftere er et lett pronomen enn et substantiv.

Det ser dermed ut til å være enighet om at bruken av indirekte objekt har endret seg, og at det er en tendens i moderne talemål til heller å bruke preposisjonsfrase enn nominalt

indirekte objekt ved de verbene der slik en veksling er mulig. Denne tendensen gjelder talemålet i større grad enn skriftspråket.

2. 6 Semantiske roller

Man kan si at en setning beskriver en hendelse, en prosess, en tilstand eller lignende. Det er hovedverbet i setningen som i stor grad bestemmer hvordan setningen skal se ut, og hvilke ledd som skal eller kan være til stede i setningen. For eksempel impliserer verbet *fortelle* at det er noen som forteller, noe som blir fortalt, og at noen blir fortalt noe. Man kan uttrykke det som at subjektet og utfyllingene i verbfrasen er deltakere i hendelsen som setningen beskriver, og at verbet deler ut roller til dem, såkalte semantiske roller. Man kan tenke seg et stort antall ulike semantiske roller, og i faglitteraturen finnes mange forslag til hvordan man kan definere et begrenset antall rolletyper. Men ifølge Faarlund et al. (1997:47) finnes det ikke i dag et innarbeidet og allment akseptert system verken når det gjelder inndelingskriterier eller terminologi.

Faarlund et al. (1997:47) opererer med kun tre semantiske roller, agens, recipiens og patiens, og mener dette er tilstrekkelig for å formulere de viktigste generelle reglene i norsk grammatikk. Med et så pass lite antall roller må hver av dem dekke et temmelig vidt semantisk område. Agens er rollen til den som utfører en handling eller er årsak eller opphav til en prosess eller hendelse. Recipiens er rollen til den som eier eller har noe, rommer noe eller mottar noe. Patiens er rollen til den eller det som bare blir beskrevet eller karakterisert i setningen, og til den som er på et sted eller skifter oppholdssted eller tilstand ved prosessen. Dette er rollen til en passiv, ofte ubevisst deltaker.

I en typisk setning med to objekter har det direkte objektet rollen patiens og det indirekte objektet rollen recipiens, mens subjektet har rollen agens. I oversikter med en mer finmasket inndeling av semantiske roller kan man finne recipiens og benefaktiv som to atskilte roller. En recipiens kan defineres som en deltaker som direkte mottar eller er endepunkt for bevegelsen til et objekt som i *Ola sendte brevet til Mari*, mens den deltakeren som hele handlingen skjer til fordel for, har en benefaktiv rolle som i *Ola skrev brevet for Mari*.

Indirekte objekt har i sterk grad vært knyttet til én semantisk rolle. Dette er svært tydelig i eldre grammatikker hvor man benytter begrepet hensynsobjekt om det vi i dag kaller

indirekte objekt. Falk & Torp (1900) forbinder det de kaller hensynsbetegnelse eller hensynsobjekt, med dativ kasus i norrønt. I kapittelet Dativ omtaler de alle fraser som ville fått dativ kasus i norrønt, herunder de ”egentlige hensynsobjektene” som fantes i norrønt ved verb som *skade*, *hjelp*, *love* og *gi*. Verb med betydningen *gi* konstrueres med en dativ som betegner handlingens mottaker. I tillegg til denne mottaker- eller recipiensrollen omtaler Falk & Torp en interessens dativ som har en lignende semantisk rolle:

Foruden dette egentlige hensynsobjekt, hvor dativen nærmest slutter sig til verbet, har dativen også en videre anvendelse som knyttet til det hele utsagn, angivende den person i hvis interesse, til hvis gagn eller skade en handling foretages (dativus commodi et incommodi). Nogen fullkommen skarp grænse mellom disse to brugsmåder lader sig dog ikke drage. (Falk & Torp 1900:34-35)

Som eksempel på en slik interessens dativ nevner de en setning som *han tog os brødet af munden*.

Også en nyere fremstilling som Lie (1984) støtter seg først og fremst på semantiske kriterier når den skal forklare indirekte objekt:

Det indirekte objektet betegner som regel den som verbalhandlingen skjer til beste (eller verste) for (interessent) eller den som mottar noe fra den handlende (mottaker). Ofte vil den person det indirekte objektet betegner, være interessent og mottaker samtidig: Hun fortalte barna eventyr. (Lie 1984:94)

Falk & Torps egentlige hensynsobjekt og Lies mottaker tilsvarer det en mer finmasket inndeling av semantiske roller ville kalle en recipiensrolle, mens Falk & Torps interessens dativ og Lies interessent tilsvarer en benefaktiv rolle.

Den sterke koblingen mellom semantisk rolle og syntaktisk funksjon for det indirekte objektet har ført til en diskusjon om hvorvidt enkelte setninger med bare ett objekt egentlig kan sies å ha indirekte objekt. I setninger som *Vi hjalp dem* og *Det lyktes meg* har det ene objektet en klar benefaktiv rolle. I norrønt (Falk & Torp 1900:32) og i et moderne kasusspråk som tysk står dessuten dette ene objektet i dativ, samme kasus som det typiske indirekte objektet. Også et objekt som står sammen med et predikativ som i *Du er meg en*

fin venn, har man tradisjonelt regnet som et indirekte objekt, og også dette objektet har en benefaktiv rolle. I dagens språkbruk finnes denne konstruksjonen helst i faste uttrykk (Faarlund et al. 1997:723).

I den videre fremstillingen er det ikke behov for et stort inventar av ulike semantiske roller. Det er rollene agens, patiens, recipiens og benefaktiv som er av betydning. Selv om de to siste ofte kan være vanskelige å skille fra hverandre, er det mottakeraspektet som er det vesentlige ved recipiensrollen og interessentaspektet ved benefaktiv. På et punkt (kapittel 4.4.5) blir det trukket frem et skille mellom to aspekter ved agensrollen. Det er tale om et agentivt subjekt, som betegner en deltaker som bevisst utfører verbalhandlingen, i motsetning til et instrumentalt subjekt, som betegner den umiddelbare fysiske årsaken til at verbalhandlingen utføres. Det er kun på dette ene stedet i fremstillingen at dette skillet er relevant.

2.7 Frie benefaktiver

Et verb kan ut fra sitt innhold kreve at andre ledd skal være til stede i setningen eller i alle fall være underforstått (Faarlund et al. 1997:661). Verbet *bake* krever at noen baker, og at noe blir bakt. *Bake* knytter altså til seg to ledd, og slike bundne eller obligatoriske ledd kan sies å være utfyllinger til verbet. Verbet krever derimot ikke utfyllinger som uttrykker noe om hvor det blir bakt, når det blir bakt, eller til hvem det blir bakt. Denne typen ledd som har en løsere tilknytning til verbet enn obligatoriske ledd, kan selvsagt opptre i en setning, og de kalles gjerne frie eller fakultative ledd. Verbet *bake* kan få et ledd knyttet til seg som har en av de to semantiske rollene man forbinder med indirekte objekt, recipiens eller benefaktiv. Når dette leddet er realisert som en nominalfrase, kommer det rett foran det direkte objektet på samme plass som det indirekte objektet. Slike ledd blir av enkelte grammatikere kalt frie benefaktiver (Brøseth 1997:17).

(21) Karl baker *sin mor* en kake

Brøseth (1997) mener det er lite som skiller mellom det indirekte objektet i dobbelt objekt-konstruksjoner og det hun kaller frie benefaktiver. Hovedforskjellen er at frie benefaktiver forekommer ved transitive verb som uttrykker en produksjon eller en ervervelse. Som eksempel på slike verb nevner hun blant annet *bake*, *bygge*, *lage* og *kjøpe*.

Et særtrekk ved et direkte objekt som står sammen med frie benefaktiver, er ifølge Brøseth (1997:17) at det direkte objektet der synes å være underlagt et ubestemthetskrav, i motsetning til i vanlige dobbelt objekt-konstruksjoner hvor det direkte objektet kan stå i både bestemt og ubestemt form:

(22) Jon ga *Marit* en hund/hunden

(23) Jon stekte *Marit* et ostesmørbrød/??ostesmørbrødet

Hun har ingen forklaring på denne forskjellen og antyder at det kan være andre forhold enn de rent syntaktiske som virker inn.

Konstruksjonene skiller seg også fra hverandre ved muligheten for passivisering. En setning med indirekte objekt ved et ditransitivt verb som *fortelle* kan utvilsomt omformes til passiv, men det er mer tvilsomt om tilsvarende setninger med frie benefaktiver kan passiviseres:

(24a) Jeg fortalte *mor* et eventyr

(24b) Mor ble fortalt et eventyr

(24c) Et eventyr ble fortalt mor

(25a) Jeg baker *mor* en kake

(25b) ??Mor ble bakt en kake

(25c) ??En kake ble bakt mor

På tross av denne forskjellen mener hun at dobbelt objekt-konstruksjoner og konstruksjoner med frie benefaktiver er så pass like at man må regne med at de har en felles struktur, og at en analyse av dobbelt objekt-konstruksjonen bør inkludere frie benefaktiver. Hun regner altså frie benefaktiver som en undergruppe av indirekte objekt.

2.8 Benefaktive adverbialer

Et fakultativt ledd som uttrykker hvem verbalhandlingen er til fordel eller ulempe for, kan også føyes til setningen i form av en preposisjonsfrase med *til* eller *for*. Det gir ofte en betydningsforskjell om det er preposisjonen *til* eller *for* som er kjerne i preposisjonsfrasen.

Ifølge Lie (1984) vil preposisjonen *til* brukes når det er snakk om et mottakerforhold eller en recipiensrolle, og *for* når det er et interessentforhold eller en benefaktivrolle:

(26) Karl baker en kake *til mor*

(27) Karl baker en kake *for mor*

Faarlund (1992) kaller alle slike ledd benefaktive adverbialer, og det som skiller dem fra indirekte objekt, er at de ikke kan gjennomgå objektsforming. Hvis objektsforming hadde vært mulig, ville slike preposisjonsledd blitt regnet som indirekte objekt:

(28a) Eg skal skrive et brev *til deg*

(28b) ?Eg skal skrive *deg* et brev

(29a) Eg skal vaske golvet *for deg*

(29b) *Eg skal vaske *deg* golvet

Som man ser av eksempel (28b) og (29b), antyder han gjennom grammatikalitetsvurderingen sin at objektsforming av benefaktive adverbialer med preposisjonen *til* virker mindre ugrammatikalske enn dem med preposisjonen *for*.

2.9 Oppsummering

I det følgende vil jeg kalle både en nominalfrase som står rett foran det direkte objektet, og en preposisjonsfrase med *til* eller *for* som kan erstatte en slik nominalfrase, for indirekte objekt.

Jeg vil kalle alle nominalfraser som står rett foran det direkte objektet, for indirekte objekt uavhengig av hvorvidt nominalfrasen kan regnes som et obligatorisk eller et fakultativt ledd. Det som av ulike grammatikere omtales som frie benefaktiver, velger jeg derfor å se på som en type indirekte objekt.

Det indirekte objektet er forbundet med to semantiske roller, recipiens og benefaktiv, og forskjellen mellom dem er av betydning i deler av den videre fremstillingen. I tillegg er de to semantiske rollene agens og patiens en del av rolleinventaret.

Videre i oppgaven vil jeg kun konsentrere meg om setninger hvor det indirekte objektet forekommer sammen med et direkte objekt, og ikke om konstruksjoner hvor det indirekte objektet opptrer sammen med en predikativ: *Du er meg en fin en* eller konstruksjoner med bare ett objekt: *Det lyktes meg*. Konstruksjoner med verb som kun kan ta nominalt indirekte objekt, og hvor en veksling mellom nominalfrase og preposisjonsfrase derfor ikke er mulig som i *Foreldrene nektet henne ny sykkel*, er heller ikke med i den videre undersøkelsen.

Kapittel 3: Klargjøring av tema for undersøkelsen

3.1 Innledning

Som sagt i kapittel 1 er temaet for denne oppgaven geografisk variasjon i realiseringen av indirekte objekt, og jeg tar utgangspunkt i en antakelse om at nordnorske dialekter bruker nominalt indirekte objekt ved flere verb enn andre norske dialekter. Dette kapitlet beskriver først hvordan jeg har brukt ulike kilder for å finne ut mer om den antatte geografiske variasjonen i realiseringen av indirekte objekt, og deretter hvordan jeg bruker denne kunnskapen til å finne ut hva som er interessant for den videre undersøkelsen.

Først kommer en presentasjon av hva ulike faglitteratur sier om geografisk variasjon i realiseringen av indirekte objekt. Deretter følger en oppsummering av hva jeg fant eller snarere ikke fant i skriftlige målføretekster, og om hvordan jeg har registrert eksempler på særegen bruk av nominale indirekte objekt. Med utgangspunkt i disse kildene vil jeg så bestemme hvilke verbgrupper som kan tenkes å ta et ”ekstra” nominalt indirekte objekt i de nordnorske dialektene, og hvilke grammatiske forhold som kan tenkes å kjennetegne slike ”ekstra” nominale indirekte objekt.

3.2 Faglitteraturen

Jeg har ikke funnet noe faglitteratur som spesielt tar opp variasjon i bruken av indirekte objekt i norske dialekter. Nå er det imidlertid en viss uenighet i faglitteraturen om i hvilken grad benefaktive ledd kan realiseres som nominalfraser tilsvarende indirekte objekt ved verb som defineres som transitive eller toverdige, og denne uenigheten synes å være knyttet til dialektforskjeller.

Ifølge Holmberg & Platzack (1995:201) kan man både i engelsk og i de fastlandskandinaviske språkene dansk, svensk og norsk sette inn et benefaktivt ledd i form av et nominal ved omtrent alle verb som uttrykker produksjon eller ervervelse. Denne muligheten til å ta frie benefaktiver er et trekk ved slike verb i all fastlandsskandinavisk. Eksempelene under er på svensk, men skal også gjelde norsk.

- (1) Jag bakade *min mor* en kaka
- (2) Han målade *Frida* en tavla

(3) Jag köpte *min son* en ny sykkel

Holmberg & Platzack bemerker allikevel (1995:203) at det er forskjellig vurdering av slike frie benefaktiver i ulike varieteter av norsk. Mange norsktalende vil akseptere frie benefaktiver som dem i eksemplene ovenfor, mens andre ikke aksepterer andre frie benefaktiver enn korte refleksiver.

Som nevnt i forrige kapittel sier Faarlund et al. (1997:661) at det typiske for verbet i en konstruksjon med indirekte objekt er at det har et innhold som går ut på at noe blir overført fra en part til en annen. Indirekte objekt kan også forekomme ved verb med andre typer innhold, men da bruker man helst preposisjonsfrase, ikke nominalfrase som indirekte objekt. Unntaket er hvis det indirekte objektet er en refleksiv.

(4) Ho har kjøpt ny bil *til sonen sin*

(5) Ho har kjøpt *seg* ny bil

Ifølge Faarlund et al. (1997:729) er det ved enkelte verb ikke utelukket med et nominalt, ikke-refleksivt indirekte objekt, men det varierer en god del fra landsdel til landsdel og fra person til person om man vil godta eksempel (6) – (8).

(6) Eg skal hente *deg* ein stol

(7) Vil du kjøpe *meg* ein øl?

(8) Kan du ta *mor* ein tallerk, og?

På tross av ulik terminologi ser det ut til at Holmberg & Platzack (1995) og Faarlund et al. (1997) tar opp det samme fenomenet. Ut fra eksemplene ved verbet *kjøpe* kan man slutte at det Holmberg & Platzack kaller frie benefaktiver, tilsvarer indirekte objekter hos Faarlund et al. Begge registrerer at språkbruken varierer, men de tar motsatt standpunkt i forhold til hva som er ”normalen” i norsk. Det som hos Holmberg & Platzack fremstilles som det typiske, er ifølge Faarlund et al. (1997:729) ”ikkje heilt utlukka”. Når Faarlund et al. hevder at det virker som om det er større aksept for slike nominale indirekte objekter nord i landet enn i sør, kan man forsøksvis trekke den slutningen at det er en dialektforskjell det er snakk om.

Dette får støtte av Bull (1990a) i artikkelen ”Målet i Troms og Finnmark”. Her skriver hun at nordnorsk synes å bruke indirekte objekt ved verb der mange andre norske dialekter har preposisjonsuttrykk. Som eksempel har hun:

(9) Vil du hente *meg* en kopp kaffe?

(10) Kjøp *meg* ei flaske brus!

(11) Bestill *meg* billett til turen!

Ifølge Bull ville man i østnorsk heller hatt preposisjonsuttrykk med *til* i eksempel (9) – (11) som i *Kjøp ei flaske brus til meg*.

Det går frem av formuleringene som brukes, at dette er et område hvor man mangler sikker kunnskap. Utbredelsen blir ikke spesifisert nærmere enn at det er et nordnorsk fenomen. Av de dialektmonografiene som er skrevet om nordnorske dialekter, er det kun Iversens *Syntaksen i Tromsø bymål* fra 1918 som primært dreier seg om syntaks. Iversens syntaks er bygd opp etter mønster av Falk & Torp (1900), og Iversen er trolig litt styrt av deres fremstilling. Beskrivelsen av indirekte objekt kommer under overskriften Dativ. Her er det ingenting som tyder på at nominale indirekte objekt skulle være vanligere i Tromsø bymål enn i sørligere dialekter, snarere tvert imot. Iversen viser til Falk & Torp (1900) og siterer: ”Endog ved hensynsbetegnelsen har [præpositionerne] i tidens løb faaet en stadig videre anvendelse, saa at det moderne sprog jevnlig maa ty til dem, hvor den ældre tid har nævneformen” (Iversen 1918:10). Ifølge Iversen har denne utviklingen kommet enda lenger i Tromsø bymål enn i ”Riksmaalet og i Bygdemaalene”, og man skulle dermed vente å finne mindre bruk av nominale indirekte objekt. Det er tydelig at han ikke har registrert noen stor bruk av nominale indirekte objekt. Han har derimot registret at den refleksive dativ, eller refleksivt indirekte objekt, er ”overmaate sterkt repræsenteret i maalet” og kommer med eksempler som *finne sæ når skjæle, koste sæ ny kjole og vi plukka oss litt bær* (Iversen 1918:11).

Utover dette er ikke realiseringen av indirekte objekt nevnt verken i artikkelen ”Nordnorske dialekter” av Elstad (1982b) eller i noen av de nordnorske dialektmonografiene jeg har undersøkt (Christiansen 1933, Elstad 1982a, Hatlebrekke 1981, Iversen 1913, Martinussen 1973, Olssen 1958, Riksheim 1921, Skånlund 1933). Nå

handler disse primært om fonologi eller morfologi, men en del av dem har korte kapitler eller avsnitt om syntaktiske særtrekk ved dialekten.

3.3 Skriftlige tekster på dialekt

Et sted å finne språklige data om ulike dialekter er skriftlige målføreprøver og andre tekster skrevet på dialekt som skjønnlitteratur. Endresen (1988) er imidlertid kritisk til å bruke skriftlige fremstillinger av dialekter ved syntaksundersøkelser. I en undersøkelse av plasseringen av trykklette pronomer og nektingsadverbialet *ikkje* i trøndske og nordsvenske dialekter avdekker han at både tradisjonelle målprøver og annen litteratur på dialekt i svært liten grad fanger opp ordstillingsmønstre som avviker fra skriftspråkstandarden (Endresen 1988:53). Jevnt over følger tekstene standardspråket i syntaksen, og norsk skriftspråksyntaks bygger gjerne på østlandsk talemål (Faarlund 1983:154).

Siden bruken av nominalfrase i stedet for preposisjonsfrase som indirekte objekt blir omtalt som et nordlig dialekttrekk, kunne man regne med å finne eksempler på bruken av dette i målføreprøver fra disse områdene. Jeg har derfor undersøkt en rekke målprøver fra ulike kilder av både eldre og nyere dato fra Nordland, Troms og Finnmark (Beito 1963, Christiansen 1933, Heggstad 1950, Jahr & Skare (red.) 1996, Martinussen 1973, Olssen 1958, Riksheim 1921, Aasen 1899). Enkelte målprøver finnes i flere av kildene, men det er til sammen 93 ulike målprøver av svært varierende lengde. For bare å gi en følelse av omfanget vil jeg grovt anslå hele dette tekstmaterialet til omtrent 80 sider. De nominale indirekte objektene som finnes i disse målprøvene, er stort sett ved verbene *sende*, *gi* og *fortelle*, og ved disse verbene vil man kunne veksle mellom nominalt indirekte objekt og preposisjonsfrase over hele landet. Jeg fant ingen eksempler på nominalt indirekte objekt ved verb som ikke normalt kan ta et slikt ledd i alle norske dialekter.

Hensikten med å samle inn målføreprøvene har ikke vært å undersøke syntaks, men enten å gjengi folkediktning eller å undersøke eller gi eksempler på fonologi og morfologi i dialekten. Flere av prøvene tar utgangspunkt i en og samme tekst som heimelsfolk fra ulike dialektområder har gjengitt på sin dialekt. Dette samt at tekstmaterialet tross alt er lite, kan også være en grunn til at man ikke finner eksempler på bruk av ”ekstra” nominale indirekte objekt.

3.4 Naturlig bruk

Konstruksjonen med nominalt indirekte objekt i stedet for preposisjonsfrase brukes likevel og høres hele tiden. I løpet av noen måneder våren 2000 skrev jeg ned de forekomstene jeg tilfeldig overhørte. Det kunne vært flere eksempler, men på grunn av det usystematiske i observasjonen var ikke alltid penn og papir tilgjengelig, og etter hvert noterte jeg bare setninger som inneholdt noe nytt; enten et verb jeg ikke hadde belegg på fra før, en ny form på verbalet, en ny type nominalfrase som indirekte objekt eller lignende. Det var ingen hensikt i å notere ned et stort antall setninger av typen *Kan du hente meg en kopp kaffe?* Alle setningene er notert ned i Tromsø og ble ytret av personer med ulike nordnorske talemål.

I tillegg til eksempler på bruk av slike ”ekstra” nominale indirekte objekt i tale har jeg kommet over noen eksempler på bruk av konstruksjonen i skrift. Man kan regne med å finne dialektinnslag i skriftspråket først og fremst der det er gjort helt bevisst fordi man vil ha frem en lokal stiltone, eller der skriveren er uøvd. De fleste av de skriftlige beleggene er imidlertid fra avisen Nordlys, som kommer ut i Tromsø, og ingen av dem kommer fra tekster som er skrevet på tilnærmet dialekt.

3.5 Belagte setninger med ”ekstra” indirekte objekt

Fra ulik faglitteratur og fra naturlig bruk i tale og skrift har jeg notert i alt 33 setninger. Disse setningene vil heretter bli referert til som *eksempelmaterialet med belagte setninger* eller *eksempelmaterialet* og er gjengitt nedenfor. Siden det er syntaksen som er interessant, har jeg ikke lagt vekt på å gjengi fonologi eller morfologi nøyaktig i de setningene jeg har notert ned fra tale.

Eksempelmaterialet med belagte setninger

Eksempler fra faglitteraturen:

1. Vil du hente meg en kopp kaffe? (Bull 1990a)
2. Kjøp meg ei flaska brus! (Bull 1990a)
3. Bestill meg billett til turen! (Bull 1990a)
4. Eg skal hente deg ein stol. (Faarlund et al. 1997)
5. Vil du kjøpe meg ein øl? (Faarlund et al. 1997)
6. Kan du ta mor ein tallerk, og? (Faarlund et al. 1997)

7. Karl baker sin mor en kake. (Brøseth 1997)
8. Jon stekte Marit et ostesmørbrød. (Brøseth 1997)

Eksempler fra skrift:

9. Kjøp meg en øl til, ellers slår jeg opp med deg! (Dagbladet 10.11.99.)
10. Han kjøpte kona si ein bursdags... (NRK1-teksting, februar 2000)
11. fordi mor eller far ikke har råd til å kjøpe dem varm middagsmat. (Nordlys 09.10.00)
12. Til min husverts store fortvilelse må jeg finne meg og min datter på 15 år en rimeligere plass å bo. (Nordlys 28.09.00)
13. Telenor nye muligheter (TNM) har sagt seg villige til å komme til Finnsnes for å finne dem nye jobber. (Nordlys 14.01.97)

Eksempler fra tale:

14. Kan du finne oss et bord?
15. Men æ ska hænte dåkker mælk.
16. ...skal æ hente dæ en ny body.
17. Skal æ hente dæ en kopp kaffe eller cappucino?
18. Vi har vært og kjøpt ho Oda nye joggesko.
19. Jeg kjøpte oss en lampe.
20. Dei har laga oss ei database som heter Swetsnet.
21. Kom, skal æ lage dæ litt plass.
22. Legg deg og slapp av, så skal eg lage oss en kopp kaffe.
23. Gidder du å lage oss frokost?
24. Æ skal lage dæ et nytt kort.
25. Se her, så skal eg lese deg en god historie.
26. Gidder du ordne oss en kopp kaffe?
27. Vi kan skjære deg et speil.
28. Kan du skrive meg en kvittering?
29. De har ikkje e-mail, så æ må skrive dem kort eller brev.
30. Hvis du vil, kan æ skrive dæ en ny.
31. Så smurte eg han to brødsiver.
32. Du skulle bedt ho strikke deg ei ny kofte.
33. Vil du ta meg en gaffel?

Som man ser, inneholder alle setningene et nominalt indirekte objekt og et direkte objekt, og det er brukt i alt 14 ulike verb: *bake, bestille, finne, hente, kjøpe, lage, lese, ordne, skjære, skrive, smøre, steke, strikke, ta*.

3.6 Identifisering av verbgrupper

Det finnes som sagt ingen egen beskrivelse av indirekte objekt i norske dialekter, og beskrivelsen av syntaktiske fenomener i ulike grammatikker bygger i stor grad på skriftlige data (se for eksempel Faarlund et al. 1997:1). For å finne ut hvilke verbgrupper som muligens kunne ta et ”ekstra” nominalt indirekte objekt i dialektene, er det derfor nødvendig å ta utgangspunkt i beskrivelser av skriftlig norsk. Selv om syntaks ikke er normert på linje med ortografi eller morfologi, finnes det for de fleste områdene i syntaksen en allment akseptert normal som i svært mange tilfeller er den samme for bokmål og nynorsk, og denne normalen bygger i stor grad på sørøstnorske konstruksjoner (Faarlund 1983:153-154). Den beskrivelsen av syntaksen som kommer til uttrykk gjennom eksemplene i ulike ordbøker og fremstillingen i grammatikker, vil jeg i det følgende kalle standardnorsk.

Det er tre ulike leddtyper i standardnorsk man kan tenke seg realisert som et ”ekstra” nominalt indirekte objekt i dialektene. Ifølge Bull (1990a) vil østlandsk heller bruke preposisjonsfrase enn nominalt indirekte objekt ved en del verb, og i alle hennes eksempler dreier det seg om en preposisjonsfrase med *til*. Enkelte verb i standardnorsk kan ta indirekte objekt i form av en preposisjonsfrase med *for*, og det er mulig at også preposisjonsfraser med *for* kan realiseres som et nominalt indirekte objekt i dialektene. Faarlund et al. (1997) nevner at enkelte verb kan ta nominalt indirekte objekt hvis dette er refleksivt, men ellers bare preposisjonsfrase som indirekte objekt. De antyder også en sammenheng mellom slike refleksive indirekte objekt og de ”ekstra” nominale indirekte objektene i nordlige dialekter. I tillegg til at leddet som muligens kan realiseres som ”ekstra” nominalt indirekte objekt, har form av enten en preposisjonsfrase med *til*, en preposisjonsfrase med *for* eller en refleksiv i standardnorsk, må dette leddet også ha en av de to semantiske rollene som er typiske for det indirekte objektet, recipiens eller benefaktiv.

For å finne verbgrupper som kan ta en av de tre leddtypene beskrevet over, har jeg brukt verblisten¹ fra NorKompLeks-prosjektet. Dette prosjektet startet ved Lingvistisk institutt ved NTNU i Trondheim i 1996, og som en del av arbeidet ble det laget en beskrivelse av argumentstrukturen til alle norske verb. Med et verbs argumentstruktur mener man i dette prosjektet en beskrivelse av de konstruksjonstypene verbet kan inngå i. Argumentene i en konstruksjonstype er ”alle konstituenten som er implisert i verbet og som ikke kan regnes som fakultative” (Aurstad & Sætherø 1997). Hvert argument blir beskrevet på tre nivåer, nemlig ut fra syntaktisk funksjon, semantisk rolle og syntaktisk form. I materialet blir enkelte preposisjonsfraser regnet som objekter på samme måte som i Faarlund et al. (1997), og de semantiske rollene recipiens og benefaktiv er slått sammen til én rolle kalt recipient. Arbeidet med verblisten var ennå ikke helt slutført da jeg valgte ut aktuelle koder våren 2000².

NorKompLeks-materialet skal altså oppgi hvilke konstruksjoner alle norske verb kan inngå i, og utgangspunktet for verblisten er Bokmålsordboka (Landrø & Wangensteen 1986). Materialet skulle derfor kunne fungere som en hjelp til å definere hva som er standardnorsk i forhold til dialekt. Siden konstruksjonen jeg undersøker, avviker fra standardnorsk, finnes den ikke med egen kode i materialet.

Det var aktuelt å undersøke koder for verb som hadde tre argumenter, hvorav et subjekt med form av en nominalfrase og rollen agens og et objekt med form av en nominalfrase og med den semantiske rollen patiens som det direkte objektet i en typisk dobbel objekt-konstruksjon. Det siste argumentet måtte ha form av en preposisjonsfrase med kjerne *til*, en preposisjonsfrase med kjerne *for* eller en nominalfrase med kjerne *seg* og i tillegg den semantiske rollen recipiens eller benefaktiv. Det var tre koder som oppfylte disse kravene.

Verb med koden ditrans⁴ tar et subjekt med rollen agens som har form av en nominalfrase, et objekt med rollen patiens (eller theme, som er termen i dette materialet) som har form av en nominalfrase, og et objekt med rollen recipiens som har form av en preposisjonsfrase med kjerne *til*.

¹ Denne verblisten finnes på <http://benoni.hf.ntnu.no/nkl/argstr/>. Jeg har tatt utgangspunkt i en utskrift pr. 26.04.00.

² Beskrivelsen av de ulike argumentstrukturkodene finnes på http://benoni.hf.ntnu.no/nkl/arg_str_koder. Jeg har tatt utgangspunkt i en utskrift pr. 09.04.00.

Verb med koden ditrans5 har også subjekt og to objekter hvorav ett med rollen *patiens* som har form av en nominalfrase, og ett som har form av en preposisjonsfrase med kjerne *for* eller en annen preposisjon. Den semantiske rollen til det siste argumentet står oppgitt som *theme* (dvs. *patiens*), men i en kommentar til kodebeskrivelsen står det at rollen til dette argumentet er ”endret fra *RECIPIENT* til *THEME* for å kunne brukes mer generelt” (se webadresse under fotnote 2). Det står også at koden muligens bør splittes opp i flere koder avhengig av roller. Den semantiske rollen til preposisjonsfrasen varierer altså fra verb til verb.

I NorKompLeks-materialet har refleksivkonstruksjoner egne koder. Refl6 er den eneste koden for refleksivkonstruksjoner som inneholder to objekter som begge har form av nominalfraser. Den semantisk rollen til det ene objektet er *patiens*, mens rollen til det refleksive objektet oppgis som uspesifisert.

Hvis man ser på verbene i eksempel materialet med belagte setninger (kapittel 3.5), har verbet *kjøpe* koden ditrans4, og verbet *ta* koden ditrans5. Noen flere av verbene i dette eksempel materialet har koden refl6, *finne*, *hente*, *kjøpe*, *lage* og *ta*, men det er altså bare 5 av de 14 ulike verbene i eksempel materialet som har en av de tre aktuelle kodene i NorKompLeks-materialet. Det er heller ingen av de andre kodene i NorKompLeks-materialet som er felles for alle verbene i eksempel materialet. Et receptivt eller benefaktivt ledd av den typen som er aktuelt for undersøkelsen, kan altså realiseres ved flere verbgrupper enn dem som har koden ditrans4, ditrans5 eller refl6 i NorKompLeks-materialet.

Dette henger sammen med at ledd som regnes som fakultative, ikke er tatt med i argumentstrukturen i NorKompLeks-materialet. Verbet *bestille*, som forekommer med indirekte objekt i eksempel materialet, er for eksempel kun oppført med koden trans1, det vil si som et transitivt verb hvor subjektet har rollen *agens* og objektet har rollen *patiens*. Men det er selvfølgelig mulig med setninger som: *Jeg skal bestille en billett til deg*, *Jeg skal bestille en billett for deg* eller *Jeg skal bestille meg en billett*. Her regnes de benefaktive leddene, preposisjonsfrasene i de to første setningen og refleksiven i den siste, som fakultative ledd, og de er derfor ikke kodet i NorKompLeks-materialet.

NorKompLeks-materialet kan derfor bare brukes til å definere grupper av verb som tar obligatorisk preposisjonsfrase med *til* eller *for* og obligatorisk refleksivt indirekte objekt. De verbene hvor disse leddene er fakultative, må defineres på et annet grunnlag enn dette. Et kriterium er selvsagt at verbene i verbgruppen ikke skal kunne ta nominalt ikke-refleksivt indirekte objekt i standardnorsk, et annet at preposisjonsfrasen med *til* eller *for* eller refleksiven disse verbene knytter til seg, har den typiske indirekte objekt rollen recipiens eller benefaktiv. Verb som oppfyller disse to kriteriene, og kan ta en fakultativ preposisjonsfrase med *for*, danner én verbgruppe. En siste verbgruppe består av verb som i tillegg til å oppfylle de to kriteriene over, kan brukes med begge leddtypene, enten en preposisjonsfrase med *til* eller et refleksivt indirekte objekt. Jeg har nemlig ikke klart å finne eksempel på verb som bare kan ta den ene eller den andre av disse to leddtypene. I den videre undersøkelsen vil jeg dermed operere med følgende fem verbgrupper:

Verbgruppe 1: Verb med kode ditrans4 som tar obligatorisk preposisjonsfrase med *til*

Verbgruppe 2: Verb med kode ditrans5 som tar obligatorisk preposisjonsfrase med *for*

Verbgruppe 3: Verb med kode refl6 som tar obligatorisk refleksivt objekt

Verbgruppe 4: Verb som kan ta fakultativ preposisjonsfrase med *for*

Verbgruppe 5: Verb som kan ta fakultativ preposisjonsfrase med *til* og fakultativt refleksivt indirekte objekt

Det kan av og til virke litt tilfeldig hvilke kodebetegnelser et verb har fått i NorKompLeks-materialet. For eksempel har *bake* og *strikke* koden ditrans1, men ikke ditrans4, det vil si at et nominalt indirekte objekt med rollen recipiens regnes som en del av argumentstrukturen til disse to verbene, mens en preposisjonsfrase med *til* og rollen recipiens blir ikke regnet som det. Det virker også litt merkelig at *bake* og *strikke* står oppført med koden ditrans1, mens verb som *bygge* og *sy* ikke har denne koden. På tross av dette har jeg valgt å bruke NorKompLeks-materialet både i definisjonen av verbgruppene og til å plukke ut verb til de ulike gruppene. Det er ofte vanskelig å bestemme hvorvidt et ledd er implisert i verbet eller ikke, og derfor kan definisjonen av hvorvidt et ledd er obligatorisk eller fakultativt måtte baseres på en viss grad av skjønn. Med kodebetegnelse i NorKompLeks-materialet har jeg et materiale å måle mine vurderinger opp mot, slik at definisjonen av de ulike verbgruppene og valg av verb ikke bare er basert på mitt skjønn og min språkfølelse

3.7 Valg av verb til undersøkelsen

Siden de tre første verbgruppene er definert i NorKompLeks-materialet, er verbene i disse gruppene hentet fra verblistene der. For å finne egnede verb til de to siste verbgruppene har jeg brukt oppslagene i Bokmålsordboka (Landrø & Wangensteen 1986), Nynorskordboka (Hovdenak m.fl. 1986), Norsk riksmålsordbok 1-4 (Knudsen m.fl. 1937-1957), Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet 1-3 (Hellevik m.fl. 1966-1978 og Reidar Bø m.fl. 1994) og Setelarkivet til Norsk Ordbok³. Kriteriene for valg av verb var at verbet skulle ikke stå oppført med ikke-refleksivt nominalt indirekte objekt i noen av disse ordbøkene, og heller ikke kunne ta nominalt indirekte objekt etter min østlandske språkfølelse. Ingen av de utvalgte verbene skulle heller stå oppført i NorKompLeks-materialet med koden ditrans1, som er koden for den typiske indirekte objekt-konstruksjonen med to nominale objekter, ett med rollen recipiens og ett med rollen patiens.

Nå er det allikevel noen av de verbene som jeg har valgt å ta med i undersøkelsen, som står oppført med nominalt indirekte objekt i en eller to av de nevnte ordbøkene, og disse oppføringene er av to typer. Den første typen finnes i litteratursedlene i Setelarkivet til Norsk Ordbok. Disse oppføringene er sitater fra folkediktning i bunden form, som disse verselinjene som står oppført under verbet *hente*: *De hente meg prest og de reie meg seng for rett no er mitt hjarta sprengt*. Den andre typen oppføring er også et litteratursitat. Disse står oppgitt med en forfatter fra 1800-tallet, enten Seippel, Bjørnson eller Ibsen, og slike oppføringer finnes både i Setelarkivet til Norsk Ordbok og i Norsk riksmålsordbok (Knudsen m.fl. 1937-1957). Som eksempel ved verbet *sette* står følgende Bjørnson-sitat: *Ham sættes bør slig mindeskrikt: her hviler Brand*. Oppføringer av denne typen med nominalt indirekte objekt finnes ved verbene *finne*, *hente*, *kjøpe*, *lage* og *skrive*, som alle finnes i eksempel materialet med belagte setninger, og i tillegg ved *overlate* og *sette*. Når verbene allikevel er tatt med i undersøkelsen, har det flere årsaker. For det første er langt de fleste eksemplene på bruk ved samtlige verb med preposisjonsfrase, ikke nominalt indirekte objekt, noe som tyder på at det ikke er vanlig med nominalt indirekte objekt ved disse verbene. For det andre er alle teksteksemplene eldre sitater. Som nevnt i kapittel 2.5 forbinder både Falk & Torp (1900) og Western (1921) et nominalt indirekte objekt med eldre forfattere og et litterært språk. Mange av teksteksemplene er dessuten i bunden form

³ Informasjon om Setelarkivet til Norsk Ordbok finnes på <http://www.dokpro.uio.no/ordarkiv.html>. Søk i orddatabasen foregår fra <http://dina.uio.no/cgi-bin/leksikografi/setelarkivet?base?=NOB>.

og hentet fra folkeviser og barnevers, sjangrer som tillater brudd på normalsyntaksen. Heller ikke finnes det eksempler på ikke-refleksivt nominalt indirekte objekt ved disse verbene i de nyeste ordbøkene.

I tillegg er det tatt med tre verb fra eksempelmaterialet med belagte setninger som har koden ditrans1 i NorKompLeks-materialet; *bake*, *kjøpe* og *strikke*. Setningene i eksempelmaterialet med disse setningene bryter med min østlandske språkfølelse, og verken *bake* eller *strikke* forekommer med nominalt indirekte objekt i noen av de nevnte ordbøkene.

Fra de fem verbgruppene er følgende verb er valgt ut til den videre undersøkelsen:

Verbgruppe 1: *dedisere, delegere, donere, overdra, overføre, overlate, reservere*

Verbgruppe 2: *foreslå, skrifte, tilstå, trygge*

Verbgruppe 3: *beregne, finne, hente, kjøpe, lage, sette, sikre, velge*

Verbgruppe 4: *asfaltere, kjøre, lese, male, reparere, stryke, synge, vaske, åpne*

Verbgruppe 5: *bake, bestille, bygge, koke, male, ordne, plukke, renske, skjære, skrive, smøre, steke, strikke, sy, ta, tegne*

3. 8 Grammatiske forhold knyttet til det ”ekstra” nominale indirekte objektet

I tillegg til å finne ut hvilke verbgrupper som kan ta nominalt indirekte objekt i nordlige dialekter i motsetning til i standardspråket, skal undersøkelsen også avdekke om dette ”ekstra” nominale indirekte objektet oppfører seg likt med andre nominale indirekte objekt, eller om det er knyttet spesielle restriksjoner til det.

Utgangspunktet for denne delen av undersøkelsen er særlig eksempelmaterialet med belagte setninger (se kapittel 3.5). Dette materialet inneholder et begrenset antall eksempelsetninger; 20 notert ned fra tale og 13 hentet fra ulike skriftlige kilder. Mange av disse setningene er svært likt konstruert. Det er derfor naturlig å undersøke om dette er tilfeldig, om det har sammenheng med kommunikasjonssituasjonen de ble ytret i, eller om form på verbalet og setningstype, form på det direkte objektet eller form på det nominale indirekte objektet faktisk kan fremme eller hindre aksepten av setninger med et slikt ”ekstra” indirekte objekt.

I en uformell forundersøkelse leste og kommentert to informanter med nordnorsk dialektbakgrunn setningene i eksempel materialet med belagte setninger. De vurderingene disse informantene kom med, er også med på å bestemme hvilke grammatiske forhold knyttet til det ”ekstra” indirekte objektet som bør undersøkes nærmere.

3. 8. 1 Form på verbalet og setningstype

To tredjedeler av eksempelsetningene har et modalt hjelpeverb + infinitiv som verbal. I forundersøkelsen mente en av informantene at setninger med modalverb virket mer naturlige enn dem uten, og begge informantene mente at imperativsetningene var ”best” eller mest naturlige. De aller fleste eksempelsetningene er enten imperativsetninger eller spørresetninger. Dette kan henge sammen med at de fleste eksemplene er notert ned fra tale, og at man i en dialog vanligvis vil bruke mer av denne typen setninger. Det kan derfor være kommunikasjonssituasjonen som gjør at det nominale indirekte objektet tilsynelatende blir mer akseptert i enkelte setningstyper. De setningstypene og verbalformene som må undersøkes nærmere, er:

- Spørresetninger med/uten modalt hjelpeverb
- Utsagnssetninger med/uten modalt hjelpeverb
- Imperativsetninger

3. 8. 2 Form på det direkte objektet

Alle setningene i eksempel materialet har et direkte objekt i ubestemt form. Dette kan henge sammen med hva som var kjent og ukjent informasjon i den konteksten setningene ble ytret i. Ledd med ukjent eller ny informasjon står gjerne i ubestemt form og kommer etter ledd med kjent informasjon. Siden det direkte objektet alltid står etter det indirekte objektet i konstruksjonen som blir undersøkt, er det egentlig å vente at dette leddet har ny informasjon og derfor står i ubestemt form.

Brøseth (1997) mener som sagt at det direkte objektet i konstruksjoner med det hun kaller frie benefaktiver, synes å være underlagt et ubestemthetskrav på linje med ubestemthetskravet i passive presenteringskonstruksjoner: *Det ble malt en vegg*. Som eksempel nevner hun at setningen *Jon stekte Marit et ostesmørbrød* er akseptabel, mens setningen *Jon stekte Marit ostesmørbrødet* er høyst tvilsom. Muligheten for et slikt ubestemthetskrav gjør at det må undersøkes nærmere om forskjellig form, bestemt eller

ubestemt, på det direkte objektet har noe å si for muligheten for et ”ekstra” indirekte objekt.

3. 8. 3 Form på det indirekte objektet

Ut fra eksempelsetningene ser det ut til at pronomen benyttes lettere enn substantivfraser som indirekte objekt. Kun 6 av 33 setninger har substantivfraser som indirekte objekt. Dette kan være tilfeldig eller kan komme av kommunikasjonssituasjonen. De fleste setningene er notert ned fra samtale, og det indirekte objektet viser til kjent informasjon. Et ledd som refererer til kjent informasjon i en setning, vil oftere ha form av et pronomen enn av en substantivfrase.

Kun 4 av de 33 setningene har et 3. personspronomen som indirekte objekt, mens 23 har et 1. eller 2. personspronomen. Siden mange av setningene er notert ned fra samtaler, er det kanskje naturlig at det er flest pronomen i 1. og 2. person. Men det kan også ha en sammenheng med at objektsformen av 1. og 2. personspronomenet har formlikhet med refleksivpronomenet i disse personene. En rekke verb i standardnorsk aksepterer bare refleksive nominale indirekte objekt, og det er antydning en sammenheng mellom disse verbene og ikke-refleksive nominale indirekte objekt ”nord i landet” (Faarlund et al 1997:729).

Det bør ut fra dette undersøkes om pronomen aksepteres lettere som indirekte objekt enn substantivfraser, og om 1. og 2. personspronomen aksepteres lettere enn 3. personspronomen

3. 8. 4 Restriksjoner på bruken av ”ekstra” indirekte objekt

Frie benefaktiver kan sees på som en gruppe indirekte objekter det er knyttet enkelte restriksjoner til. Ifølge Herslund (1986) er det et ganske klart skille mellom dobbelt objektkonstruksjoner og konstruksjoner med frie benefaktiver, eller det han kaller fri dativ, i dansk. For det første kan indirekte objekt i motsetning til fri dativ bli subjekt i en passivsetning. I tillegg kan indirekte objekt, men ikke frie dativer omformes til hv-ord i spørresetninger og inngå i en utbrytingskonstruksjon uten at preposisjonen *til* må tilføyes. Herslund bruker følgende eksempler:

Konstruksjon med indirekte objekt

De overrakte skjødet til ham

De overrakte ham skjødet

Han blev overrakt skjødet

Hvem overrakte de skjødet?

Det var ham de overrakte skjødet

Konstruksjon med fri dativ

Han stegte en bøf til hende

Han stegte hende en bøf

*Hun blev stegt en bøf

*Hvem stegte han en bøf?

*Det var hende han stegte en bøf

Det bør derfor undersøkes om det ”ekstra” indirekte objektet kan brukes i de samme konstruksjonene som det indirekte objektet ved verb som er definert som ditransitive i standardnorsk, eller om det ”ekstra” indirekte objektet er underlagt restriksjoner i bruken på linje med dem som gjelder for fri dativ i dansk.

3.9 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist hva ulike faglitteratur sier om indirekte objekt i dialektene, og jeg har gjort greie for hvilke eksempler på uvanlig bruk av nominale indirekte objekt jeg har funnet i ulike kilder. Ut fra dette har jeg drøftet hva slags verb som kan tenkes å ta et ”ekstra” nominalt indirekte objekt i dialektene utover det som er vanlig i standardspråket, for å komme frem til hvilke verbgrupper som er aktuelle å undersøke videre. Jeg har definert fem verbgrupper som vil danne grunnlaget for den videre undersøkelsen. I tillegg har jeg med utgangspunkt i de samme kildene beskrevet mulige grammatiske restriksjoner på slike ”ekstra” nominale indirekte objekt.

Så langt har jeg tatt utgangspunkt i Faarlund et al. (1997) og omtalt det nominale indirekte objektet i *Han gav barna sjokolade* og preposisjonsfrasen i *Han gav sjokolade til barna* som om ”betydningen og funksjonen er den samme” (Faarlund et al. 1997:43). Det er egentlig høyst tvilsomt om to ulike syntaktiske konstruksjoner kan være språklige variabler og dermed innholdsmessig identiske (se diskusjon i Kristoffersen 1984). Valget mellom av de to ulike formene for indirekte objekt varierer heller ikke fritt, men er bundet både av informasjonsstrukturen i konteksten og av kompleksiteten på både det direkte og det indirekte objektet. I den videre undersøkelsen skal informantene derfor ikke vurdere de to konstruksjonstypene opp mot hverandre, det er kun nominalt indirekte objekt som blir undersøkt nærmere.

Kapittel 4: Metode og gjennomføring

4.1 Innledning

Som sagt i kapittel 1 består min undersøkelse av nominale indirekte objekt i dialektene egentlig av tre ulike delundersøkelser. I den første delundersøkelsen undersøker jeg om det er forskjell mellom en nordnorsk og en østlandsk dialekt med hensyn til hvilke verbgrupper som blir akseptert med et nominalt indirekte objekt. I den andre delundersøkelsen undersøker jeg ulike grammatiske forhold knyttet til en type nominale indirekte objekt som ikke er akseptert i standardnorsk. I den tredje og siste delundersøkelsen ønsker jeg å finne utbredelsen av slike ”ekstra” indirekte objekt gjennom å kartlegge i hvilke dialekter de blir akseptert. Selv om de ulike delundersøkelsene omfatter forskjellige informantgrupper og tar opp ulike sider ved det ”ekstra” indirekte objektet, er metoden som ble brukt i datainnsamlingen, allikevel et fellestrekk. Datamaterialet er nemlig i alle delundersøkelsene samlet inn ved hjelp av ulike spørrelister.

Dette kapitlet gir først en begrunnelse for valg av metode og en gjennomgang av styrke og svakheter ved bruk av spørrelister i innsamlingen av språklige data til en undersøkelse av dialektsyntaks. Deretter kommer en beskrivelse av delundersøkelsene. For hver av delundersøkelsene er det en presentasjon av informantene, en beskrivelse av hvordan undersøkelsen ble gjennomført, og en beskrivelse av spørrelisten eller spørreskjemaet som ble brukt. Den første og den andre delundersøkelsen, det vil si delundersøkelsen om dialektforskjeller og delundersøkelsen om grammatiske forhold ved ”ekstra” indirekte objekt, omfatter delvis de samme informantene, så beskrivelsen av disse to delundersøkelsene er samlet i samme underkapittel.

4.2 Bakgrunn for valg av metode

I språkvitenskapen er det vanlig å skille mellom språkbruk og språkssystem. Med språkbruk menes de konkrete språklige ytringene produsert av individuelle språkbrukere, språket slik det kommer til uttrykk i skrift og tale. Språkssystemet er derimot en abstrakt størrelse. Språkssystemet inneholder regler for hvordan man kan bygge opp det språklige uttrykket, og det ”representerer eit sett av normer som fungerer som ein sosial institusjon eller kontrakt” (Sandøy 1994:198). Jeg antar som Sandøy (1987:19) at en dialekt er et eget selvstendig språk på den måten at den utgjør et språkssystem.

Siden oppgaven skal være en studie av variasjon i talemålet, ville det være nærliggende å vente at studieobjektet ville være språkbruken. I sosiolingvistikken, som i stor grad er opptatt av språklig variasjon, er det ideelle forskningsobjektet nettopp konkrete språklige ytringer hentet fra autentiske kommunikasjonssituasjoner (Mæhlum 1991:161). Innenfor sosiolingvistikken har man særlig studert variasjon på det fonologiske og morfologiske nivået i talemålet. Målet med denne oppgaven er derimot å undersøke en syntaktisk konstruksjon, og syntaksen er abstrakt på en annen måte enn fonologien og morfologien. Fonologiske og morfologiske enheter, det vil si fonemer og morfemer, er grunnleggende enheter i språkssystemet. De tilhører et sluttet sett av enheter eller en finitt mengde (Kristoffersen 1984:341). I tillegg til dette er det få enheter, og de er dermed også frekvente i språkbruken. Setninger, som er utgangspunktet for undersøkelser av syntaks, er ikke en slik grunnleggende enhet i språkssystemet, og det finnes en uendelig eller infinitt mengde mulige setninger. Det finnes finitte mengder i syntaksen også, som grammatiske regler, men disse reglene er abstraksjoner som man bare kan lage ut fra et studium av elementer fra en infinitt mengde, nemlig setninger. Dette forholdet får blant annet konsekvenser for hvilken type data som er hensiktsmessige for syntaktiske undersøkelser. Man kan samle et stort tekstkorpus som for eksempel samtaler på bånd. Et første problem er at man kanskje ikke får et eneste belegg på den syntaktiske konstruksjonen man ønsker å undersøke. Et større problem er at ethvert datakorpus uansett størrelse bare vil være en delvis og ufullstendig samling ytringer. Man kan aldri utelukke at det ville dukke opp relevante data bare korpuset var større. I tillegg er det et problem at et tekstkorpus bare inneholder språklige akseptable ytringer, eller positive data. Man kan derfor aldri finne ut hva som er uakseptable setninger, hvis man bare holder seg til korpusdata (Nordgård & Åfarli 1990:24).

Datamaterialet i undersøkelsene som er beskrevet i denne oppgaven, er derfor ikke eksempler på språkbruk, men et utvalg språkbrukeres grammatiske intuisjoner om sitt eget morsmål, eller med andre ord om et språkssystem. Alle språkbrukere har grammatiske intuisjoner om morsmålet sitt, og jeg forutsetter at det er riktig som Nordgård & Åfarli (1990:25) hevder, at "[a]lle språkbrukarar kan svare på om ei setning er velforma eller ikkje i morsmålet sitt". Det er altså variasjon mellom språkssystemer eller, med utgangspunkt i Sandøys formulering, variasjonen i *normene* for talemålet som er undersøkt.

4.3 Metode i datainnsamlingen

Siden undersøkelsen i utgangspunktet handler om forskjell mellom språkssystemer, ikke om forskjell i språkbruk, var det hensiktsmessig å undersøke språkssystemet gjennom en gruppe språkbrukeres intuisjon om sin egen dialekt og gjennom deres vurderinger av hvilke konstruksjoner som er mulige eller umulige i dialekten. Den mest hensiktsmessige metoden var derfor å bruke en spørreliste hvor et utvalg informanter skulle vurdere om ulike setninger var akseptable eller ikke i deres dialekt. Å bruke spørrelister i datainnsamlingen har sin styrke og sine svakheter.

4.3.1 Styrke

Som Sandøy (1994:205) skriver, kommer man ikke langt i dialektsyntaktiske arbeid dersom idealet er å teste akseptabilitet mot naturlig tale prestert under naturlige vilkår. Den store styrken med å bruke en spørreliste er at man får undersøkt konstruksjonen og grensene for konstruksjonen systematisk, og at man kan finne ut både hvilke konstruksjoner som er grammatiske, og hvilke som er ugrammatiske. Siden informantene besvarer den samme spørrelisten og vurderer de samme setningene, får man også sammenlignbare data. En fordel med å bruke spørreliste i datainnsamlingen er dessuten at man får inn mye materiale på en relativt lettvinnt måte. Særlig hvis man skal undersøke utbredelsen av et dialekttrekk i et stort område, er dette viktig.

4.3.2 Svakheter

Det er imidlertid mange svakheter knyttet til det å undersøke talemål gjennom setninger i en skriftlig spørreliste. For det første vil skriftspråket oftest være forskjellig fra informantens talemål. Når man benytter en standardisert ortografi i en spørreliste, impliserer denne en uttale som kan være helt forskjellig fra informantens. Bøyningsendelser kan være forskjellige, og det kan også tenkes at ord som nevnes i listen, ikke finnes i informantens dialekt (Nordgård 1988:30). Selv om informantene blir bedt om å tenke seg hvordan de vil si en setning på sin dialekt, er det klart at dette er en situasjon hvor mange ikke klarer å skille mellom skriftspråk og talespråk.

Dette er problematisk fordi alle informanter vil ha en dobbel syntaktisk kompetanse. I tillegg til en kompetanse i sin egen dialekt vil en informant ha kompetanse i et skriftspråk og i alle fall en passiv kompetanse i andre dialekter (Faarlund 1983:150). Hvis en

konstruksjon er brukt i skriftspråket, vil denne neppe bli avvist, og når konstruksjonen man undersøker, er et brudd på skriftspråkstandarden, en ”feil”, må man regne med at dette har en effekt på de svarene man får. Skriftspråkstilte konstruksjoner vil bli overrepresentert. Dette må man ta hensyn til når man vurderer svarene, og man må legge mer vekt på om noen aksepterer en konstruksjon som avviker fra skriftspråkstandarden, enn om noen avviser denne konstruksjonen.

Det er altså et spørsmål i hvilken grad man kan stole på informantens innsikt i egen dialekt særlig ved konstruksjoner som avviker fra skriftspråket. Det er flere som har hatt den samme frustrerende opplevelse som Nordgård (1988). Han observerte under en undersøkelse at flere informanter som i en testsituasjon avviste en konstruksjon, kunne bruke den samme konstruksjonen i samtaler etterpå. Dette viser at det kan være problematisk å legge informantens intuisjon til grunn. Som Nordgård & Åfarli (1990:25) sier, kan en informant ”ha mange grunnar til å seie at ei setning ikkje er akseptabel”. De skiller mellom grammatiske intuisjoner og intuisjoner om regler for ”god” eller ”fin” språkbruk. Det er et problem at man ikke kan være helt sikker på hvilken av de to informantene rapporterer. Hvis en informant avviser en konstruksjon, kan det være fordi konstruksjonen er grammatisk umulig, men det kan også være på grunn av informantens holdninger om hva som er ”korrekt” og ”godt” eller ”stygt” og ”dårlig” språk.

Et annet problem er at setningene på en spørreliste står uten en naturlig kontekst. Selv om man legger inn en kontekst som begrenser tolkningsmulighetene av en setning, vet man aldri sikkert om informantene tolket setningen likt (Sandøy 1994:205). Dette problemet blir forsterket i spørreundersøkelser hvor man ikke har direkte kontakt med informantene, og dermed heller ikke kan kontrollere hvordan setningene blir tolket. En annen fare er at informantene blir fristet til å se setningene på skjemaet i sammenheng, slik at de ikke vurderer hver setning for seg.

Hvis man spør informantene direkte, vil det gjelde for syntaktiske studier mer enn for studier av morfologi og fonologi at det ikke er lett å få entydige svar, og at informantene er usikre (Sandøy 1994:204). Ved en syntaksundersøkelse må man derfor generalisere og trekke slutninger ut fra hva de fleste svarer. Dette sammen med de nevnte svakhetene ved bruk av spørrelister til datainnsamling gjør det ønskelig med mange informanter i en undersøkelse. I en gruppe med få informanter vil tilfeldigheter i utvalget av informanter og

enkeltinformanter med vurderinger som avviker fra flertallet, gi mye større utslag enn i en gruppe med mange informanter. Resultatene i en stor gruppe blir forhåpentligvis mer pålitelige og gir et riktigere bilde av den faktiske situasjonen.

I det følgende vil jeg skille mellom *spørreliste* og *spørreskjema* som betegnelse for den skriftlige oversikten over setninger som informantene skal vurdere. I et intervju etter en spørreliste er den som skal analysere og tolke svarene til stede, og vedkommende markerer de svaralternativene eller noterer de svarene informantene gir. I en spørreskjemaundersøkelse fyller informantene ut et spørreskjema på egen hånd uten at den som foretar undersøkelsen, er til stede.

4. 4 Delundersøkelsene om dialektforskjeller og grammatiske forhold

Utgangspunktet for delundersøkelsen om dialektforskjeller og delundersøkelsen om grammatiske forhold er en antakelse om at nordnorske dialekter bruker nominalt indirekte objekt ved flere verb enn mange andre norske dialekter. Som en kontrast til den antatt nordnorske konstruksjonen med indirekte objekt nevner Bull (1990a:166) østnorsk, hvor man heller ville bruke en uttrykksmåte med preposisjonsfrase. Det er best å sammenligne materiale av samme type, så istedenfor å sammenligne en nordnorsk dialekt med et skriftlig materiale som ordbokoppføringer og grammatikker ville jeg heller sammenligne en nordnorsk og en østnorsk dialekt med hensyn til hvilke verbgrupper som blir akseptert med nominalt indirekte objekt. Delundersøkelsen om grammatiske forhold knyttet til dette ”ekstra” indirekte objektet var det bare aktuelt å undersøke i forhold til en nordnorsk dialekt. I begge delundersøkelsene ble informantene intervjuet etter en spørreliste. Det er de samme nordnorske informantene som var med i begge delundersøkelsene, og disse ble gjennomført rett etter hverandre.

4. 4. 1 Informantutvalg

Talemålet varierer etter geografiske og sosiale skiller, og jeg ønsket at de to informantgruppene i disse delundersøkelsene skulle ha minst mulig variasjon innad i gruppen. Istedenfor å velge informanter fra ulike steder innenfor det nordnorske henholdsvis det østnorske dialektområdet, har jeg valgt ti informanter fra samme sted i hvert område. Hver gruppe representerer dermed en dialekt innenfor sitt hoveddialektområde, og jeg mener ti informanter skulle utgjøre en stor nok gruppe til å si noe om aksepten av indirekte objekt i denne dialekten. Et kriterium for valg av informanter

var at de skulle være oppvokst på stedet og ikke ha bodd lengre perioder i et annet dialektområde. Helst skulle også foreldrene være fra det samme stedet eller dialektområdet. Selv om informantene kommer fra to svært ulike lokalmiljøer, ønsket jeg at gruppene skulle være satt sammen slik at de ble mest mulig sammenlignbare. Det er derfor fem menn og fem kvinner i hver gruppe. For å unngå variasjon i språkbruken som følge av en mulig språkendring over tid, ønsket jeg at informantene skulle være i samme aldersgruppe. Alle informantene er derfor i alderen 20 – 35 år. Gjennomsnittsalderen er på 24,8 år i den nordnorske gruppen og noe høyere i den østlandske gruppen med 28 år. Det er imidlertid forskjeller mellom gruppene med hensyn til utdanningsnivå, da flere av østlandsinformantene har høyere utdanning.

4. 4. 2 Kvaløy-informantene

Informantene i den nordnorske informantgruppen kommer fra Kvaløyvågen, som ligger nord på Kvaløya i Tromsø kommune, tre og en halv mil fra Tromsø sentrum. Kvaløyvågen er et lite bygdesamfunn med rundt 200 innbyggere. Bygda har egen barne- og ungdomsskole, butikk og fiskebruk. En del av innbyggerne er sysselsatt med jordbruk og fiske, men de fleste arbeider i Tromsø sentrum.

Kvaløyvågen ligger sentralt i det nordnorske dialektområdet. Jahr & Skare (1996) deler dialektene i Troms i fire grupper, og dialektene på Kvaløya kommer innunder midttromsmål. Typisk for dette området er at det er et e/a-mål. Bygda ligger nær Tromsø og har blitt påvirket av bymålet, så tradisjonelle dialekttrekk som senking i *fesk* for *fisk* og a-ending i ubestemt entall av svake hunkjønnsord, *ei kofta* for *ei kofte*, veksler med skriftspråkformer, særlig i de yngres talespråk. Bygda ligger ikke i et typisk språkkontaktområde hvor språktrekk som skiller seg fra andre norske dialekter, forklares med interferens fra andre språk som samisk og finsk slik situasjonen er i Nord-Troms og deler av Finnmark.

Informantene ble plukket ut ved hjelp av to personer fra Kvaløyvågen. Bygda er så pass liten at de som bor der, stort sett har oversikt over hvem som oppfyller informantkriteriene. En informantgruppe på ti personer er en stor del av den aktuelle populasjonen. Informantene har gått mesteparten av grunnskolen på Trondjord skole. Alle foreldrene til informantene er nordlendinger, og bortsett fra en finnmarking og en fra Nord-Troms er alle

fra nærområdet. Denne informantgruppen vil heretter bli omtalt som Kvaløy-informantene.

4. 4. 3 Asker-informantene

De østnorske informantene kommer fra Asker kommune, som ligger et par mil vest for Oslo. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det 49 661 innbyggere i kommunen per 1. januar 2001⁴. Innbyggertallet har økt kraftig de siste tiårene, med 18,3 % i perioden fra 1991-2001. Kommunen ligger i landstoppen når det gjelder utdanningsnivå og lønnsnivå hos innbyggerne.

Den tradisjonelle Asker-dialekten er i dag stort sett avløst av et skriftspråkpreget, standardisert østnorsk. Informantene selv kaller det å snakke bokmål eller typisk Oslo vest. Talemålet i området rundt Oslo og i mange byer og tettsteder på det sentrale Østlandet kan trolig sees på som en representant for ”standardnorsk”.

Informantene ble plukket ut ved at jeg ba tre kontaktpersoner fra ulike miljøer i Asker oppgi navn på tre personer som oppfylte informantkriteriene. Dette inkludert kontaktpersonene gav til sammen tolv mulige informanter³. Jeg ville helst unngå å bruke kontaktpersonene, som jeg selv hadde valgt, men siden undersøkelsen av praktiske årsaker måtte gjennomføres i løpet av én uke, var det nødvendig med noen ekstra informanter i tilfelle noen falt fra. Alle informantene er vokst opp i Asker, tre av dem har bodd i andre kommuner i Akershus fylke før skolealder. Siden Asker er en typisk tilflyttingskommune, er det ikke uventet at bare tre av foreldrene er vokst opp i kommunen. De fleste foreldrene er fra Oslo eller andre kommuner i Akershus. Bare tre av foreldrene kommer fra andre deler av landet, alle fra ulike steder på Vestlandet. Samtlige har, ifølge sine barn, lagt kraftig om slik at man ikke lenger kan høre på talemålet deres hvor de opprinnelig er fra. Informantene i denne gruppen vil bli omtalt som Asker-informantene.

4. 4. 4 Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene i Kvaløyvågen og i Asker ble forsøkt gjennomført mest mulig likt slik at resultatene skulle være mest mulig sammenlignbare. Jeg tok kontakt med alle informantene per telefon for å spørre om de var villige til å delta i undersøkelsen og for å avtale

⁴ Tallene i dette avsnittet er hentet fra nettsidene til Statistisk sentralbyrå, www.ssb.no

tidspunkt og sted for intervjuet. Alle som ble spurt, sa ja til å delta, og de valgte selv tidspunkt og sted for intervjuet. Etter en innledning som jeg leste høyt for informanten, avdekket informanten én og én setning, leste den og vurderte i hvilken grad den var akseptabel i informantens dialekt. Informantens vurdering av hver setning ble notert som ett av tre svaralternativer: *Akseptabel*, *Usikker* eller *Uakseptabel*. Hvis informantene avviste setningen, skulle de si hva de ”heller ville sagt”. Dette samt andre kommentarer til setningene noterte jeg fortløpende ned på et eget eksemplar av spørrelisten.

En stor forskjell mellom intervjuene i Kvaløyvågen og i Asker er selvfølgelig at de nordnorske informantene faktisk var med i to ulike undersøkelser som ble gjennomført rett etter hverandre, og derfor svarte på to forskjellige spørrelistene. Kvaløy-informantene brukte omtrent en time, mens Asker-informantene brukte rundt tjue minutter. En annen forskjell er språkformen i spørrelisten (se kapittel 4.4.7). Begge spørrelistene til Kvaløy-informantene er i vedlegg 1, mens Asker-informantenes spørreliste er i vedlegg 2.

Åtte av de ti intervjuene med Kvaløy-informanter ble gjennomført hjemme hos informantene. De to siste ble gjennomført på Universitetet i Tromsø, hvor begge disse informantene selv er studenter. Intervjuene ble gjennomført i månedskiftet oktober-november 2000, med unntak av ett som ikke ble gjennomført før i begynnelsen av januar 2001. Informantene virket interessert i emnet dialekt. Det var bare med én informant at intervjuet ikke ble avsluttet med en samtale om dialekter og særlig om hvordan den lokale dialekten er i endring. Flere ytret også ønske om å få vite om resultatene av undersøkelsen de var med i. Det virket også som de fleste tok oppgaven med å oppgi hva de ville si på sin dialekt, svært alvorlig. Selv om emnet var syntaks, noe de også ble fortalt før intervjuet begynte, kommenterte de fleste både uttale, bøyninger og ordvalg.

Intervjuene med Asker-informantene ble gjennomført i løpet av en uke i februar 2001. Også her ble de fleste intervjuene holdt hjemme hos informantene, ett ble holdt på informantens arbeidsplass og to hjemme hos felles venner av meg og informantene. Disse intervjuene ble sjelden fulgt opp av en samtale om dialekter generelt, noe som antakelig henger sammen med at spørrelisten var mye kortere og ikke i samme grad inviterte til en samtale om språk. Også disse informantene kommenterte og rettet andre trekk enn syntaks for å få setningene nærmere sitt talemål.

4. 4. 5 Spørrelisten til delundersøkelsen om dialektforskjeller

Målet med denne delundersøkelsen var å undersøke hvilke verbgrupper som kan ta nominalt indirekte objekt i de to dialektene. Spørrelisten som ble brukt i datainnsamlingen, og som både Kvaløy-informantene og Asker-informantene besvarte, består av setninger konstruert med verb fra de ulike verbgruppene beskrevet tidligere (se kapittel 3.6). Det har vært et mål at setningene både skal ha mest mulig ensartet form, og at de skal virke naturlige. Alle setningene har hovedverb i preteritum og ordstillingen subjekt - verbal - ("ekstra") indirekte objekt – direkte objekt. De fleste setningene har direkte objekt i ubestemt form og et personlig pronomen som indirekte objekt, men prinsippet om at setningen skal virke naturlig, har her vært viktigere enn prinsippet om lik form. Det er kun brukt korte nominaler både som direkte og indirekte objekt. Det er egentlig to versjoner av denne spørrelisten, tilpasset hver av de to dialektene.

Det blir brukt til sammen 43 ulike verb fra de fem verbgruppene på spørrelisten, og disse verbene er listet opp i kapittel 3.7. Alle de fjorten verbene fra eksempelmaterialet med belagte setninger er med. To verb blir brukt to ganger, *bake* og *male*, slik at det er i alt 45 setninger på spørrelisten. Hensikten med å bruke enkelte verb i to ulike setninger var å se om de ulike semantiske rollene et ledd kan ha, virker inn på informantenes vurdering av setningene. I den ene setningen med verbet *bake* har subjektet den semantiske rollen agens, mens den andre setningen med det samme verbet har et instrumentalt subjekt. Det "ekstra" indirekte objektet i den ene setningen med verbet *male* ville i standardnorsk vært realisert som en preposisjonsfrase med *for* og hatt en benefaktiv rolle, mens det "ekstra" indirekte objektet i den andre setningen med dette verbet ville vært realisert som en preposisjonsfrase *til* og hatt rollen recipiens.

4. 4. 6 Spørrelisten til delundersøkelsen om grammatiske forhold

Kvaløy-informantene svarte også på en spørreliste som undersøker ulike forhold knyttet til konstruksjoner med slike "ekstra" indirekte objekt. Ut fra hva jeg visste på forhånd, antok jeg at Asker-informantene i stor grad ville avvise setningene i den første spørrelisten. Det ville derfor ikke være særlig meningsfullt å be denne informantgruppen vurdere enda flere varianter av konstruksjonen. Målet med denne andre spørrelisten var å undersøke ulike grammatiske forhold som kunne tenkes å virke inn på vurderingen av setninger med et "ekstra" indirekte objekt. Jeg ville også undersøke om disse "ekstra" indirekte objektene oppfører seg likt med vanlig indirekte objekt.

Før spørreundersøkelsen ble gjennomført, visste jeg ikke hvorvidt informantene ville akseptere indirekte objekt-konstruksjoner med de ulike verbgruppene. Ideelt sett burde jeg først funnet ut hvilke verbgrupper som ble akseptert i slike konstruksjoner, og så brukt disse verbene for å undersøke bruken av konstruksjonen, men det ville blitt svært tidkrevende og upraktisk å samle de samme informantene to ganger til ulike undersøkelser. De fleste verbene i denne spørrelisten er derfor verb som finnes med indirekte objekt i eksempel materialet med belagte setninger (kapittel 3.5), og alle verbene i spørrelisten ble akseptert med nominalt indirekte objekt av de to informantene i forundersøkelsen. Men fordi jeg ikke kunne risikere at informantene avviste setninger på grunn av verbet når det for eksempel var formen på objektet som skulle undersøkes, ble denne spørrelisten svært lang.

Jeg hadde valgt ut de sju verbene; *bygge, finne, hente, kjøpe, lage, strikke* og *smøre* for å undersøke om form på verbal eller setningstype, form på det direkte objektet eller form på det indirekte objektet har noen betydning for vurderingen av setninger med et ”ekstra” nominalt indirekte objekt. Verbene *finne, hente, kjøpe* og *lage* tilhører verbgruppe 3, det vil si verb med koden refl6 i NorKompLeks-materialet som tar obligatorisk refleksivt objekt. De er belagt i både autentisk tale og skrift, i tillegg til at de er nevnt i faglitteraturen. *Bygge, smøre* og *strikke* tilhører verbgruppe 5, altså de verbene som kan ta fakultativ preposisjonsfrase med *til* og fakultativt refleksivt indirekte objekt. *Strikke* og *smøre* er belagt i tale, mens *bygge* er brukt som eksempel i faglitteraturen som et verb som ikke kan ta indirekte objekt, noe de to informantene i forundersøkelsen var uenige i.

For å undersøke om det ”ekstra” indirekte objektet oppfører seg likt med vanlige indirekte objekt, sammenligner jeg vurderingene av ulike setninger med verbene *finne, hente* og *kjøpe* fra verbgruppe 3 og *bygge* og *strikke* fra verbgruppe 5 med vurderingen av tilsvarende setninger med verbet *fortelle*. Dette verbet kan ta både nominalt indirekte objekt og preposisjonsfrase med *til* i standardnorsk og har både kodebetegnelsen ditrans1 og ditrans4 i NorKompLeks-materialet.

4. 4. 7 Målform i spørrelistene

Spørrelisten til de østlandske informantene er skrevet på læreboknormalen for bokmål, mens målformen i den nordnorske spørrelisten er tilpasset den lokale dialekten. Hensikten

med dette var å hjelpe informantene til å holde dialekten i fokus og vurdere akseptabiliteten i forhold til den og ikke til et standardisert skriftspråk. Men i og med at informantene selv skulle lese opp setningene i spørrelisten, var det viktig at skriftformen ikke avvek for mye fra skriftnormalen. Lesing er en automatisert ferdighet, og det kan virke mer forvirrende enn støttende med en lydrett gjengivelse av tale. Objektet for undersøkelsen var dessuten syntaks og ikke fonologi eller morfologi. Gjennomgående er det valgt ord som er mest mulig like i dialekten og skriftlig bokmål. Ved trekk der det er mye veksling mellom ulike varianter, har jeg valgt å bruke den varianten som samsvarer med skriftspråket i spørrelisten. Av dialekttrekk er det særlig flertallsendinger av substantiv og dialektformene av personlige pronomener som er brukt på spørrelisten. De siste ser også ut til å fungere som en slags dialektmarkør som gir signal om at teksten skal leses på dialekt.

4.5 Delundersøkelsen om den geografiske utbredelsen av ”ekstra” indirekte objekt

I den tredje og siste delundersøkelsen ønsket jeg å finne den geografiske utbredelsen av ”ekstra” nominale indirekte objekt gjennom å kartlegge variasjon i aksepten av slike hos informanter fra hele landet. I denne delundersøkelsen ble datamaterialet samlet inn ved hjelp av spørreskjemaer som informantene selv fylte ut.

4.5.1 Informantutvalg

For å få et mest mulig pålitelig resultat ønsket jeg så mange informanter som mulig fra hele landet. I utgangspunktet ønsket jeg informanter i samme aldersgruppe som i de andre delundersøkelsene slik at hovedforskjellen mellom informantene i de ulike delundersøkelsene ville være geografisk tilhørighet, men det var allikevel viktigere å få så mange informanter som mulig. Siden jeg selv ikke skulle være til stede og dermed ikke kunne svare på spørsmål eller oppklare misforståelser, ønsket jeg å finne informanter som forhåpentligvis var bevisste på skillet mellom dialekt og skriftspråk, og som ikke ville vurdere setningene med utgangspunkt i ”rett” og ”galt” med skriftspråket som norm. Jeg ønsket altså flest mulig informanter med høyest mulig metalingvistisk bevissthet fra hele landet. Men i tillegg til dette ønsket var jeg avhengig av velvillig hjelp for at det skulle være praktisk mulig å få gjennomført undersøkelsen. Undersøkelsen ble derfor gjennomført i to ulike informantgrupper. Den ene gruppen er norsk- eller nordiskstudenter ved universitet og høyskoler, heretter kalt høyskoleinformantene. Den andre gruppen er

personene i Norsk Målførearkivs informantnettverk, heretter kalt målførearkivinformantene.

4. 5. 2 Høgskoleinformantene

Spørreskjemaet og et følgebrev med informasjon om undersøkelsen (vedlegg 3 og 4) ble sendt til universiteter og høyskoler med undervisningstilbud i norsk eller nordisk. Brevet var stilet til seksjonsleder eller en ansatt i språkseksjonen, og denne kontaktpersonen ble bedt om først å la en gruppe studenter ved instituttet eller avdelingen fylle ut skjemaet og så returnere de utfylte skjemaene. Både i følgebrevet og på skjemaet står det presisert at det er ordstillingen i setningene som informanten skal vurdere i forhold til dialekten sin. For at resultatene fra undersøkelsen skulle bli mest mulig sammenlignbare, var det viktig at undersøkelsen ble gjennomført under mest mulig like forhold.

Spørreskjemaet og følgebrevet ble sendt ut i april 2001. En del av lærestedene fikk ikke delt ut skjemaet til studentene da undervisningen var avsluttet for semesteret, men i alt 21 læresteder returnerte besvarte skjemaer (se oversikt i vedlegg 5). Det kom inn i alt 312 skjemaer. 35 av disse ble forkastet enten fordi de var svært ufullstendig utfylt, fordi informanten hadde et annet morsmål enn norsk, eller fordi informanten ikke hadde oppgitt dialektbakgrunn. Skjemaer der informanten oppgir blandingsdialekter som ”trønderslepen østnorsk” eller er uråd å plassere geografisk som ”svært bokmålsnært blandingsmål”, er også forkastet. Datamaterialet bygger derfor på 277 skjemaer. Både studenter som studerer norsk som et ledd i lærerutdanningen, og studenter på fagstudier i nordisk, fra grunnfag til hovedfagsnivå, har fylt ut skjemaet. En del av kontaktpersonene fylte selv ut skjemaet og fikk kollegaer til å gjøre det samme. Da skjemaene er anonyme, er det umulig å vite hvilke skjemaer som er fylt ut av studenter, og hvilke som er fylt ut av lærere. Dette gjør at informantgruppen er både norsk- eller nordiskstudenter og noen ansatte som underviser i norsk språk ved universiteter og høyskoler. Dette samt mange godt voksne studenter gjør at informantgruppen har stor aldersspredning. Gjennomsnittsalderen er 30,2 år.

4. 5. 3 Målførearkivinformantene

Kontaktnettverket av informanter ved Norsk Målførearkiv ved Universitetet i Oslo ble bygget opp av Ingeborg Hoff, som var førstearkivar ved målførearkiv i perioden 1947-70, og Inger Frøyset. Informantene ble rekruttert gjennom bekjentskaper, ved at de hadde deltatt som informanter i tidligere undersøkelser, og som studenter og ansatte ved universitetet. Det var

ingen spesielle krav til informantene utover god kjennskap til egen dialekt eller dialekten på stedet der de bodde. Informantnettverket har blitt lite brukt de senere årene, og man har heller ikke aktivt rekruttert nye informanter⁵.

Etter at jeg hadde kontaktet professor Andreas Bjørkum ved Norsk Målførearkiv i april 2001, ble spørreskjemaet sendt ut fra målførearkivet i mai 2001. Opptellingen av resultatene ble avsluttet i august 2001, så de skjemaene som kom inn senere, er ikke tatt med i undersøkelsen. Det kom inn til sammen 290 skjemaer. Av disse ble 36 skjemaer forkastet, enten fordi de kom for sent, var ufullstendig utfylt eller var fylt ut av flere informanter sammen. Andre grunner til at skjemaer ble forkastet, er at informanten oppgir blandingsdialekt som følge av å ha flyttet mye mellom ulike deler av landet, eller at informanten har et annet morsmål enn norsk. Resultatene bygger på svarene fra i alt 254 skjemaer. Skjemaet ble også sendt til de personene på utsendingslisten til Talatrosten som ikke var med i det opprinnelige informantnettverket. Talatrosten er meldingsbladet til Norsk Målførearkiv, og man kan nok regne med at de som står på utsendingslisten til dette bladet, har spesiell interesse for og kanskje også kunnskap om norske dialekter. Gjennomsnittsalderen for hele informantgruppen er 64,0 år.

4. 5. 4 Spørreskjemaet til delundersøkelsen om geografisk utbredelse

Øverst på spørreskjemaet (vedlegg 3) står det en kort instruksjon til informanten til erstatning for den muntlige orienteringen jeg gav ved de to andre delundersøkelsene. Der blir det presisert at undersøkelsen dreier seg om ordstilling, ikke om bøyning eller uttale av enkeltord. Det blir også understreket at informanten skal vurdere setningene på skjemaet i forhold til dialekten sin. I tillegg til å vurdere setningene blir informanten bedt om å gjøre greie for talemålsbakgrunnen sin og å oppgi alder.

På spørreskjemaet er det i alt 22 setninger med 22 forskjellige verb fra alle de fem verbgruppene, og informanten skal krysse av for vurderingen *I orden*, *Tvilsom* eller *Ubrukelig* for hver enkelt av dem. Ideelt sett burde det nok vært flere setninger for å få et sikrere bilde av informantenes språkfølelse (Sandøy 1994:205), men jeg valgte å lage et skjema som det var raskt og enkelt å besvare. Jeg skulle ikke selv gjennomføre undersøkelsen og var avhengig av at folk stilte opp uten å ha noen fordeler av det, både

⁵ Opplysninger fra førstesekretær Gudmund Harildstad ved Seksjon for leksikografi og målføregransking, UiO i e-post 17.08.01

med å finne informanter og med å besvare spørreskjemaet. Jeg regnet med at flere ville ta seg bryet med å fylle ut skjemaet og returnere det hvis det ikke krevde for mye tid eller skjemaet virket vanskelig å fylle ut.

Som beskrevet tidligere fikk Kvaløy-informantene en spørreliste der ortografien var tilnærmet den lokale dialekten. Det er praktisk umulig å lage spørreskjemaer tilpasset alle landets dialekter, så når ett og samme skjema skulle sendes til informanter over hele landet, valgte jeg å skrive dette etter læreboknormalen for bokmål. Hovedargumentet for å følge læreboknormalen for bokmål er at det er den mest brukte målformen i både skole og media, og spørreskjemaet skulle leses og besvares av informanter med ulike dialekter over hele landet. Samtidig var det viktig å få informantene til å tenke talemål, og språket i spørreskjemaet burde derfor være så talemålsnært som mulig. Så selv om moderat bokmål nok er den målformen som er mest brukt i skrift, er ikke denne målformen gjennomført på skjemaet. Der læreboknormalen i bokmål har valgfrie former, har jeg valgt den formen som samsvarer med eller ligger nærmest læreboknormalen for nynorsk. For eksempel får såkalte a-verb som *hente* derfor endelsen –a: *henta* og ikke –et: *hentet*, artikkelen *ei* brukes ved hunkjønnsord som i *ei kake*, og preteritum av verbet *skrive* får formen *skreiv*, ikke *skrev*. For å unngå at setningene ble tvetydige, har jeg allikevel valgt å bruke objektsformene av 3. person pronomen i entall *ham* og *henne* istedenfor *han* og *ho*, selv om spesielt formen *ham* kan virke skriftspråklig og konservativ. I *Bestemora strikka han ei kofte* kan både *bestemora* og *han* være både subjekt og indirekte objekt. Ved å skille mellom subjekts- og objektsform blir det klart hvilket ledd i setningen som er subjekt, og hvilket ledd som er indirekte objekt, og setningen blir entydig. Dette var særlig viktig fordi jeg selv ikke var til stede under undersøkelsen og kunne forsikre meg om at informantene tolket setningene likt.

Indirekte objekt blir i visse sammenhenger sett på som et konservativt, skriftspråklig trekk. Språket i enkelte av setningene på spørreskjemaet blir sånn sett en blanding (eller ”språkgrøt”) mellom konservativ syntaks og konservative pronomenformer og bøyingsformer fra radikalt bokmål. Siden indirekte objekt i skrift ofte opptrer sammen med konservative former, kan omgivelsene det indirekte objektet står i i setningene på spørreskjemaet, virke som et stilistisk brudd og derfor virke upassende. En viktig innvending mot en slik stilblanding er at informanter kunne komme til å avvise disse setningene av stilistiske og ikke av syntaktiske årsaker. I denne forbindelsen er det viktig å

minne om at de fleste setningene i eksempelmaterialet med belagte setninger, som er et av utgangspunktene for spørreskjemaet, ble ytret i hverdagslige situasjoner, gjerne samtaler både mellom folk som kjenner hverandre, og mellom ukjente. Ingen av disse setningene er notert ned fra spesielt formelle eller høytidelige sammenhenger som taler eller prekenes.

Det er uvisst på hvilken måte det vil kunne påvirke vurderingen av setningene at målformen på spørreskjemaet er på bokmål. Man kunne tenke seg at informanter med dialekter som ligger nært bokmål, skulle akseptere flere setninger, mens informanter med dialekter som skiller seg mye fra bokmål, skulle avvise flere setninger. Uansett avviker alle setningene fra det som er vanlig i skriftspråket, både nynorsk og bokmål. Alle setningene på skjemaet har leddstillingen subjekt - verbal - ("ekstra") indirekte objekt - direkte objekt.

4. 5. 5 Forskjeller mellom informantgruppene

Situasjonen informantene var i da de besvarte skjemaet, er svært forskjellig i de to informantgruppene. De fleste høgskoleinformantene fikk skjemaet av en lærer og fylte det ut i en klasseromsituasjon. Når skjemaet i tillegg skulle leveres tilbake til læreren, kan det ha gitt informantene følelse av en prøvesituasjon hvor man skal svare riktig og konsekvent, og da kan det bli enda vanskeligere å tenke talemål og ikke skriftspråk. Målførearkivinformantene fikk en skriftlig henvendelse fra Norsk Målførearkiv adressert spesielt til den enkelte hvor de ble bedt om å hjelpe.

Spørreskjemaet har ingen egen rubrikk til kommentarer fra informantene, og svært få av høgskoleinformantene kommer med informasjon utover det de blir bedt om. Dette er i klar kontrast til målførearkivinformantene, hvor flertallet skriver tilleggs kommentarer på skjemaet eller legger ved egne ark. Det er tydeligvis mange i denne gruppen som synes det er lite tilfredsstillende bare å vurdere om en setning er akseptabel eller ikke. Både enkeltord og setninger blir kommentert, og flere skriver om setningene til dialekt eller de indirekte objektene om til preposisjonsfraser med ulike preposisjoner. Mange av disse skjemaene inneholder verdifull tilleggsinformasjon som vil bli omtalt spesielt.

Det er som sagt en tydelig aldersforskjell mellom informantgruppene. Gjennomsnittsalderen på høgskoleinformantene er 30,2 år, mens den for målførearkivinformantene er 64,0 år. Det er riktignok en del spredning i alder innenfor hver gruppe. Den yngste høgskoleinformanten er 19 år, mens den eldste er 64 år gammel.

Over halvparten av informantene i gruppen er mellom 20 og 29 år. Målførearkivinformantene er fra 25 til 89 år gamle, og hovedtyngden av informantene i denne gruppen er mellom 50 og 79 år gamle.

Tabell 4.1: Aldersfordeling av informantene

Alder	M.arkivet	Høgskole
Under 20 år	0	9
20-29 år	3	159
30-39 år	9	47
40-49 år	25	43
50-59 år	60	17
60-69 år	61	2
70-79 år	63	0
80-89 år	33	0
90 år og over	0	0
I alt	254	277

Begge informantgruppene har informanter fra alle fylker, men målførearkivinformantene er mer jevnt fordelt over hele landet enn høgskoleinformantene. Hovedtyngden av høgskoleinformantene kommer fra Nord-Norge og Nordvestlandet, mens det bare er 4 informanter fra hvert av fylkene Telemark og Sør-Trøndelag og kun 2 fra Buskerud.

Tabell 4.2: Geografisk fordeling av informantene

Fylke	M.arkivet	Høgskole	I alt
Finmark	8	17	25
Troms	6	18	24
Nordland	14	42	56
Nord-Trøndelag	16	14	30
Sør-Trøndelag	10	4	14
Møre og Romsdal	19	20	39
Sogn og Fjordane	13	27	40
Hordaland	16	39	55
Rogaland	16	15	31
Vest-Agder	5	13	18
Aust-Agder	16	6	22
Telemark	11	4	15
Vestfold	5	8	13
Buskerud	20	2	22
Akershus	9	11	20
Oslo	13	6	19
Østfold	10	15	25
Hedmark	22	11	33
Oppland	25	5	30
I alt	254	277	531

Målførearkivinformantene kommer fra i alt 158 forskjellige kommuner, mens det er høgskoleinformanter fra 141 kommuner. Kart 1 og 2 (se side 152 og 153) viser både hvilke kommuner informantene i de to informantgruppene oppgir å ha dialektene sin fra, og hvor mange informanter som kommer fra hver kommune⁶.

4.6 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gjort rede for den metoden jeg har brukt for å samle inn datamaterialet i de tre ulike delundersøkelsen. I to av delundersøkelsene ble informantene intervjuet av meg etter en spørreliste som var tilpasset informantens dialekt. I den siste delundersøkelsen krysset informanter fra hele landet selv av for ulike svaralternativer i like spørreskjemaer.

Svakhetene ved innsamlingsmetoden blir tydeligst i den siste undersøkelsen. Siden skjemaet var på bokmål og ikke tilpasset den enkelte informants dialekt, må man regne med at det var enda vanskeligere for informantene i denne undersøkelsen å vurdere setningene på spørreskjemaet i forhold til eget talespråk og ikke hva som er ”rett” og ”galt” i skriftspråket. Siden jeg selv ikke var til stede, kunne jeg heller ikke presisere forskjellen mellom talespråk og skriftspråk utover det som står som innledning på skjemaet. Disse ulempene er forsøkt kompensert gjennom å velge informanter som forhåpentligvis har et bevisst forhold til språk.

⁶ Alle kartene i denne oppgaven er utarbeidet på grunnlag av Basiskart for Norge 1: 3 000 000, Nasjonalatlas for Norge, Norges geografiske oppmåling 1981, og etter tillatelse fra Statens kartverk.

Kapittel 5: Dialektforskjeller i aksept av nominale indirekte objekt

5.1 Innledning

I dette kapitlet blir resultatene fra delundersøkelsen om dialektforskjeller i aksept av nominale indirekte objekt mellom Kvaløy- og Asker-informantene presentert. Det ble det undersøkt hvilke verbgrupper som ble akseptert med et ”ekstra” nominalt indirekte objekt i de to dialektene, og jeg vil her gå gjennom resultatene for hver verbgruppe for seg. Etter en kort omtale av verbgruppen vil jeg først presentere og kommentere resultatene fra Kvaløy-informantene, og så gjøre det tilsvarende med resultatene fra Asker-informantene. Informantene kom med mange ulike kommentarer til setningene i undersøkelsen, og siden disse kommentarene også gir uttrykk for informantenes språklige intuisjoner og kunnskap om egen dialekt, er de presentert som en del av resultatene fra undersøkelsen.

5.2 Verbgrupperesultatene

I denne delundersøkelsen er det to informantgrupper med like mange informanter i hver gruppe, noe som gjør at resultatene er lette å sammenligne. I tabellene står resultatene oppgitt i absolutte tall. I tillegg er gjennomsnittverdiene for de tre svaralternativene *Akseptabel* (ok) – *Usikker* (?) – *Uakseptabel* (*) oppgitt for hver verbgruppe for å tydeliggjøre forskjellene. I enkelte verbgrupper kan vurderingen av ett eller to enkeltverb skille seg ut fra de andre verbene i gruppen, og i slike tilfeller gir gjennomsnittsverdien et noe skjevt bilde, noe som vil bli kommentert spesielt. Tabellene er ordnet slik at det verbet som står øverst, er det verbet som blir akseptert med nominalt indirekte objekt av flest informanter i den aktuelle verbgruppen. Deretter står resten av verbene i synkende rekkefølge, med det verbet som færrest informanter aksepterer med nominalt indirekte objekt, nederst.

5.2.1 Resultatene fra verbgruppe 1

Verbgruppe 1 inneholder verb som er klassifisert som ditrans4 i NorKompLeks-materialet. Det vil si verb som kan ta to objekter, et i form av en nominalfrase og et i form av en preposisjonsfrase med *til*. De fleste verbene i denne gruppen er låneord eller fremmedord.

Tabell 5.1: Verbgruppe 1. Kvaløy-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
overføre	Ho overførte han 500 kroner	9	1	-
reservere	Æ reserverte han en plass	9	1	-
delegere	Ho delegerte han ansvaret	5	-	5
donere	Ho donerte stiftelsen formuen sin	3	3	4
overdra	Foreldra overdro dem huset	3	2	5
overlate	Ho overlot han bilen	2	3	5
dedisere	Han dediserte ho romanen	-	7	3
Gjennomsnitt		4,4	2,4	3,1

Ved verbene *overføre* og *reservere* aksepterer Kvaløy-informantene nominalt indirekte objekt, og disse to verbene skiller seg ut fra resten av gruppen. Ellers er det stor uenighet om vurderingen av setningene i denne gruppen. Det kan henge sammen med at flere av verbene er fremmedord som brukes lite i dagligtale, og at informantene derfor ikke har en klar følelse av hvordan de brukes. Ved verbene *dedisere* og *donere* er det flere av informantene som kommenterer at det er uvanlige ord de ikke bruker, og ikke helt vet hvordan de skal vurdere.

Tabell 5.2: Verbgruppe 1. Asker-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
overdra	Foreldrene overdro dem huset	7	1	2
donere	Hun donerte stiftelsen formuen sin	7	-	3
overlate	Hun overlot ham bilen	7	-	3
delegere	Hun delegerte ham ansvaret	6	1	3
overføre	Hun overførte ham 500 kroner	6	-	4
dedisere	Han dediserte henne romanen	5	1	4
reservere	Jeg reserverte ham en plass	5	1	4
Gjennomsnitt		6,1	0,6	3,3

Også enkelte av Asker-informantene kommenterer enkeltverb i denne gruppen og mener de er uvanlige eller ukjente, men det er færre av disse informantene som oppgir at de er usikre i vurderingen av setningene. Asker-informantene ser overraskende nok ut til å akseptere nominalt indirekte objekt ved verbene i denne gruppen i større grad enn Kvaløy-informantene. Verbgruppen får også en mer enhetlig vurdering, det er ingen verb som skiller seg særlig klart ut i forhold til de andre i gruppen.

5. 2. 2 Resultatene fra verbgruppe 2

Verbgruppe 2 inneholder verb som er klassifisert som ditrans5 i NorKompLeks-materialet. Det vil si verb som kan ta to objekter, et i form av en nominalfrase og et i form av en preposisjonsfrase med *for*.

Tabell 5.3: Verbgruppe 2. Kvaløy-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
trygge	Pensjonen trygga de eldre kåra	2	-	8
tilstå	Han tilsto politiet forbrytelsen	1	-	9
foreslå	Ho foreslo han tiltaket	-	2	8
skrifte	Ho skrifta presten syndan sine	-	2	8
Gjennomsnitt		0,8	1,0	8,2

Ved verbene i denne gruppen blir nominalt indirekte objekt nesten alltid avvist av Kvaløy-informantene.

Tabell 5.4: Verbgruppe 2. Asker-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
skrifte	Hun skriftet presten syndene sine	1	-	9
tilstå	Han tilsto politiet forbrytelsen	1	-	9
foreslå	Hun foreslo ham tiltaket	-	-	10
trygge	Pensjonen trygget de eldre kårene	-	-	10
Gjennomsnitt		0,5	0	9,5

Også Asker-informantene avviser nominalt indirekte objekt ved verbene i denne gruppen.

5. 2. 3 Resultatene fra verbgruppe 3

Verbgruppe 3 inneholder verb som er markert som *refl6* i NorKompLeks-materialet, det vil si verb som kan ta to objekter; et objekt som har form av en reflexiv, og et direkte objekt som har form av en nominalfrase. Mange av verbene i denne gruppen finnes også i eksempel materialet med belagte setninger (kapittel 3.5).

Som man ser av tabell 5.5 nedenfor er det uenighet om nominalt indirekte objekt kan aksepteres i setningen med verbet *sette*. Ved de andre verbene aksepteres nominalt indirekte objekt av alle eller av et stort flertall av Kvaløy-informantene.

Tabell 5.5: Verbgruppe 3. Kvaløy-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
finne	Kelneren fant oss et ledig bord	10	-	-
hente	Han henta mæ en stol	10	-	-
lage	Han lagde oss en kopp kaffe	10	-	-
sikre	Ho sikra han en trygg alderdom	10	-	-
velge	Mora valgte ho en ny kjole	9	-	1
kjøpe	Dem kjøpte ho nye sko	9	1	-
beregne	Mekleren beregna ho fortjeneste	7	2	1
sette	Treneren satte ho høye mål	5	-	5
Gjennomsnitt		8,8	0,4	0,8

Tabell 5.6: Verbgruppe 3. Asker-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
sikre	Hun sikra ham en trygg alderdom	10	-	-
sette	Treneren satte henne høye mål	4	1	5
hente	Han henta meg en stol	2	-	8
beregne	Mekleren beregna henne fortjeneste	1	-	9
finne	Kelneren fant oss et ledig bord	1	-	9
lage	Han lagde oss en kopp kaffe	1	-	9
kjøpe	De kjøpte henne nye sko	-	-	10
velge	Mora valgte henne en ny kjole	-	-	10
Gjennomsnitt		2,4	0,1	7,5

Verbet *sikre* blir akseptert med nominalt indirekte objekt, og også blant Asker-informantene er det uenighet om vurderingen av verbet *sette*. Ellers avvises nominale indirekte objekt stort sett ved de andre verbene i gruppen. Det er verdt å merke seg at det er samme informant som aksepterer setningene med *finne* og *lage*, og at denne informanten også er en av de to som godtar setningen med *hente*. Denne informanten har bodd to år i Finnmark i voksen alder.

5. 2. 4 Resultatene fra verbgruppe 4

Verbgruppe 4 inneholder verb som i tillegg til å ta et direkte objekt i form av en nominalfrase også kan ta et fakultativt benefaktivt ledd i form av en preposisjonfrase med *for*. Disse verbene er ikke markert med noen felles kode i NorKompLeks-materialet. Verbene i denne gruppen er valgt ut ved hjelp av oppslag i ordbøker og ved min østlandske språkfølelse. Nå kan også preposisjonen *til* brukes ved en del av disse verbene, men da blir betydningen noe annerledes.

Tabell 5.7: Verbgruppe 4. Kvaløy-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
syngje	Ho sang mæ en sang	10	-	-
stryke	Ho strøyk han fem skjorter	6	4	-
lese	Han leste oss ei bok	5	2	3
asfaltere	Kommunen asfalterte dem vegen	2	1	7
åpne	Ho åpna oss døra	2	-	8
male	Ho malte han en vegg	1	1	8
kjøre	Æ kjørte bestemor bilen	-	-	10
reparere	Han reparerte ho sykkel	-	-	10
vaske	Æ vaska dæ huset	-	-	10
Gjennomsnitt		2,9	0,9	6,2

Verbet *syngje* aksepteres av samtlige informanter med et indirekte objekt. Det er stor sprik i vurderingen av setningen med verbene *stryke* og *lese*, ellers blir de andre setningene i denne gruppen stort sett avvist.

Tabell 5.8: Verbgruppe 4. Asker-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
male	Hun malte ham en vegg	1	-	9
syngje	Hun sang meg en sang	1	-	9
asfaltere	Kommunen asfalterte dem veien	-	-	10
kjøre	Jeg kjørte bestemor bilen	-	-	10
lese	Han leste oss ei bok	-	-	10
reparere	Han reparerte henne sykkel	-	-	10
stryke	Hun strøk ham fem skjorter	-	-	10
vaske	Jeg vaska deg huset	-	-	10
åpne	Hun åpna oss døra	-	-	10
Gjennomsnitt		0,2	0	9,8

Asker-informantene avviser nominalt indirekte objekt ved verbene i denne gruppen.

5.2.5 Resultatene fra verbgruppe 5

Verbgruppe 5 inneholder verb som i tillegg til å ta et direkte objekt også kan ta enten et refleksivt indirekte objekt eller et ledd i form av en preposisjonfrase med *til*. Disse verbene er ikke markert med noen felles kode i NorKompLeks-materialet. Også verbene i denne gruppen er plukket ut etter oppslag i ordbøker og ved min østlandske språkfølelse. Flere av dem finnes dessuten i eksempel-materialet med belagte setninger (se kapittel 3.5).

Tabell 5.9: Verbgruppe 5. Kvaløy-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
bake	Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød hver morra	10	-	-
bestille	Han bestilte mæ en billett	10	-	-
bygge	Han bygde oss et hus	10	-	-
koke	Han kokte mæ en kopp kaffe	10	-	-
ordne	Ho ordna oss en fridag	10	-	-
smøre	Æ smurte han to brødsriver	10	-	-
steike	Ho steikte mæ et egg	10	-	-
strikke	Ho bestemor strikka han ei ny kofte	10	-	-
plukke	Ho plukka oss tre liter moltebær	9	1	-
skjære	Æ skar han et kakestykke	9	1	-
skrive	Æ skreiv han et brev	9	1	-
tegne	Arkitekten tegna dem et nytt hus	9	1	-
bake	Ho bakte han ei kake	9	-	1
renske	Ho renska oss en kurv jordbær	9	-	1
sy	Tanta sydde ho en ny kjole	9	-	1
male	Ho malte han et bilde	8	2	-
ta	Han tok mæ en gaffel	8	-	2
Gjennomsnitt		9,4	0,4	0,3

Verbene i denne gruppen blir akseptert med nominalt indirekte objekt av Kvaløy-informantene.

Tabell 5.10: Verbgruppe 5. Asker-informantene
Fordeling av svar i absolutte tall

		ok	?	*
ordne	Hun ordna oss en fridag	6	2	2
bake	Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød hver morgen	3	3	4
smøre	Jeg smurte ham to brødsriver	3	-	7
sy	Tanta sydde henne en ny kjole	3	-	7
koke	Han kokte meg en kopp kaffe	2	-	8
skjære	Jeg skar ham et kakestykke	2	-	8
steke	Hun stekte meg et speilegg	2	-	8
bake	Hun bakte ham ei kake	1	-	9
male	Hun malte ham et bilde	1	-	9
strikke	Bestemor strikka ham ei ny kofte	1	-	9
bygge	Han bygde oss et hus	-	1	9
bestille	Han bestilte meg en billett	-	-	10
plukke	Hun plukka oss tre liter moltebær	-	-	10
renske	Hun renska oss en kurv jordbær	-	-	10
skrive	Jeg skreiv ham et brev	-	-	10
tegne	Arkitekten tegna dem et nytt hus	-	-	10
ta	Han tok meg en gaffel	-	-	10
Gjennomsnitt		1,4	0,3	8,3

Det er en viss usikkerhet i vurderingen av setningen med verbet *ordne* og av den ene setningen med verbet *bake* om vi også tar med *Usikker*-vurderingene. Ellers avviser Asker-informantene i stor grad nominalt indirekte objekt ved denne gruppen verb.

5. 2. 6 Verb brukt i to ulike setninger

Verbet *bake* er brukt i to ulike setninger i verbgruppe 5: *Hun bakte ham ei kake* og *Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød hver morgen*. Kvaløy-informantene aksepterer begge setningene, men det er forskjeller i vurderingen av de to setningene blant Asker-informantene. Setningen med et agentivt subjekt: *Hun bakte ham ei kake* blir avvist, mens informantgruppen er uvanlig lite samstemt i vurderingen av setningen med et instrumentalt subjekt: *Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød hver morgen*. At forskjellen i vurdering kan ha sammenheng med subjektet, kommer frem i en kommentar fra en informant som var usikker på om setningen var akseptabel eller ikke. Hun mente det ville være rart med en preposisjonsfrase med *til* eller *for* når subjektet ikke var en person, fordi en maskin kan ikke bake noe *til* noen eller *for* noen. Det virker som informanten med dette mente at setninger med preposisjonsuttrykk i større grad ville vise til en bevisst og konkret handling enn den med nominalt indirekte objekt som sto i spørrelisten. Denne informanten avviste for øvrig den andre setningen med verbet *bake*.

Verbet *male* er også brukt i to ulike setninger i spørrelisten. Verbet i setningen *Hun malte ham en vegg* er klassifisert som et verb i verbgruppe 4. Denne setningen blir i likhet med de andre setningene i gruppen stort sett avvist av begge informantgruppene. Verbet i den andre setningen: *Hun malte ham et bilde* er derimot klassifisert som et verb i verbgruppe 5. Denne setningen blir akseptert av de aller fleste Kvaløy-informantene, men avvist av Asker-informantene. Begge resultatene er i tråd med den vurderingen verbgruppen som helhet får av de to informantgruppene. De to setningene virker strukturelt like, så spørsmålet er hvorfor Kvaløy-informantene vurderer dem forskjellig.

Bakgrunnen for at de to setningene ble plassert under ulike verbgrupper, er hva slags preposisjonsfrase det nominale indirekte objektet i setningene på spørrelisten ville blitt realisert som i standardnorsk. Om det realiseres som en preposisjonsfrase med *til* eller en preposisjonsfrase med *for* avgjør leddets semantiske rolle. *Ham* i *Hun malte ham et bilde* kan realiseres som enten en preposisjonsfrase med *til*, som vil ha en recipiensrolle: *Hun malte et bilde til ham*, eller som en preposisjonsfrase med *for*, som har en benefaktiv rolle:

Hun malte et bilde for ham. I konkret, fysisk betydning kan man motta et bilde, men ikke en vegg, og *ham* i setningen *Hun malte ham en vegg* kan i standardnorsk bare realiseres som en preposisjonsfrase med *for* og ha en benefaktiv rolle: *Hun malte en vegg for ham.* Det er mulig denne semantiske forskjellen mellom en recipiensrolle og en benefaktiv rolle har betydning for Kvaløy-informantenes vurdering av setningene, og at de lettere aksepterer et ”ekstra” indirekte objekt som har en recipiensrolle.

I den grad man kan være mottaker av et meningsinnhold, ville dette også forklare hvorfor disse informantene er tilbøyelige til å akseptere et nominalt indirekte objekt ved en del av verbene i verbgruppe 4. Man kan godt tenke seg en recipiens knyttet til verbfrasene *synge en sang*, *stryke fem skjorter* og *lese en bok*. Dette kan også være med å forklare hvorfor setningen med verbet *sette*: *Treneren satte ho høye mål* er den som blir minst akseptert av Kvaløy-informantene i verbgruppe 3. I motsetning til alle de andre setningene med verb fra denne gruppen hvor det nominale indirekte objektet har eller også kan ha en recipiensrolle, er dette ikke tilfelle med denne setningen.

Et problem i forhold til denne antakelsen er vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 1, verb som ifølge NorKompLeks-materialet skal ta en preposisjonsfrase med *til*, som nettopp har rollen recipiens. Nå aksepterer Kvaløy-informantene to av setningene i denne gruppen, de med verbene *overføre* og *reservere*, som antakelig er de mest brukte og best kjente verbene i denne gruppen. At de andre verbene i gruppen får en sprikende vurdering, kan nettopp henge sammen med at de er skriftspråklige og neppe særlig ofte bruk i vanlig dagligtale.

5.3 Kommentarer fra informantene

Informantene skulle vurdere hver enkelt setning på spørrelisten, og hvis de avviste setningen, kunne de komme med et forslag om hva de heller ville sagt. Alle informantene kommenterte også ordvalg og bøyninger, og i tillegg kom mange av informantene med andre typer kommentarer til setningene i spørrelisten.

Kvaløy-informantene og Asker-informantene ser ut til å kommentere ulike ting. Det kan være tilfeldig, men det kan også ha med ulik språkfølelse å gjøre og dermed vise dialektforskjeller i måten å tolke setningene på.

Mange av kommentarene til Asker-informantene er knyttet til en stilistisk vurdering av setningene. Flere av disse informantene mener at mange av setningene på spørrelisten har et formelt eller gammelmodig preg. En informant vil ikke akseptere setningene *Jeg skreiv han et brev* og *Hun stekte meg et speilegg* og begrunner dette slik: ”Selv om du kanskje kunne skjønne hva som menes, er de liksom ikke up to date.” En annen Asker-informant avviser også *Jeg skreiv han et brev* og karakteriserer den og *Hun sang meg en sang* som arkaiske og overhøytidelige. En informant som aksepterer *Foreldrene overdro dem huset* og *Hun overlot ham bilen*, mener allikevel at disse setningene er tungvinte og ikke særlig gode språklig sett. Denne informanten er jurist og mener selv at han kanskje er blitt påvirket av å se lignende setninger på jobben. Han opplever at de har en typisk juridisk eller formell stil. Flere informanter deler dette inntrykket. En kommenterer de samme setningene og mener de kan aksepteres fordi de har et mer formelt innhold. Til sammenligning nevner denne informanten setningen *Han lagde oss en kopp kaffe*, som hun vurderer som uakseptabel: ”Når det er mer dagligdags, må det være *til*.” Denne følelsen er tydeligvis utbredt blant Asker-informantene. Setninger med et hverdagslig innhold må skrives om til preposisjonsuttrykk med *til*. Her passer det ikke med nominalt indirekte objekt. Det er særlig setninger med verb fra verbgruppe 5 som får denne vurderingen. De verbene som flere informanter aksepterer med nominalt indirekte objekt, men karakteriserer det som svært formell stil, *overdro*, *overføre* og *overlot*, tilhører verbgruppe 1.

Det er ingen kommentarer knyttet til slike stilistiske vurderinger blant Kvaløy-informantene. At ikke noen av disse informantene er inne på det samme, vil selvfølgelig ikke si at de ikke har de samme intuisjonene, men det er påfallende siden intervjuene med Kvaløy-informantene var mye lengre enn intervjuene med Asker-informantene og dreide seg om flere sider ved det ”ekstra” nominale indirekte objektet (se kapittel xx). De fleste kommentarene til Kvaløy-informantene er knyttet til endringer i den lokale dialekten og særlig det at yngre mennesker blir påvirket av bymålet i Tromsø og legger om talemålet sitt. Dette er et emne som virkelig engasjerer flere av informantene, og i denne forbindelsen er det spesielt uttale av enkeltord informantene er opptatt av. Ellers vil mange informanter bytte ut ord de selv ikke ville bruke eller opplever som fremmede for den lokale dialekten. Både *delegere*, *donere* og *overdra* blir foreslått erstattet med *gi*, og *overlate* med *låne*.

Når informantene avviste en setning i spørrelisten, ble de bedt om å si hva de heller ville sagt. Enkelte setninger oppfattes som så meningsløse eller uklare at noen informanter ikke har forslag til hva de skulle bety, men stort sett gjør informantene som forventet; det nominale indirekte objektet omformes til en preposisjonsfrase med *til* eller *for*. I mange av setningene med verb fra gruppe 4 blir det indirekte objektet derimot omformet til en possessiv. Flertallet av både Kvaløy- og Asker-informantene oppfatter setningen *Han reparerte henne sykkel* som *Han reparerte hennes sykkel*, ikke *Han reparerte sykkel for henne*. Flere informanter har samme vurdering av setningene med verbene *asfaltere*, *kjøre*, *stryke*, *vaske* samt *beregne* fra verbgruppe 3.

Det ser ut til å være ulik bruk av preposisjonene *til/tel* og *for/førr* blant Kvaløy-informantene og Asker-informantene. Preposisjonen *for/førr* er svært lite brukt av Kvaløy-informantene. Ved verbene i gruppe 2 og gruppe 4 kunne man vente at informantene ville foreslå et preposisjonsuttrykk med *for/førr*. Det gjør også Asker-informantene. Ifølge en av informantene fra Asker er det normale å *synge for noen*. Man kan *synge til noen*, men da må man ifølge denne informanten stå under en balkong med lutt og selvkomponert serenade. Det kan se ut som informantgruppen fra Kvaløya ikke har det samme klare skillet. Halvparten av Kvaløy-informantene nevner ikke preposisjonen *for/førr* i det hele tatt. Ingen av de resterende fem informantene foreslår *for/førr* ved mer enn fire setninger. Når Kvaløy-informantene avviser nominalt indirekte objekt ved verb som *tilstå*, *vaske* og *åpne*, erstatter de det med et preposisjonsuttrykk med *til/tel*: *Han tilsto forbrytelsen tel politiet*, *Æ vaska huset tel dæ* og *Ho åpna døra tel oss*. Definisjonen av de ulike verbgruppene bygger blant annet på bruken av preposisjonsfraser med *til* og *for* i standardnorsk. Hvis Kvaløy-informantene bruker disse preposisjonene på en annen måte, kan klassifiseringen av enkeltverb passe dårlig for nordnorske forhold. Dette kan igjen være med på å forklare hvorfor Kvaløy-informantene vurderer enkeltverb i verbgruppe 4 så forskjellig. Særlig verbet *synge*, men også *stryke* og til dels *lese* blir akseptert med indirekte objekt av Kvaløy-informantene i motsetning til de andre verbene i gruppen.

Det kan se ut som informantene fra Asker i mindre grad enn Kvaløy-informantene oppgir at de er usikre i vurderingen av en setnings grammatikalitet. Det er gjennomgående flere usikker-vurderinger (? i tabellene) blant Kvaløy-informantene, og dette kan henge sammen med at de må akseptere en konstruksjon som bryter med det som er vanlig i skriftspråket. Forskjellen mellom informantgruppene er særlig tydelig i verbgruppe 1, som inneholder

verb som nok er lite brukt i vanlig dagligtale. Flere av Asker-informantene sier selv at de snakker bokmål, og mener at det knapt er noe skille mellom hvordan de snakker, og hvordan de skriver. Det er derfor mulig at de ubevisst støtter seg på skriftnormen hvis de føler seg usikre i vurderingen av en setning. Mange av Kvaløy-informantene derimot er svært bevisste på forskjellen mellom skriftspråket og talespråket sitt, og ved ord de ikke ville bruke i tale, foreslår de ofte å bytte det ut med et annet ord eller omforme setningen.

Av kommentarene ser man også at informantene ser en forbindelse mellom enkelte av de indirekte objektene på spørrelisten og refleksive indirekte objekter. En Asker-informant aksepterer setningen *Treneren satte henne høye mål*, men er tydeligvis litt usikker på denne vurderingen og gjør seg følgende resonnement: ”Man sier *satte seg*, da må man jo kunne si *satte henne...*” En annen Asker-informant avviser *Han kokte meg en kopp kaffe*, men sier: ”*Han kokte seg en kopp kaffe* er jo helt greit.”

5.4 Oppsummering

Det er minst tydelige resultater i vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 1, der det ”ekstra” indirekte objektet erstatter en preposisjonsfrase med *til*. Blant Kvaløy-informantene er det stor variasjon i vurderingen av de ulike verbene i verbgruppen. Dette er den eneste gruppen hvor Asker-informantene samlet sett ser ut til å akseptere en større del av setningene enn de nordnorske informantene. Alle verbene i denne gruppen er låneord eller fremmedord, og flere av dem forbindes nok med et formelt skriftspråk og er lite brukt i vanlig dagligtale. Det er bare Asker-informantene som påpeker en sammenheng mellom enkelte nominale indirekte objekter og et bestemt stilnivå. Det fremgår av kommentarene til flere av dem at nominale indirekte objekt kan forbindes med et formelt og gammeldags skriftspråk. Det kan derfor være skriftspråkpåvirkning og en kobling mellom verbene fra verbgruppe 1 og et bestemt stilnivå som gjør at Asker-informantene lettere aksepterer nominalt indirekte objekt i setningene med verb fra denne verbgruppen.

Setningene med verb fra verbgruppe 2 og verbgruppe 4 blir stort sett avvist av begge informantgruppene. Felles for disse to gruppene er at det ”ekstra” indirekte objektet kommer istedenfor et ledd som ville hatt form av en preposisjonsfrase med *for* i standardnorsk.

Den største forskjellen mellom de to informantgruppene er i vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 3 og verbgruppe 5. Kvaløy-informantene aksepterer setningene

med verb fra disse gruppene, mens Asker-informantene stort sett avviser dem. Felles for verbene i disse to verbgruppene er at de kan ta et refleksivt indirekte objekt i standardspråket. Dialektforskjellen mellom Kvaløy-informantene og Asker-informantene består altså i at Kvaløy-informantene aksepterer ikke-refleksivt indirekte objekt ved verb som kun kan ta refleksiver som nominalt indirekte objekt i standardspråket, mens Asker-informantene ikke gjør det.

Det ser også ut som skillet mellom en recipiensrolle og en benefaktivrolle kan ha betydning for hvordan Kvaløy-informantene vurderer setningene. De setningene med verb fra verbgruppe 4 hvor det nominale indirekte objektet kan ha en recipiensrolle, blir lettere akseptert enn setninger der dette leddet kun kan være benefaktivt.

Kapittel 6: Grammatiske forhold ved ”ekstra” indirekte objekt

6.1 Innledning

Det ble antydnet både i ulike faglitteratur, av informantene i forundersøkelsen og gjennom setningene i eksempelmaterialet av belagte setninger at det ”ekstra” nominale indirekte objektet kanskje ikke oppfører seg helt likt vanlige nominale indirekte objekt ved ditransitive verb. De ti Kvaløy-informantene besvarte derfor en spørreliste (vedlegg 1) som undersøkte ulike grammatiske forhold som kunne tenkes å virke inn på vurderingen av setninger med et ”ekstra” nominalt indirekte objekt, og hvorvidt det er knyttet restriksjoner til disse objektene. Emnet for og gjennomføringen av denne delundersøkelsen er nærmere beskrevet i kapittel 4.4, mens dette kapitlet er en presentasjon av resultatene.

I tillegg til at informantene skulle vurdere hver setning på spørrelisten som *Akseptabel* (ok), *Usikker* (?) eller *Uakseptabel* (*), ønsket jeg også en samtale om de språklige vurderingene de gjorde, og de språklige intuisjonene de hadde. Hvis en setning ble vurdert som uakseptabel, ønsket jeg å få svar på hvorfor den var uakseptabel, og jeg ønsket å få greie på hvordan man kunne endre den slik at det ble en velformet setning. Resultatene av undersøkelsen blir derfor presentert både som tabeller som oppgir informantenes vurderinger i absolutte tall, og som gjengivelse av kommentarene til informantene.

6.2 Form på verbalet og setningstype

På spørrelisten står det fem setninger med hvert verb, en spørresetning med og en uten modalt hjelpeverb, en utsagnssetning med og en uten modalt hjelpeverb og en imperativsetning. Alle de 35 setningene på spørrelisten blir akseptert av alle informantene, og der er derfor ingenting som tyder på at formen på verbalet har noen som helst betydning for hvorvidt indirekte objektet blir akseptert. (Det eneste som blir kommentert, og av samtlige informanter, er det uhøflige ved bruken av imperativformer.)

6.3 Form på det direkte objektet

Betydningen av formen på det direkte objektet ble undersøkt ved at informantene skulle vurdere to setninger med hvert verb, i alt 14 ulike setninger. Den eneste forskjellen på disse to setningene er at det direkte objektet er en substantivfrase i bestemt form i den ene

setningen og i ubestemt form i den andre. Alle setningene med en substantivfrase i ubestemt form som direkte objekt som i *Han henta mæ en stol* blir akseptert av alle informantene. Som man ser av tabellen under, blir setningene med en substantivfrase i bestemt form som direkte objekt oftere avvist, og ofte er ikke informanten sikker på om de er akseptable eller ikke.

Tabell 6.1: Vurdering av setninger med direkte objekt i bestemt form

	ok	?	*
Æ kjøpte han billetten	8	2	-
Han laga mæ ostesmørbrødet	7	3	-
Han henta mæ stolen	7	2	1
Han bygde oss garasjen	7	2	1
Ho bestemor strikka mæ skjurfet	6	1	3
Ho smurte mæ brødiskiva	5	3	2
Ho fant mæ avisa	4	3	3

Hvordan disse setningene blir vurdert, ser ut til å avhenge av informantens evne til å finne en passende kontekst til setningen. Flere av informantene er inne på dette. *Han henta mæ stolen* forutsetter at den man prater med, vet hva man snakker om, sier en av informantene. En annen informant sier hun kan bruke setningen *Ho bestemor strikka mæ skjurfet* hvis ”æ har det på mæ og vise det til folk”.

De som avviser konstruksjonen, gjør det fordi de føler setningen ”mangler” noe. Som eksempel på hva dette noe kan være, oppgis *Ho bestemor strikka mæ skjurfet som æ fekk tel jul* og *Ho bestemor strikka mæ det skjurfet*. I en tekst vil et setningsledd i bestemt form gjerne vise til noe som er nevnt tidligere, og som dermed er kjent for leseren av teksten. Spørrelista består av enkeltsetninger løsrevet fra kontekst, og det er antakelig på grunn av den manglende referansen for ledd i bestemt form at setningene oppfattes som mangelfulle og dermed avvises. Setningene med direkte objekt i ubestemt form som *Ho bestemor strikka mæ et skjurfet* er ikke kontekstavhengige på samme måten. Det er nok reglene for bruk av distinksjonen bestemt-ubestemt i forhold til en kontekst heller enn en grammatisk restriksjon i enkeltsetningen som gjør at informantene blir usikre på om setningene med direkte objekt i bestemt form kan aksepteres.

6.4 Form på det indirekte objektet

Hver informant vurderte til sammen 21 setninger for å få frem om formen på det indirekte objektet er av betydning. Det er tre setninger med hvert verb, og bare formen på det

indirekte objektet varierer mellom disse tre setningene. I en av de tre setningene har det indirekte objektet form av et personlig pronomen i enten 1. eller 2. person, i en annen er det et personlig pronomen i 3. person, og i den siste setningen har det form av en substantivfrase. Kun tre av til sammen 210 vurderinger var direkte avvisninger, alle disse tre gjaldt substantivfrase som indirekte objekt. Det er ingen forskjell i vurderingen av setninger med ulike personlige pronomen som indirekte objekt. Selv om få av informantene avviste setningene med substantivfrase som indirekte objekt, er det likevel en del informanter som sier de foretrekker en variant med preposisjonsfrase med *til/tel*, uten å avvise varianten med nominalt indirekte objekt. Samtlige av de syv setningene med substantivfrase som indirekte objekt blir kommentert av minst én av informantene, mens kun én av de fjorten setningene med pronomen som indirekte objekt blir kommentert i det hele tatt. Dermed ser det ut til å være en viss forskjell i vurderingen av henholdsvis substantivfraser og pronomen som indirekte objekt.

Tabell 6.2: Vurdering av setninger med substantivfrase og pronomen som indirekte objekt

	*	Foretrekker preposisjonsfrase	Av totalt
Setninger med substantivfrase som indirekte objekt	3	22	70
Setninger med pronomen som indirekte objekt	0	2	140

Setninger med substantivfrase som indirekte objekt blir ikke avvist, de er bare ikke fullt så ”gode” som tilsvarende setninger med pronomen eller preposisjonsfraser som indirekte objekt. Dette handler om bruken av indirekte objekt, og det stemmer bra overens med Næs (1972:308), som sier at det indirekte objektet oftere er et pronomen enn et substantiv, og at moderne språkbruk heller tar preposisjonsfrase enn substantivfrase som indirekte objekt. Dette henger igjen sammen med forhold som styrer valget mellom nominalfrase og preposisjonsfrase som indirekte objekt, eller ”vektprinsippet” som Næs kaller det, ”et lett biobjekt” i form av et pronomen vil bli fulgt av et ”tyngre objekt”, mens indirekte objekt i form av en preposisjonsfrase vil komme etter det direkte objektet.

6.5 Restriksjoner på bruk av det indirekte objektet

I denne delen av undersøkelsen skulle informantene vurdere ulike setninger med i alt seks ulike verb. Setningene står i grupper på fire. Den første setningen har formen: subjekt, verbal i preteritum, personlig pronomen som indirekte objekt og en substantivfrase i ubestemt form som direkte objekt. Denne setningen er streket under, og informanten skulle

først avgjøre om den var akseptabel. Alle ble fortalt at den første setningen var utgangspunktet for de andre, og at alle setningene skulle sees i sammenheng. De tre andre setningene er en passivsetning hvor det leddet som var indirekte objekt i den understrekte setningen, nå er subjekt, en utbrytingskonstruksjon der det indirekte objektet er brutt ut, og en spørresetning der spørreordet har funksjonen indirekte objekt. Hvis informantene ikke aksepterte en setning, ble de spurt hvordan de ville sagt det. Den første firergruppen hadde verbet *fortelle*. Det er tatt med for å se om det er forskjell i vurderingen av setninger med standard ditansitive verb og de andre verbene.

I alle firergruppene ble den første understrekte setningen akseptert av alle informantene. Som man ser av tabellen under blir derimot passivsetningene stort sett avvist.

Tabell 6.3: Vurdering av passivsetninger

Passivsetninger	ok	?	*
Ho blei bygd et nytt hus	2	-	8
Æ blei henta en øl	2	-	8
Vi blei funne et bord	1	-	9
Æ blei strikka ei ny kofte	-	1	9
Ho blei kjøpt nye joggesko	-	-	10
Standard ditransitivt verb – fortelle			
Æ blei fortalt et eventyr	7	1	2

Setningen med verbet *fortelle* skiller seg ut ved å bli akseptert av flertallet av informantene. Alle informantene virket svært bevisste på at de skulle vurdere setningene i forhold til sin egen dialekt, det vil si talemål. Passivkonstruksjoner er et typisk skriftspråklig trekk, og flere av informantene kommenterer også setningen *Æ blei fortalt et eventyr* med at det ikke er noe galt med den, men de ville ikke si det.

Som man ser av tabell 6.4 nedenfor er det stor uenighet mellom informantene i vurderingen av setningene med utbrytingskonstruksjon, men stort sett er det flere som avviser setningene, enn det er som aksepterer dem. Det er heller ikke de samme tre informantene som hele tiden aksepterer setningene.

Mange av informantene mener at setningene ville vært akseptable med innskutt *tel*: *Det var tel ho han bygde et nytt hus* eller: *Det var ho han bygde et nytt hus tel*. Setningen med

verbet *fortelle* blir ikke vurdert som *ok* av flere informanter enn de andre setningene, men det er heller ingen som klart avviser denne setningen.

Tabell 6.4: Vurdering av utbrytingskonstruksjoner

Utbrytningskonstruksjoner	ok	?	*
Det var mæ han henta en øl	5	-	5
Det var ho han bygde et nytt hus	3	1	6
Det var oss kelneren fant et bord	3	-	7
Det var ho vi kjøpte nye joggesko	3	-	7
Det var mæ ho bestemor strikka ei ny kofte	3	-	7

Standard ditransitivt verb – fortelle

Det var mæ ho fortalte eventyr	4	6	-

Det er stor forskjell i vurderingen av de ulike spørresetningene. Setningene med verbene *hente* og *bygge* blir akseptert av flertallet av informantene, mens setningen med verbet *kjøpe* blir avvist av nesten alle. Som man ser av tabellene under, ligger vurderingen av setningen med verbet *fortelle* mellom disse ytterpunktene.

Tabell 6.5: Vurdering av spørresetninger

Spørresetninger	ok	?	*
Kem henta han en øl?	7	1	2
Kem bygde han et nytt hus?	7	-	3
Kem strikka ho bestemor ei ny kofte?	3	1	6
Kem fant kelneren et bord?	2	1	7
Kem kjøpte vi nye joggesko?	1	-	9

Standard ditransitivt verb – fortelle

Kem fortalte ho et eventyr?	6	2	2

Det er svært uheldig at de fleste av disse spørresetningene blir tvetydige. Spørreordet var ment å ha funksjonen som et indirekte objekt, men i disse setningene kan spørreordet selvfølgelig (og kanskje heller) ha funksjonen som subjekt. Problemet oppstår fordi nominalfrasene *han*, *kelneren* og *ho bestemor* har lik subjekt- og objektform, og derfor blir ikke dette et problem i setningen *Kem kjøpte vi nye joggesko?* hvor *vi* er nødt til å være subjektet. Det at fire setninger skal sees i sammenheng, er riktignok med på å binde tolkningsmulighetene, så av de informantene som avviser setningene, er det antakelig ingen som tolker spørreordet som subjekt. De setter inn *tel*: *Tel kem strikka ho bestemor ei ny kofte* eller *Kem strikka ho bestemor ei ny kofte tel*. Det er ingen som foreslår *Kem*

strikka ei ny kofte tel ho bestemor. En av informantene som aksepterer *Kem strikka ho bestemor ei ny kofte*, sier at man også kan sette inn et *tel*: *Kem strikka ho bestemor ei ny kofte tel*. Denne informanten har ikke misforstått hensikten med setningen, men det utelukker ikke at de andre har gjort det.

Som nevnt aksepterer alle informantene den understrekte setningen i hver firergruppe. Det er vanskelig å si om det ”ekstra” indirekte objektet som er i alle disse setningene, og som alle informantene aksepterer, har restriksjoner tilsvarende de Herslund (1986) beskriver for fri dativ i dansk (se kapittel 3.8.4). Det er en klar forskjell på *fortelle* og de andre verbene i vurderingen av passivsetningene. Mens passivsetningen med *fortelle* blir akseptert av flertallet av informantene, blir passivsetningene med de andre verbene stort sett avvist. I vurderingen av setningene med utbrytingskonstruksjon er det mindre forskjell mellom *fortelle* og de andre verbene. I motsetning til hva som er tilfellet ved de andre verbene, er det riktig nok ingen informanter som mener utbrytingskonstruksjonen med *fortelle* er klart uakseptabel, men det er heller ikke flere informanter som mener setningen er helt akseptabel. Ved spørresetningene skiller ikke *fortelle* seg ut fra de andre verbene. Siden verbet *fortelle* er definert som et ditransitivt verb, opptrer det høyst sannsynlig oftere i skrift med et indirekte objekt enn det de andre verbene gjør. Siden informantene kan gjenkjenne de ulike konstruksjonene med *fortelle* fra skrift, kan det forklare hvorfor disse i mindre grad blir avvist.

Inndeling i verbgrupper med verbene *finne*, *hente* og *kjøpe* fra verbgruppe 3 og verbene *bygge* og *strikke* fra verbgruppe 5 ser ikke ut til å ha noen betydning i vurderingen av de ulike setningskonstruksjonene. Det er snarere setninger med enkeltverb som skiller seg ut med å bli mer eller mindre akseptert. Setningene med verbene *hente* og *bygge* blir mest akseptert i alle de tre setningskonstruksjonene, mens setningene med verbet *kjøpe* stort sett blir avvist.

6.6 Oppsummering

Det ”ekstra” indirekte objektet skiller seg i liten grad fra nominale indirekte objekt ved ditransitive verb i standardnorsk.

Form på verbalet eller setningstype spiller ingen rolle for aksepten av slike indirekte objekt. Realiseringen av indirekte objekt som preposisjonsfrase eller nominalfrase ved

ditransitive verb i standardnorsk henger sammen med konteksten og hva som er kjent og ukjent informasjon, og av lengden eller kompleksiteten på leddene. Det er også slike forhold Kvaløy-informantene trekker frem når de kommenterer hvordan formen på det direkte og det indirekte objektet virker inn på vurderingen av setningene. Det er altså de samme forholdene som gjelder for det ”ekstra” indirekte objektet som for vanlige indirekte objekter.

Informantene gir også en nokså lik vurdering av ”ekstra” indirekte objekt og nominalt indirekte objekt ved det ditransitive verbet *fortelle* i utbrytingskonstruksjoner og spørresetninger. Det er kun passivsetninger med et ”ekstra” indirekte objekt som ikke blir akseptert i like stor grad som tilsvarende setninger med et ”vanlig” indirekte objekt. Ulike kommentarer fra informantene tyder på at det kan skyldes en uvilje mot å akseptere passivkonstruksjoner uansett verb.

Kapittel 7: Geografisk utbredelse av ”ekstra” indirekte objekt

7.1 Innledning

Kapittel 5 viste tydelige forskjeller mellom Kvaløy-informantene og Asker-informantene med hensyn til hvilke verbgrupper de aksepterer med nominalt indirekte objekt. Ved to av de undersøkte verbgruppene aksepterer informantgruppen fra Nord-Norge en klart større del av setningene med nominalt indirekte objekt enn informantgruppen fra Østlandet. Dette stemmer godt overens med Bull (1990a) og Faarlund et al. (1997), som antar at den utvidede bruken av nominalt indirekte objekt er et nordlig trekk. Ingen av disse sier noe om hvordan forholdene er i andre deler av landet, eller hvor eventuelle dialektgrenser måtte gå. Jeg ønsket å kartlegge hvor i landet man godtar denne typen indirekte objekt, og dermed undersøke om det er noen klare dialektgrenser når det gjelder dette fenomenet, og hvor de i så fall går.

Delundersøkelsen om utbredelse ble gjennomført som en spørreskjemaundersøkelse med informanter fra to ulike grupper, målførearkivinformantene og høgskoleinformantene. Selve gjennomføringen av delundersøkelsen er blitt nærmere beskrevet i kapittel 4.5, mens dette kapitlet er en presentasjon av resultatene.

7.2 Presentasjon av resultatene

I presentasjonen av resultatene fra denne delundersøkelsen er informantene gruppert etter hvilket fylke de oppgir å ha dialekten sin fra. Nå følger ikke nødvendigvis dialekttrekk fylkesgrensene, og det kan være store dialektforskjeller innenfor et fylke. Fordelen er at en inndeling etter fylkesgrensene gir klare og entydige kriterier for grupperingen av informantene. Antall informanter varierer fra fylke til fylke. Et lite antall informanter i en gruppe gjør resultatene mer tilfeldige og mindre pålitelige, og det er problematisk å bruke statistiske beregninger på materialet. For gruppen høgskoleinformanter gjelder dette særlig fylkene Buskerud med 2 informanter, Telemark og Sør-Trøndelag, som begge har 4 informanter, og Oppland med 5 informanter. For gruppen med målførearkivinformanter gjelder det Vest-Agder og Vestfold, som begge har 5 informanter (se for øvrig tabell 4.2). Det lave informantantallet i enkelte fylker kunne derfor være et argument for å slå sammen de to informantgruppene.

Et argument mot å slå sammen målførearkivinformantene og høgskoleinformantene til én gruppe er at det er noen systematiske forskjeller mellom dem i vurderingen av setningene på spørreskjemaet. Tabellen under viser det samlede resultatet fra delundersøkelsen.

Tabell 7.1: Fordeling av alle svarene i absolutte tall og prosent

Faktisk fordeling					Relativ fordeling				
Informanter	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	Informanter	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Målførearkivet	1121	1205	3262	5588	Målførearkivet	20 %	22 %	58 %	100 %
Høgskole	1601	1773	2720	6094	Høgskole	26 %	29 %	45 %	100 %
I alt	2722	2978	5982	11682					

Som man ser, aksepterer høgskoleinformantene en høyere prosentdel av setningene enn målførearkivinformantene, og de har også en høyere prosentdel *Tvilsom*-vurderinger. Det største skillet er forskjellen i andel *Ubrukelig*-vurderinger. Høgskoleinformantene avviser bare 45 % av setningene, mens målførearkivinformantene gir hele 58 % av setningene vurderingen *Ubrukelig*. Som man ser av tabell 7.2 gjelder denne forskjellen i vurdering alle verbgruppene som er undersøkt, men i noe varierende grad.

Tabell 7.2: Fordeling av alle svarene på verbgrupper i prosent

Målførearkivinformantene					Høgskoleinformantene				
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt		I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Verbgruppe 1	29 %	29 %	42 %	100 %	Verbgruppe 1	28 %	40 %	32 %	100 %
Verbgruppe 2	5 %	14 %	81 %	100 %	Verbgruppe 2	5 %	22 %	73 %	100 %
Verbgruppe 3	29 %	27 %	44 %	100 %	Verbgruppe 3	35 %	29 %	36 %	100 %
Verbgruppe 4	3 %	9 %	88 %	100 %	Verbgruppe 4	8 %	21 %	71 %	100 %
Verbgruppe 5	23 %	23 %	54 %	100 %	Verbgruppe 5	35 %	31 %	34 %	100 %

Forskjellen mellom de to informantgruppene er særlig stor i vurderingen av verbgruppe 5, målførearkivinformantene avviser her 54 % av setningene, høgskoleinformantene bare 34 %. I vurderingen av verbgruppe 1, 2 og 4 ligger informantgruppene relativt likt med hensyn til hvor stor prosentdel av setningene de vurderer som *I orden*, men høgskoleinformantene har i alle disse gruppene en klart høyere prosentdel *Tvilsom*-vurderinger og en lavere prosentdel *Ubrukelig*-vurderinger enn målførearkivinformantene.

Det kan være at forskjellen i svarfordeling mellom informantgruppene bare er tilsynelatende på grunn av den skjeve geografiske fordelingen av informanter. Den første delundersøkelsen viste jo at en forskjell mellom informantene fra Kvaløya og informantene

fra Asker var at informantene nordfra aksepterte flere av setningene med indirekte objekt enn informantene fra Østlandet. Av målførearkivinformantene kommer 11 % fra de tre nordligste fylkene, mens det tilsvarende tall for høgskoleinformantene er 28 %. Det er også færre høgskoleinformanter enn målførearkivinformanter fra de fleste fylkene på Østlandet (se for øvrig tabell 4.2). Ut fra resultatene i den første delundersøkelsen og den geografiske fordelingen av informanter skulle man dermed forvente at gruppen høgskoleinformanter aksepterte en større og avviste en mindre prosentdel av setningene enn gruppen målførearkivinformanter.

En annen forklaring kan være forskjellen i innsamlingssituasjon. Opprinnelig var god kjennskap til egen dialekt et kriterium for å bli informant for Norsk Målførearkiv. Når man som en slik informant får et brev med forespørsel om å vurdere en rekke setninger i forhold til sin dialekt, så gjør man det i kraft av å være ”dialektekspert”. Som nevnt tidligere fikk høgskoleinformantene spørreskjemaet i en undervisningssituasjon av en foreleser, noe som kan gi assosiasjoner til en prøvesituasjon. Selve situasjonen kan lett fremme en form for ”ja-siing”, som er et kjent fenomen ved spørreundersøkelser. Med ja-siing menes en tendens til å si seg enig uten egentlig å vurdere det man er bedt om, og man sier seg heller enig enn uenig. Tendensen til ja-siing avtar med økende utdanning (Hellevik 1999:349), og man kan tenke seg at det har en stor betydning om man besvarer spørreskjemaet i kraft av å være ”dialektekspert”, eller om man besvarer det som norskprøve. Dette kunne forklare hvorfor høgskoleinformantene heller bekrefter det som står på skjemaet, enn avviser det, og spesielt hvorfor en så mye lavere prosentdel av setningene blir avvist og får vurderingen *Ubrukelig*. På grunn av innsamlingssituasjonen har nok også høgskoleinformantene hatt mye mindre tid på seg til å vurdere setningene og fylle ut spørreskjemaet enn målførearkivinformantene, som fikk spørreskjemaet og en returkonvolutt sendt hjem til seg.

Siden det er en klar aldersforskjell mellom informantgruppene, kunne det se ut som om yngre i større grad enn eldre aksepterer nominalt indirekte objekt ved de verbgruppene som er undersøkt. Forskjeller i resultatene mellom ulike aldersgrupper kan være et tegn på at fenomenet som blir undersøkt, er i endring, og flere grammatikere nevner at nominale indirekte objekt i norsk går over til preposisjonsfraser (se kapittel 2.5). Hvis unge mennesker godtar nominalt indirekte objekt i større grad enn eldre, kunne det tyde på en motsatt utvikling av det som er beskrevet. Men på grunn av forskjellene i

innsamlingssituasjon og den geografiske fordelingen av informanter, er det umulig å si om forskjellen mellom informantgruppene skulle speile en reell språkendring. Jeg vil allikevel se litt nærmere på forskjeller mellom ulike aldersgrupper i et utvalg av informantgruppen i kapittel 8.

Uansett gjør disse forskjellene mellom de to informantgruppene, spesielt forskjellen i innsamlingssituasjon, men også aldersforskjellen, at jeg har valgt å holde gruppene atskilt.

7.3 Om statistikk

Informantene er altså delt i 19 grupper etter fylke, og resultatene vil bli presentert fylkesvis i både absolutte tall og i prosent. Tabellene vil vise fylkesvis hvordan informantenes vurdering av setningene fordeler seg på de tre svaralternativene *I orden*, *Tvilsom* og *Ubrukelig*. Hvor stor prosentdifferansen må være for at man kan anta at det faktisk er en statistisk sammenheng mellom fylke og hvordan vurderingene fordeler seg på de tre svaralternativene, avhenger blant annet av hvor stor den gruppen man undersøker, er. Jo mindre gruppen er, jo større forskjeller kan skyldes tilfeldigheter. At resultatene for enkelte fylker kan være mindre pålitelige, må man ta hensyn til når man skal vurdere resultatene.

Spørsmålet er om forskjellene mellom fylkene i undersøkelsen skyldes tilfeldige utvalgsfeil, eller om det er grunnlag for å tro at det faktisk er geografiske forskjeller i aksepten av setningene på spørreskjemaet. For å teste sannsynligheten for at det er en sammenheng mellom variablene i undersøkelsen, det vil si mellom fylke og fordelingen av svar på vurderingene *I orden*, *Tvilsom* og *Ubrukelig*, kan man bruke en kjikvadrattest⁷. Kjikvadrat beregnes ut fra avviket mellom den faktiske fordelingen og den statistisk uavhengige fordelingen. Det vil si ut fra forskjellen mellom den vurderingen informantene faktisk gir, og den fordelingen mellom de tre svaralternativene man kunne forvente hvis fordelingen var den samme i alle fylkene som i materialet som helhet. Kjikvadratverdien for en tabell er gitt ved formelen:

$$\text{Kjikvadrat} = \sum \frac{(f - F)^2}{F}$$

⁷ Fremstillingen i det følgende er bygget på fremstillingen i Hellevik (1999), og tabellen for kritiske verdier er hentet fra Fisher & Yates (1963).

der f er de absolutte frekvensene i den faktiske fordelingen eller de vurderingene informantene faktisk har gjort, mens F er forventet frekvens, de frekvensene man ville få hvis det var statistisk uavhengighet mellom variablene. Kjikkvadratverdien beregnes, som det går frem av formelen, ved å kvadrere avviket mellom faktisk frekvens og forventet frekvens og dividere med den forventede frekvensen for hver celle i tabellen og til slutt summere for alle cellene i tabellen. Jo større forskjell det er mellom de svarene informantene i et fylke gir f , og de svarene man kunne forvente F , jo høyere blir kjikkvadratverdien.

Den verdien man finner for kjikkvadrat, avgjør om man kan regne det som sannsynlig at det er en sammenheng mellom variablene. Det er utarbeidet tabeller for kritiske verdier for kjikkvadrat med hensyn til sannsynlighet. Jo høyere verdi, jo større sannsynlighet er det for at det er en sammenheng mellom variablene. Den kritiske verdien for kjikkvadrat avhenger av størrelsen på tabellen den er beregnet for. De fleste tabellene i denne undersøkelsen har 3 kolonner eller svaralternativer og 19 rader eller fylker. Den kritiske verdien for kjikkvadrat med en sannsynlighet på 0,001 for en slik tabell er 67,99. Det vil si at man regner med at det bare er 0,1 % sannsynlighet for å få en kjikkvadratverdi som er større enn 67,99 ved en tilfeldighet i en slik tabell. På grunn av de mange feilkildene ved undersøkelsen, vil jeg vurdere kjikkvadratverdien for den enkelte tabell i forhold til denne høye kritiske verdien.

I tabellene står kjikkvadratverdien for tabellen som helhet og for hver enkelt celle. Dette gjør det lett å se hvor det er stor forskjell mellom de faktiske svarene informantene gir, og den svarfordelingen man ville fått hvis det ikke var signifikante forskjeller mellom fylkene. Det er i cellene med høye verdier at det er store avvik mellom det faktiske og det forventede. Utvalgstørrelsen virker inn på kjikkvadrat. Selv en svak sammenheng mellom to variabler kan være signifikant, bare utvalget er stort nok.

7.4 Resultatene fra verbgruppe 1

Verbgruppe 1 inneholder verb som er klassifisert som ditrans4 i NorKompLeks-materialet, det vil si verb som tar ett objekt i form av en nominalfrase og ett objekt i form av en preposisjonsfrase med *til*. Dette er den eneste verbgruppen der det så ut som Askerinformantene aksepterte nominalt indirekte objekt i større grad enn Kvaløy-informantene.

På spørreskjemaet var det tre setninger med ulike verb fra denne gruppen, nemlig *delegere*, *overdra* og *overføre*, så resultatene bygger på i alt tre svar fra hver informant. I begge informantgruppene er det setningene fra denne verbgruppen som får den høyeste prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger, hele 40 % for høgscoleinformantenes vedkommende (se tabell 7.2).

7.4.1 Målførearkivinformantene

Resultatene fra målførearkivinformantene bygger på i alt 762 svar. Det er ingen klare geografiske forskjeller, men to områder ser ut til å være mer aksepterende og mindre avvisende enn resten av landet.

Tabell 7.3: Verbgruppe 1. Målførearkivinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	13	10	1	24	54 %	42 %	4 %	100 %
Troms	5	8	5	18	28 %	44 %	28 %	100 %
Nordland	15	17	10	42	36 %	40 %	24 %	100 %
Nord-Trøndelag	21	13	14	48	44 %	27 %	29 %	100 %
Sør-Trøndelag	14	8	8	30	47 %	27 %	27 %	100 %
Møre og Romsdal	14	18	25	57	25 %	32 %	44 %	100 %
Sogn og Fjordane	3	12	24	39	8 %	31 %	62 %	100 %
Hordaland	15	12	21	48	31 %	25 %	44 %	100 %
Rogaland	9	17	22	48	19 %	35 %	46 %	100 %
Vest-Agder	1	5	9	15	7 %	33 %	60 %	100 %
Aust-Agder	9	11	28	48	19 %	23 %	58 %	100 %
Telemark	11	4	18	33	33 %	12 %	55 %	100 %
Vestfold	6	2	7	15	40 %	13 %	47 %	100 %
Buskerud	18	11	31	60	30 %	18 %	52 %	100 %
Akershus	5	12	10	27	19 %	44 %	37 %	100 %
Oslo	20	15	4	39	51 %	38 %	10 %	100 %
Østfold	14	6	10	30	47 %	20 %	33 %	100 %
Hedmark	19	17	30	66	29 %	26 %	45 %	100 %
Oppland	9	20	46	75	12 %	27 %	61 %	100 %
I alt	221	218	323	762				

De fleste fylkene avviser godt over 40 % av setningene, men det er to områder som skiller seg ut ved å avvise en lavere prosentdel av setningen. Det ene området består av de nordligste fylkene. Finnmark avviser bare 4 % av setningene, mens Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag avviser mellom 24 % og 29 %. Det andre er området rundt Oslo. I Oslo får bare 10 % av setningene vurderingen *Ubrukelig*, mens nabofylkene Østfold og Akershus avviser henholdsvis 33 % og 37 % av setningene. Det er naturlig nok

en sammenheng mellom en lav prosentdel *Ubrukelig*-vurderinger og en høy prosentdel *I orden*-vurderinger. Finnmark og Oslo har også den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger med henholdsvis 54 % og 51 %, fulgt av Sør-Trøndelag og Østfold med 47 % og Nord-Trøndelag med 44 %. Troms, Nordland og Akershus har ikke spesielt høy prosentdel *I orden*-vurderinger, men de har til gjengjeld den høyeste prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger fra 40 % til 44 %.

Minst aksepterende er informantene fra Vest-Agder, Sogn og Fjordane og Oppland. Disse fylkene har den laveste prosentdelen *I orden*-vurderinger, henholdsvis 7 %, 8 % og 12 %. Vurderingen i disse tre fylkene samt Aust-Agder, Telemark og Buskerud er også mest negativ, mer enn 50 % av setningene blir vurdert som ubrukelige.

Tabell 7.4: Verbgruppe 1. Målførearkivinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finnmark	5,24	1,43	8,27	
Troms	0,01	1,58	0,91	
Nordland	0,65	2,07	3,42	
Nord-Trøndelag	3,60	0,04	1,98	
Sør-Trøndelag	3,23	0,04	1,75	
Møre og Romsdal	0,39	0,18	0,03	
Sogn og Fjordane	6,11	0,06	3,37	
Hordaland	0,08	0,22	0,02	
Rogaland	1,74	0,78	0,13	
Vest-Agder	2,58	0,12	1,10	
Aust-Agder	1,74	0,54	2,88	
Telemark	0,21	3,14	1,15	
Vestfold	0,63	1,22	0,06	
Buskerud	0,02	2,21	1,22	
Akershus	1,02	2,37	0,18	
Oslo	6,67	1,32	9,50	
Østfold	3,23	0,78	0,58	
Hedmark	0,00	0,19	0,15	
Oppland	7,48	0,10	6,35	
Sum kjikkvadrat				106,06

Den samlede kjikkvadratverdien av tabellen er 106,06, klart høyere enn den kritiske verdien på 67,99. Det er derfor sannsynlig at det er en sammenheng mellom fylke og fordelingen av svar på de ulike vurderingene. De høyeste verdiene for kjikkvadrat finner man i de cellene der det som informantene faktisk svarer, avviker mest fra det forventede. Verdiene

for Oslo og Finnmark er særlig høye. Informantene i disse to fylkene er de mest aksepterende i forhold til setningene på spørreskjemaet. Også Sogn og Fjordane og Oppland har høye verdier, men her fordi informantene er de mest avvisende.

7.4.2 Høgskoleinformantene

Resultatene fra høgskoleinformantene bygger på til sammen 831 svar, men det er vanskeligere å se noe klart mønster. Det mest påfallende med resultatene er den høye prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger. 13 av 19 fylker har 40 % eller mer *Tvilsom*-vurderinger, høyest i Oslo med hele 61 %.

Tabell 7.5: Verbgruppe 1. Høgskoleinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	20	18	13	51	39 %	35 %	25 %	100 %
Troms	22	26	6	54	41 %	48 %	11 %	100 %
Nordland	35	40	51	126	28 %	32 %	40 %	100 %
Nord-Trøndelag	10	19	13	42	24 %	45 %	31 %	100 %
Sør-Trøndelag	6	5	1	12	50 %	42 %	8 %	100 %
Møre og Romsdal	12	26	22	60	20 %	43 %	37 %	100 %
Sogn og Fjordane	11	33	37	81	14 %	41 %	46 %	100 %
Hordaland	36	40	41	117	31 %	34 %	35 %	100 %
Rogaland	11	18	16	45	24 %	40 %	36 %	100 %
Vest-Agder	7	18	14	39	18 %	46 %	36 %	100 %
Aust-Agder	3	9	6	18	17 %	50 %	33 %	100 %
Telemark	4	4	4	12	33 %	33 %	33 %	100 %
Vestfold	8	10	6	24	33 %	42 %	25 %	100 %
Buskerud	2	1	3	6	33 %	17 %	50 %	100 %
Akershus	11	10	12	33	33 %	30 %	36 %	100 %
Oslo	4	11	3	18	22 %	61 %	17 %	100 %
Østfold	17	21	7	45	38 %	47 %	16 %	100 %
Hedmark	14	15	4	33	42 %	45 %	12 %	100 %
Oppland	2	6	7	15	13 %	40 %	47 %	100 %
I alt	235	330	266	831				

Hvis man ser bort fra Sør-Trøndelag, som bare har fire informanter, er det Finnmark, Troms og Hedmark som har den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger, henholdsvis 39 %, 41 % og 42 %. Det er også Troms og Hedmark som sammen med Oslo og Østfold har den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger, mellom 11 % og 17 %.

Sogn og Fjordane, Agder-fylkene og Oppland er de fylkene der en lavest prosentdel av setningene, mellom 13 % og 18 %, blir vurdert som *I orden*. Hvis man ser bort fra

Buskerud med bare to informanter, er det også Sogn og Fjordane og Oppland som avviser den største prosentdelen av setningene, henholdsvis 46 % og 47 %.

Tabell 7.6: Verbgruppe 1. Høgskoleinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finnmark	2,16	0,25	0,68	
Troms	2,97	0,97	7,37	
Nordland	0,01	2,01	2,82	
Nord-Trøndelag	0,30	0,32	0,01	
Sør-Trøndelag	2,00	0,01	2,10	
Møre og Romsdal	1,45	0,20	0,41	
Sogn og Fjordane	6,19	0,02	4,73	
Hordaland	0,26	0,90	0,34	
Rogaland	0,23	0,00	0,18	
Vest-Agder	1,47	0,41	0,18	
Aust-Agder	0,86	0,48	0,01	
Telemark	0,11	0,12	0,01	
Vestfold	0,22	0,02	0,37	
Buskerud	0,05	0,80	0,61	
Akershus	0,30	0,74	0,20	
Oslo	0,23	2,08	1,32	
Østfold	1,44	0,55	3,81	
Hedmark	2,33	0,27	4,08	
Oppland	1,18	0,00	1,01	
Sum kjikkvadrat				<u>64,13</u>

Kjikkvadratverdien er på 64,13, som er under den kritiske verdien som svarer til en sannsynlighet lik 0,001, som er den kritiske verdien jeg har valgt for denne undersøkelsen. Jeg vil dermed anta at det ikke er usannsynlig at forskjellene mellom fylkene er tilfeldige. De høyeste kjikkvadratverdiene finnes for Sogn og Fjordane, som er mest avvisende til setningene, og for Troms, Østfold og Hedmark, som er mest aksepterende.

7. 4. 3 Oppsummering

Det er i stor grad de samme områdene som skiller seg ut som aksepterende eller avvisende i begge informantgruppene selv om forskjellene ikke er signifikante på det nivået som her er valgt, for høgskoleinformantenes vedkommende. Felles for informantgruppene er at setningene blir mest akseptert i nord og i Oslo-området og minst akseptert i Sogn og Fjordane, Agder-fylkene og Oppland.

I den første undersøkelsen var det stor forskjell på hvordan Kvaløya-informantene vurderte setningene med de ulike verbene i denne verbgruppen. For eksempel ble setningen med verbet *dedisere* ikke akseptert av noen av Kvaløy-informantene, mens det ikke var noen som avviste setningen med verbet *overføre*. Forskjeller i vurdering av enkeltverb ser ikke ut til å gi særlig utslag for verken målførearkivinformantene eller høgskoleinformantene. Uansett hvilket enkeltverb i gruppen man undersøker, er det de samme fylkene som skiller seg ut som avvisende eller aksepterende.

7.5 Resultatene fra verbgruppe 2

Verb fra verbgruppe 2 er klassifisert som ditrans5 i NorKompLeks-materialet, det vil si verb som tar ett objekt i form av en nominalfrase og ett i form av en preposisjonsfrase med *for*. Setningene med verb fra denne gruppen blir avvist av både Kvaløy-informantene og Asker-informantene. På spørreskjemaet er det to setninger med ulike verb fra denne gruppen, *foreslå* og *tilstå*, så resultatene bygger på i alt to svar fra hver informant.

7.5.1 Målførearkivinformantene

Resultatene fra målførearkivinformantene bygger på i alt 508 svar. Da det bare er to svar fra hver informant, blir ikke det samlede antall vurderinger så stort. For fylker med få informanter fører det til at forskjeller som kan se store ut, egentlig skyldes tilfeldigheter. Jeg velger derfor å se bort fra resultatene i Vestfold og Vest-Agder, som bare har fem informanter hver.

Som man ser av tabell 7.7 nedenfor, blir setningene med verb fra denne gruppen stort sett avvist over hele landet. Det er ingen fylker hvor prosentdelen *I orden*-vurderinger er høyere enn 15 %, slik den er i Sør-Trøndelag og Østfold. De fleste har et langt lavere tall, og i syv fylker er det ingen informanter som godtar noen av setningene. Samtidig er det ingen fylker som avviser mindre enn 73 % som i Oslo. De fleste avviser en høyere prosentdel av setningene, høyest er 96 % i Sogn og Fjordane, 95 % i Telemark og 94 % i Akershus. Det er vanskelig å se noe geografisk mønster i fordelingen av vurderinger.

Tabell 7.7: Verbgruppe 2. Målførearkivinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	2	1	13	16	13 %	6 %	81 %	100 %

Troms	0	1	11	12	0 %	8 %	92 %	100 %
Nordland	1	5	22	28	4 %	18 %	79 %	100 %
Nord-Trøndelag	3	3	26	32	9 %	9 %	81 %	100 %
Sør-Trøndelag	3	2	15	20	15 %	10 %	75 %	100 %
Møre og Romsdal	1	5	32	38	3 %	13 %	84 %	100 %
Sogn og Fjordane	0	1	25	26	0 %	4 %	96 %	100 %
Hordaland	1	7	24	32	3 %	22 %	75 %	100 %
Rogaland	0	4	28	32	0 %	13 %	88 %	100 %
Vest-Agder	0	1	9	10	0 %	10 %	90 %	100 %
Aust-Agder	1	5	26	32	3 %	16 %	81 %	100 %
Telemark	0	1	21	22	0 %	5 %	95 %	100 %
Vestfold	1	4	5	10	10 %	40 %	50 %	100 %
Buskerud	5	5	30	40	13 %	13 %	75 %	100 %
Akershus	0	1	17	18	0 %	6 %	94 %	100 %
Oslo	0	7	19	26	0 %	27 %	73 %	100 %
Østfold	3	2	15	20	15 %	10 %	75 %	100 %
Hedmark	3	8	33	44	7 %	18 %	75 %	100 %
Oppland	1	6	43	50	2 %	12 %	86 %	100 %
I alt	25	69	414	508				

Tabell 7.8: Verbgruppe 2. Målførearkivinformatene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finnmark	1,87	0,63	0,00	
Troms	0,59	0,24	0,15	
Nordland	0,10	0,38	0,03	
Nord-Trøndelag	1,29	0,42	0,00	
Sør-Trøndelag	4,13	0,19	0,10	
Møre og Romsdal	0,40	0,01	0,03	
Sogn og Fjordane	1,28	1,81	0,69	
Hordaland	0,21	1,62	0,17	
Rogaland	1,57	0,03	0,14	
Vest-Agder	0,49	0,09	0,09	
Aust-Agder	0,21	0,10	0,00	
Telemark	1,08	1,32	0,53	
Vestfold	0,52	5,14	1,22	
Buskerud	4,67	0,03	0,21	
Akershus	0,89	0,85	0,37	
Oslo	1,28	3,41	0,23	
Østfold	4,13	0,19	0,10	
Hedmark	0,32	0,69	0,23	
Oppland	0,87	0,09	0,12	
Sum kjikkvadrat				47,55

Ved å bruke kjikkvadrattesten ser man også at verdiene i de enkelte cellene jevnt over er lav, og at den samlede verdien for hele tabell 7.8 er 47,55. En så lav verdi viser at det er usannsynlig at de forskjellene som er mellom fylkene med hensyn til vurdering av setningene, er noe annet enn tilfeldig.

7.5.2 Høgskoleinformantene

Resultatene i denne gruppen bygger på i alt 554 svar. Sør-Trøndelag, Telemark og Buskerud har svært få informanter, henholdsvis fire, fire og to, så jeg velger å se bort fra resultatene i disse fylkene i det følgende.

Tabell 7.9: Verbgruppe 2. Høgskoleinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	1	9	24	34	3 %	26 %	71 %	100 %
Troms	2	8	26	36	6 %	22 %	72 %	100 %
Nordland	5	20	59	84	6 %	24 %	70 %	100 %
Nord-Trøndelag	0	3	25	28	0 %	11 %	89 %	100 %
Sør-Trøndelag	1	3	4	8	13 %	38 %	50 %	100 %
Møre og Romsdal	1	6	33	40	3 %	15 %	83 %	100 %
Sogn og Fjordane	0	6	48	54	0 %	11 %	89 %	100 %
Hordaland	9	22	47	78	12 %	28 %	60 %	100 %
Rogaland	2	11	17	30	7 %	37 %	57 %	100 %
Vest-Agder	1	7	18	26	4 %	27 %	69 %	100 %
Aust-Agder	0	2	10	12	0 %	17 %	83 %	100 %
Telemark	2	3	3	8	25 %	38 %	38 %	100 %
Vestfold	1	3	12	16	6 %	19 %	75 %	100 %
Buskerud	0	2	2	4	0 %	50 %	50 %	100 %
Akershus	0	6	16	22	0 %	27 %	73 %	100 %
Oslo	0	1	11	12	0 %	8 %	92 %	100 %
Østfold	1	3	26	30	3 %	10 %	87 %	100 %
Hedmark	0	6	16	22	0 %	27 %	73 %	100 %
Oppland	0	2	8	10	0 %	20 %	80 %	100 %
I alt	26	123	405	554				

Også i denne informantgruppen blir setningene med verb fra verbgruppe 2 avvist. Hordaland har den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger med 12 %. I åtte fylker aksepterer ingen av informantene noen av setningene. Hordaland og Rogaland har den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger, henholdsvis 60 % og 57 %, mens Oslo-informantene avviser hele 92 % av setningene, tett fulgt av Nord-Trøndelag og Sogn og Fjordane med 89 %. Det er heller ikke i denne informantgruppen noen klare forskjeller mellom ulike deler av landet.

Tabell 7.10: Verbgruppe 2. Høgskoleinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig
Finnmark	0,22	0,28	0,03
Troms	0,06	0,00	0,00

Nordland	0,28	0,10	0,09	
Nord-Trøndelag	1,31	1,66	1,00	
Sør-Trøndelag	1,04	0,84	0,58	
Møre og Romsdal	0,41	0,93	0,48	
Sogn og Fjordane	2,53	2,99	1,84	
Hordaland	7,79	1,27	1,76	
Rogaland	0,25	2,83	1,11	
Vest-Agder	0,04	0,26	0,05	
Aust-Agder	0,56	0,17	0,17	
Telemark	7,03	0,84	1,39	
Vestfold	0,08	0,09	0,01	
Buskerud	0,19	1,39	0,29	
Akershus	1,03	0,25	0,00	
Oslo	0,56	1,04	0,57	
Østfold	0,12	2,01	0,75	
Hedmark	1,03	0,25	0,00	
Oppland	0,47	0,02	0,07	
Sum kjikvadrat				<u>52,46</u>

Som man ser av tabell 7.10, gir kjikvadrattesten lave verdier i hver enkelt celle, høyest verdier for Hordaland. Den samlede verdien er såpass lav, 52,46, at jeg anser det som lite sannsynlig at det er en sammenheng mellom variablene fylke og vurderingen av setningene.

7.5.3 Oppsummering

I begge informantgruppene er det samlet sett 5 % *I orden*-vurderinger. Høgskoleinformantene har en høyere prosentdel *Tvilsom*-vurderinger og en lavere prosentdel *Ubrukelig*-vurderinger enn målførearkivinformantene. Allikevel må man kunne konkludere med at setningene med verb fra gruppe 2 blir avvist av begge informantgruppene og over hele landet. Dette resultatet er i samsvar med resultatet fra den første delundersøkelsen

7.6 Resultatene fra verbgruppe 3

Verbgruppe 3 inneholder verb som er klassifisert som refl6 i NorKompLeks-materialet. Dette er verb som tar ett objekt som har form av en refleksiv, og ett objekt som har form av en nominalfrase. Setningene med verb fra denne verbgruppen ble akseptert av Kvaløy-informantene og avvist av Asker-informantene. På spørreskjemaet var det seks setninger

med ulike verb fra denne verbgruppen, *beregne, finne, hente, kjøpe, lage og velge*, så resultatene bygger på i alt seks svar fra hver informant.

7. 6. 1 Målførearkivinformantene

Resultatene fra målførearkivinformantene bygger på i alt 1524 svar, og som man ser av tabellen under, er det et skille mellom nord og sør i vurderingen av setningene. Det er ikke så store forskjeller mellom nabofylker, men når man følger kysten fra nord til sør og fra vest til øst, skjer endringene gradvis og følger et klart mønster. Dette gir en tydelig forskjell, spesielt mellom nord og sørøst.

Tabell 7.11: Verbgruppe 3. Målførearkivinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	34	12	2	48	71 %	25 %	4 %	100 %
Troms	23	11	2	36	64 %	31 %	6 %	100 %
Nordland	42	26	16	84	50 %	31 %	19 %	100 %
Nord-Trøndelag	41	20	35	96	43 %	21 %	36 %	100 %
Sør-Trøndelag	29	19	12	60	48 %	32 %	20 %	100 %
Møre og Romsdal	52	21	41	114	46 %	18 %	36 %	100 %
Sogn og Fjordane	26	26	26	78	33 %	33 %	33 %	100 %
Hordaland	30	35	31	96	31 %	36 %	32 %	100 %
Rogaland	12	39	45	96	13 %	41 %	47 %	100 %
Vest-Agder	8	12	10	30	27 %	40 %	33 %	100 %
Aust-Agder	21	20	55	96	22 %	21 %	57 %	100 %
Telemark	16	10	40	66	24 %	15 %	61 %	100 %
Vestfold	4	8	18	30	13 %	27 %	60 %	100 %
Buskerud	20	27	73	120	17 %	23 %	61 %	100 %
Akershus	6	18	30	54	11 %	33 %	56 %	100 %
Oslo	19	28	31	78	24 %	36 %	40 %	100 %
Østfold	11	20	29	60	18 %	33 %	48 %	100 %
Hedmark	21	27	84	132	16 %	20 %	64 %	100 %
Oppland	20	34	96	150	13 %	23 %	64 %	100 %
I alt	435	413	676	1524				

I Nord-Norge, særlig Finnmark og Troms, blir setningen på spørreskjemaet i stor grad akseptert. Henholdsvis 71 % og 64 % av setningene får vurderingen *I orden*, mens bare 4 % av setningene blir avvist i Finnmark og 6 % i Troms. Dette er i klar kontrast til den vurderingen setningene får på Østlandet. I fylkene Vestfold, Akershus, Buskerud, Oppland og Hedmark blir bare mellom 11 % og 17 % blir vurdert som *I orden*, mens mellom 56 % og 64 % av setningene avvist. I Østfold blir noe færre setninger, 48 %, karakterisert som

ubrukelige, men fylket skiller seg ikke fra de andre fylkene på Østlandet i samme grad som Oslo. Oslo skiller seg fra nabofylkene ved både å ha en større prosentdel *I orden*-vurderinger, nemlig 24 %, og en mindre del *Ubrukelig*-vurderinger, nemlig 40 %.

Ellers følger fylkene i stor grad det nevnte mønsteret; setningene blir mindre akseptert jo lenger sør og øst man kommer. I Nordland aksepteres 50 % av setningene, i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal aksepteres mellom 43 % og 48 %, i Sogn og Fjordane og Hordaland henholdsvis 33 % og 31 %, mens i Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark får bare mellom 22 % og 27 % av setningen vurderingen *I orden*. Rogaland skiller seg ut fra nabofylkene ved å akseptere bare 13 % av setningene, men det er viktig å merke seg at fylket, sammen med Vest-Agder, har den høyeste prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger.

Prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger faller ikke uventet inn i det samme mønsteret. Når man følger kysten fra Finnmark og sørover stiger prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger, fra bare 4 % i Finnmark til 47 % i Rogaland. På resten av Sørlandet og Østlandet blir en enda høyere prosentdel av setningene avvist, over 60 % i Buskerud, Oppland og Hedmark. Unntaket er som før nevnt Oslo. Som man ser av tabellen, har Vest-Agder bare 33 % *Ubrukelig*-vurderinger. Dette er den minste gruppen med bare 5 informanter, så tallene kan være mer upålitelige enn for grupper med flere informanter. I tillegg har dette fylket en høy prosentdel *Tvilsom*-vurderinger, 40 %.

Forskjellene mellom fylkene virker systematisk, og tabellen under viser kjikvadratverdiene for gruppen:

Tabell 7.12: Verbgruppe 3. Målførearkivinformantene
Kjikvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig
Finnmark	30,08	0,08	17,48
Troms	15,74	0,16	12,22
Nordland	13,55	0,46	12,13
Nord-Trøndelag	6,75	1,39	1,35
Sør-Trøndelag	8,23	0,46	8,02

Møre og Romsdal	11,64	3,17	1,81	
Sogn og Fjordane	0,63	1,12	2,14	
Hordaland	0,25	3,10	3,15	
Rogaland	8,66	6,48	0,14	
Vest-Agder	0,04	1,84	0,82	
Aust-Agder	1,50	1,39	3,62	
Telemark	0,43	3,48	3,93	
Vestfold	2,43	0,00	1,66	
Buskerud	5,93	0,94	7,34	
Akershus	5,75	0,77	1,53	
Oslo	0,48	2,23	0,37	
Østfold	2,19	0,86	0,21	
Hedmark	7,38	2,15	11,06	
Oppland	12,16	1,09	13,05	
Sum kjkvadrat				<u>267,00</u>

Det er særlig høye verdier for Finnmark, Troms og Nordland i nord og det samme for Oppland og Hedmark på Østlandet. Det altså i disse fylkene forskjellen er størst mellom den vurderingen informantene faktisk gir, og den vurderingen man kunne forvente. Den samlede kjkvadratverdien er på 267,00. Dette er høyt over den kritiske verdien for et signifikansnivå på 0,1 % eller en sannsynlighet på 0,001, som er 67,99. En så høy verdi for kjkvadrat er meget usannsynlig dersom det ikke er noen sammenheng mellom variablene fylke og vurderingen av setningene.

7. 6. 2 Høgskoleinformantene

Resultatene fra høgskoleinformantene bygger på i alt 1662 svar og følger i stor grad det samme mønsteret som resultatene fra målførearkivinformantene om enn ikke like systematisk. De tre fylkene Sør-Trøndelag, Telemark og Buskerud har et lavt antall informanter, noe som gjør resultatene derfra mer upålitelige enn tallene fra de andre fylkene. Tallene fra disse tre fylkene følger allikevel hovedtendensen i materialet, men jeg vil ikke kommentere dem spesielt.

Tabell 7.13: Verbgruppe 3. Høgskoleinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	52	26	24	102	51 %	25 %	24 %	100 %
Troms	77	23	8	108	71 %	21 %	7 %	100 %
Nordland	146	66	40	252	58 %	26 %	16 %	100 %
Nord-Trøndelag	17	36	31	84	20 %	43 %	37 %	100 %

Sør-Trøndelag	13	6	5	24	54 %	25 %	21 %	100 %
Møre og Romsdal	55	31	34	120	46 %	26 %	28 %	100 %
Sogn og Fjordane	54	37	71	162	33 %	23 %	44 %	100 %
Hordaland	48	78	108	234	21 %	33 %	46 %	100 %
Rogaland	12	40	38	90	13 %	44 %	42 %	100 %
Vest-Agder	13	22	43	78	17 %	28 %	55 %	100 %
Aust-Agder	11	6	19	36	31 %	17 %	53 %	100 %
Telemark	5	8	11	24	21 %	33 %	46 %	100 %
Vestfold	16	17	15	48	33 %	35 %	31 %	100 %
Buskerud	3	3	6	12	25 %	25 %	50 %	100 %
Akershus	10	16	40	66	15 %	24 %	61 %	100 %
Oslo	4	13	19	36	11 %	36 %	53 %	100 %
Østfold	15	26	49	90	17 %	29 %	54 %	100 %
Hedmark	25	19	22	66	38 %	29 %	33 %	100 %
Oppland	2	17	11	30	7 %	57 %	37 %	100 %
I alt	578	490	594	1662				

Også i gruppen av høyskoleinformanter blir setningene mest akseptert i Nord-Norge og minst akseptert på Østlandet. Hele 71 % av setningene blir vurdert som *I orden* av informantene fra Troms, mens de tilsvarende tallene for Finnmark og Nordland er henholdsvis 51 % og 58 %. Langs kysten sørover blir det gradvis en mindre prosentdel som aksepterer setningene. Et unntak er Nord-Trøndelag, hvor bare 20 % av setningene blir vurdert som *I orden*. Her bør man samtidig legge merke til at tallet på *Tvilsom*-vurderinger i Nord-Trøndelag er svært høyt, 43 %, i motsetning til nabofylkene, hvor bare 25-26 % av vurderingene er i denne gruppen. Det er i Rogaland og Vest-Agder samt i østlandsfylkene Akershus, Oslo, Østfold og Oppland det er minst aksept for setningene, bare mellom 7 % og 17 % av svarene får vurderingen *I orden*.

Det er en lavere prosentdel *Ubrukelig*-vurderinger i nord, særlig i Troms med 7 % og i Nordland med 16 %. Informantene fra Møre og Romsdal avviser bare 28 % av setningene, mens tallene for Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland ligger mellom 42 % og 46 %. I Agder-fylkene og de fleste fylkene på Østlandet blir derimot over 50 % av setningene vurdert som ubrukelige.

Både Nord-Trøndelag og Oppland skiller seg ut fra fylkene i samme landsdel med hensyn til prosentdel *Ubrukelig*-vurderinger. Nord-Trøndelag har et høyere prosenttall og Oppland et lavere. En forklaring på dette som er felles for disse to fylkene, er at de begge har en stor andel *Tvilsom*-vurderinger, Nord-Trøndelag 43 % og Oppland hele 57 %.

Vestfold og Hedmark skiller seg ut fra de andre fylkene på Østlandet ved å akseptere en større og avvise en mindre prosentdel av setningene. I disse to fylkene fordeler svarene seg nesten likt på de tre svaralternativene.

Tabell 7.14: Verbgruppe 3. Høgskoleinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finmark	7,70	0,55	4,26	
Troms	41,42	2,45	24,26	
Nordland	38,86	0,93	27,83	
Nord-Trøndelag	5,11	5,10	0,03	
Sør-Trøndelag	2,59	0,16	1,49	
Møre og Romsdal	4,22	0,54	1,84	
Sogn og Fjordane	0,10	2,42	2,96	
Hordaland	13,69	1,18	7,10	
Rogaland	11,90	6,83	1,06	
Vest-Agder	7,36	0,04	8,20	
Aust-Agder	0,18	2,01	2,92	
Telemark	1,34	0,12	0,68	
Vestfold	0,03	0,57	0,27	
Buskerud	0,33	0,08	0,68	
Akershus	7,31	0,61	11,42	
Oslo	5,80	0,54	2,92	
Østfold	8,49	0,01	8,81	
Hedmark	0,18	0,01	0,11	
Oppland	6,82	7,52	0,01	
Sum kjikkvadrat				301,97

Kjikkvadratverdien er 301,97, som er høyt over den kritiske verdien for et signifikansnivå på 0,1 % eller en sannsynlighet på 0,001. Det er særlig tallene fra Troms og Nordland som gir store utslag. Her er det stor forskjell mellom de svarene informantene gir, og den fordelingen av svar man skulle forvente.

7. 6. 3 Sammenligning av informantgruppene

Selv om vurderingene de to informantgruppene gjør, stort sett følger det samme mønsteret, er det enkelte forskjeller mellom dem. Hos målførearkivinformantene er Finnmark det fylket hvor setningene blir mest akseptert, hos høgskoleinformantene er det informantene i Troms som aksepterer den klart høyeste prosentdelen av setningene og avviser den laveste. Forskjellen mellom informantgruppene er stor for Finnmarks vedkommende.

Hos målførearkivinformantene skiller Oslo seg ut fra de andre fylkene på Østlandet ved både en høyere prosentdel *I orden*-vurderinger og en lavere del *Ubrukelig*-vurderinger. Hos høgskoleinformantene følger derimot vurderingene det samme mønsteret som i nabofylkene.

Vurderingene i Vestfold og Hedmark er også forskjellige i de to informantgruppene. I begge disse fylkene aksepterer høgskoleinformantene en større og avviser en mindre prosentdel av setningene enn både høgskoleinformantene i nabofylkene og målførearkivinformantene i de samme fylkene.

I Nord-Trøndelag avviser høgskoleinformantene 37 % og målførearkivinformantene 36 % av setningene. Dette er klart høyere tall enn i nabofylkene for begge informantgruppene. Samtidig aksepterer målførearkivinformantene i Nord-Trøndelag 43 % av setningene, omtrent like mye som nabofylkene, mens høgskoleinformantene også her skiller seg ut ved bare å akseptere 20 % av setningene. Samlet sett stiller informantene i Nord-Trøndelag seg mer avvisende til setningene enn informantene i nabofylkene.

7. 6. 4 Oppsummering

For begge informantgruppene er det et skille mellom nord og sør i vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 3. Setningene er mest akseptert i nord og minst på Sørøstlandet. Graden av aksept synker gradvis når man følger kysten nordfra og sørover og fra Vestlandet og østover. Det ser ut som det går et skille sør for Møre og Romsdal. Kjikvadratverdiene er svært høye for begge informantgruppene, og det er derfor svært sannsynlig at de geografiske forskjellene i vurderingen av setningene er reelle forskjeller. Dette er også et resultat som er i samsvar med resultatet i den første delundersøkelsen.

7. 7 Resultatene fra verbgruppe 4

Verbene i verbgruppe 4 er ikke markert med noen felles kode i NorKompLeks-materialet. Felles for verbene er at de kan ta et direkte objekt i form av en nominalfrase og et fakultativt ledd i form av en preposisjonsfrase med *for*. I den første delundersøkelsen ble de aller fleste setningene med verb fra denne verbgruppen avvist av både Kvaløy-informantene og Asker-informantene med unntak av enkelte setninger der vurderingen skilte seg tydelig ut for Kvaløy-informantenes vedkommende. Setningene med verbene *syng* og *stryke* ble ikke avvist av noen av Kvaløy-informantene. På spørreskjemaet er det

fire setninger med verb fra denne gruppen, *male, stryke, synge* og *vaske*, så resultatene bygger på i alt fire svar fra hver informant. Jeg vil i tillegg til å se på gruppen under ett også se nærmere på forskjeller mellom verbene i gruppen.

7.7.1 Målførearkivinformantene

Det er setningene med verb fra denne gruppen som blir minst akseptert sammenliknet med de andre verbgruppene (se tabell 7.2). Verbgruppen har også den laveste prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger.

Tabell 7.15: Verbgruppe 4. Målførearkivinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	3	11	18	32	9 %	34 %	56 %	100 %
Troms	4	2	18	24	17 %	8 %	75 %	100 %
Nordland	2	7	47	56	4 %	13 %	84 %	100 %
Nord-Trøndelag	4	2	58	64	6 %	3 %	91 %	100 %
Sør-Trøndelag	2	8	30	40	5 %	20 %	75 %	100 %
Møre og Romsdal	5	11	60	76	7 %	14 %	79 %	100 %
Sogn og Fjordane	0	2	50	52	0 %	4 %	96 %	100 %
Hordaland	2	6	56	64	3 %	9 %	88 %	100 %
Rogaland	0	7	57	64	0 %	11 %	89 %	100 %
Vest-Agder	0	1	19	20	0 %	5 %	95 %	100 %
Aust-Agder	1	3	60	64	2 %	5 %	94 %	100 %
Telemark	0	0	44	44	0 %	0 %	100 %	100 %
Vestfold	0	2	18	20	0 %	10 %	90 %	100 %
Buskerud	3	6	71	80	4 %	8 %	89 %	100 %
Akershus	1	2	33	36	3 %	6 %	92 %	100 %
Oslo	2	7	43	52	4 %	13 %	83 %	100 %
Østfold	1	2	37	40	3 %	5 %	93 %	100 %
Hedmark	2	7	79	88	2 %	8 %	90 %	100 %
Oppland	0	5	95	100	0 %	5 %	95 %	100 %
I alt	32	91	893	1016				

Selv om setningene i liten grad blir akseptert, kan man ane konturen av et nord-sør skille. Sør for Møre og Romsdal er det ingen fylker hvor informantene aksepterer mer enn 4 % av setningene. Det er i nord man finner den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger med 17 % i Troms og 9 % i Finnmark. Den laveste prosentdelen av *Ubrukelig*-vurderinger finnes i Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Troms og klart lavest i Finnmark med 56 %. På Sørlandet og Østlandet er det derimot stort sett over 90 % *Ubrukelig*-vurderinger. Oslo ligger her lavest med 83 %. Finnmark har den klart høyeste prosentdelen *Tvilsom*-

vurderinger med 34 %, fulgt av Nordland, Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal og Oslo, som har mellom 13 % og 20 %.

Tabell 7.16: Verbgruppe 4. Målførearkivinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finnmark	3,94	23,08	3,65	
Troms	13,92	0,01	0,45	
Nordland	0,03	0,78	0,10	
Nord-Trøndelag	1,95	2,43	0,05	
Sør-Trøndelag	0,43	5,45	0,76	
Møre og Romsdal	2,84	2,58	0,69	
Sogn og Fjordane	1,64	1,52	0,40	
Hordaland	0,00	0,01	0,00	
Rogaland	2,02	0,28	0,01	
Vest-Agder	0,63	0,35	0,11	
Aust-Agder	0,51	1,30	0,25	
Telemark	1,39	3,94	0,73	
Vestfold	0,63	0,02	0,01	
Buskerud	0,09	0,19	0,01	
Akershus	0,02	0,46	0,06	
Oslo	0,08	1,18	0,16	
Østfold	0,05	0,70	0,10	
Hedmark	0,21	0,10	0,04	
Oppland	3,15	1,75	0,57	
Sum kjikkvadrat				<u>87,83</u>

Kjikkvadratverdien for hele tabellen er 87,83, og det er verdiene fra Finnmark og Troms som gir størst utslag. Det er særlig de høye verdiene under *Tvilsom*-vurderingen for Finnmarks vedkommende og *I orden*-vurderingen for Troms som skiller seg ut. Kjikkvadratverdien er over den kritiske verdien for en sannsynlighet lik 0,001, som er på 67,99.

Verbet *synge* står for 25 av de i alt 32 *I orden*-vurderingene i denne gruppen eller 78 %. Det er informantene i Finnmark og Troms som har den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger og den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger ved dette verbet, men informanter spredt utover hele landet vurderer setningen med dette verbet som *I orden*. Setningen med verbet *stryke* blir derimot bare akseptert av informanter fra Troms, Nordland, Nord-Trøndelag og Møre og Romsdal. Finnmark og Sør-Trøndelag har svært

mange *Tvilsom*-vurderinger ved dette verbet. Setningene med verbene *male* og *vaske* blir ikke vurdert som *I orden* noen steder.

7.7.2 Høgskoleinformantene

Setningene i denne gruppen blir jevnt over lite akseptert av høgskoleinformantene.

Tabell 7.17: Verbgruppe 4. Høgskoleinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	5	19	44	68	7 %	28 %	65 %	100 %
Troms	12	22	38	72	17 %	31 %	53 %	100 %
Nordland	22	43	103	168	13 %	26 %	61 %	100 %
Nord-Trøndelag	3	10	43	56	5 %	18 %	77 %	100 %
Sør-Trøndelag	1	6	9	16	6 %	38 %	56 %	100 %
Møre og Romsdal	6	20	54	80	8 %	25 %	68 %	100 %
Sogn og Fjordane	5	14	89	108	5 %	13 %	82 %	100 %
Hordaland	11	28	117	156	7 %	18 %	75 %	100 %
Rogaland	3	14	43	60	5 %	23 %	72 %	100 %
Vest-Agder	3	7	42	52	6 %	13 %	81 %	100 %
Aust-Agder	1	2	21	24	4 %	8 %	88 %	100 %
Telemark	0	4	12	16	0 %	25 %	75 %	100 %
Vestfold	1	12	19	32	3 %	38 %	59 %	100 %
Buskerud	0	2	6	8	0 %	25 %	75 %	100 %
Akershus	1	6	37	44	2 %	14 %	84 %	100 %
Oslo	0	1	23	24	0 %	4 %	96 %	100 %
Østfold	2	12	46	60	3 %	20 %	77 %	100 %
Hedmark	8	7	29	44	18 %	16 %	66 %	100 %
Oppland	0	5	15	20	0 %	25 %	75 %	100 %
I alt	84	234	790	1108				

To nordlige fylker har over 10 % *I orden*-vurderinger, nemlig Troms med 17 % og Nordland med 13 %. Alle fylkene som har under 5 % *I orden*-vurderinger, ligger på Sørlandet og Østlandet. Et påfallende unntak her er Hedmark. Informantene her aksepterer 18 % av setningene, et tall som ligger langt over høgskoleinformantene i nabofylkene og målførearkivinformantene fra samme fylke.

Troms har den klart laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger med 53 %. Sør-Trøndelag og Vestfold har også en lav prosentdel avviste setninger, men i tillegg til et lavt informanttall og usikkerheten som følger med det, har disse fylkene også gruppens høyeste

prosentdel *Tvilsom*-vurderinger med 38 %. Oslo har den høyeste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger med 96 %.

Tabell 7.18: Verbgruppe 4. Høgskoleinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig
Finnmark	0,00	1,50	0,41
Troms	7,84	3,04	3,46
Nordland	6,74	1,59	2,35
Nord-Trøndelag	0,37	0,28	0,24
Sør-Trøndelag	0,04	2,03	0,51
Møre og Romsdal	0,00	0,57	0,16
Sogn og Fjordane	1,24	3,40	1,87
Hordaland	0,06	0,74	0,30
Rogaland	0,53	0,14	0,00
Vest-Agder	0,23	1,44	0,65
Aust-Agder	0,37	1,86	0,88
Telemark	1,21	0,11	0,03
Vestfold	0,84	4,07	0,64
Buskerud	0,61	0,06	0,02
Akershus	1,64	1,17	1,01
Oslo	1,82	3,27	2,03
Østfold	1,43	0,04	0,24
Hedmark	6,52	0,57	0,18
Oppland	1,52	0,14	0,04
Sum kjikkvadrat			<u>74,02</u>

Kjikkvadratverdien er på 74,02, og det er *I orden*-verdiene for Troms, Nordland og Hedmark som trekker opp.

Verbet *synge* står for 62 av i alt 84 *I orden*-vurderinger eller 74 %. Det er særlig i Troms, Nordland og Hedmark setningene med dette verbet blir akseptert med over 40 % *I orden*-vurderinger. Troms har den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger med bare 17 %. Setningen med verbet *vaske* blir ikke vurdert som *I orden* noen steder. Setningen med *stryke* blir mer akseptert enn den med *male*, men setningene med disse to verbene får *I orden*-vurderinger fra informanter spredt utover hele landet. Den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger er 22 % for *stryke* i Troms.

7.7.3 Oppsummering

Setningene med verb fra denne verbgruppen blir lite akseptert. I den grad setningene blir akseptert, er det ved verbene *stryke* og særlig *synge* og da i de nordlige delene av landet, særlig Troms. Dette er et resultat som er helt i tråd med resultatene fra den første delundersøkelsen.

7.8 Resultatene fra verbgruppe 5

Verbgruppe 5 består av verb som i tillegg til å ta et direkte objekt også kan ta enten et refleksivt indirekte objekt eller et ledd i form av en preposisjonsfrase med *til*. I den første delundersøkelsen ble setningene med disse verbene avvist av Asker-informantene, men akseptert av Kvaløy-informantene. På spørreskjemaet er det sju setninger med ulike verb fra denne gruppen, *bake, bestille, bygge, plukke, skrive, strikke* og *tegne*, så resultatene bygger på i alt sju svar fra hver informant. De fleste av verbene finnes også i eksempelmaterialet med belagte setninger (se kapittel 3.5).

7.8.1 Målførearkivinformantene

Resultatene fra målførearkivinformantene bygger på i alt 1778 svar, og vurderingen av setningene i denne gruppen følger i stor grad det mønsteret som ble beskrevet for verbgruppe 3. Setningene blir mest akseptert i Finnmark og Troms, gradvis mindre akseptert jo lenger sørover man kommer langs kysten og minst akseptert på Østlandet. Her blir de tydelig mindre akseptert enn setningene med verb fra verbgruppe 3. Den vurderingen Oslo-informantene gir av setningene, skiller seg fra vurderingen i nabofylkene.

Som man ser av tabell 7.19 nedenfor utgjør vurderingen *I orden* henholdsvis 63 % og 62 % av vurderingene i Finnmark og Troms. I Nordland, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal blir fra 41 % til 44 % av setningene vurdert som *I orden*, mens tilsvarende tall for Sogn og Fjordane og Hordaland er 24 % og 25 %. Nord-Trøndelag skiller seg ut fra nabofylkene ved både å akseptere en lavere prosentdel av setningene og avvise en større del. I Rogaland, Agder-fylkene og på Østlandet er det liten aksept for setningene, mellom 9 % og 18 % av vurderingene er *I orden*. Unntaket er Vest-Agder, men dette fylket har bare fem informanter, så tallene derfra er mer upålitelige.

Tabell 7.19: Verbgruppe 5. Målførearkivinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finnmark	35	18	3	56	63 %	32 %	5 %	100 %
Troms	26	11	5	42	62 %	26 %	12 %	100 %
Nordland	42	28	28	98	43 %	29 %	29 %	100 %
Nord-Trøndelag	33	28	51	112	29 %	25 %	46 %	100 %
Sør-Trøndelag	30	20	20	70	43 %	29 %	29 %	100 %
Møre og Romsdal	54	34	45	133	41 %	26 %	34 %	100 %
Sogn og Fjordane	22	29	40	91	24 %	32 %	44 %	100 %
Hordaland	28	38	46	112	25 %	34 %	41 %	100 %
Rogaland	10	32	70	112	9 %	29 %	63 %	100 %
Vest-Agder	11	7	17	35	31 %	20 %	49 %	100 %
Aust-Agder	12	20	80	112	11 %	18 %	71 %	100 %
Telemark	14	12	51	77	18 %	16 %	66 %	100 %
Vestfold	3	4	28	35	9 %	11 %	80 %	100 %
Buskerud	13	32	95	140	9 %	23 %	68 %	100 %
Akershus	7	12	44	63	11 %	19 %	70 %	100 %
Oslo	16	32	43	91	18 %	35 %	47 %	100 %
Østfold	9	17	44	70	13 %	24 %	63 %	100 %
Hedmark	20	24	110	154	13 %	16 %	71 %	100 %
Oppland	23	16	136	175	13 %	9 %	78 %	100 %
I alt	408	414	956	1778				

Prosentdelen som avviser setningene i de ulike fylkene, bekrefter mønsteret. Den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger har Finnmark med 5 % og Troms med 12 %. Så øker prosentdelen gradvis jo lenger sørover langs kysten man kommer. Avviket fra dette mønsteret er Nord-Trøndelag hvor 46 % av setningene blir vurdert som ubrukelige mot bare 29 % i nabofylkene Nordland og Sør-Trøndelag og 34 % i Møre og Romsdal. Sogn og Fjordane og Hordaland har omtrent samme vurdering, henholdsvis 44 % og 41 % av setningene blir vurdert som ubrukelige. I Rogaland øker prosentdelen med *Ubrukelig*-vurderinger til 63 %, og på resten av Sørlandet og Østlandet, med unntak av Vest-Agder, ligger andelen av *Ubrukelig*-vurderinger på dette nivået eller høyere. I fylkene Aust-Agder, Vestfold, Akershus, Hedmark og Oppland blir over 70 % av setningene vurdert som ubrukelige. Oslo skiller seg ut fra de andre fylkene på Østlandet. Oslo har både den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger på Østlandet med 18 %, og i tillegg den laveste prosentdelen *Ubrukelig*-vurderinger med bare 47 %, et tall som er klart lavere enn i nabofylkene.

Tabell 7.20: Verbgruppe 5. Målførearkivinformatene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
Finnmark	38,18	1,89	24,41	
Troms	27,78	0,15	13,69	
Nordland	16,93	1,18	11,57	
Nord-Trøndelag	2,07	0,14	1,41	
Sør-Trøndelag	12,09	0,84	8,27	
Møre og Romsdal	18,06	0,30	9,83	
Sogn og Fjordane	0,06	2,88	1,63	
Hordaland	0,21	5,45	3,36	
Rogaland	9,59	1,34	1,59	
Vest-Agder	1,10	0,16	0,18	
Aust-Agder	7,30	1,42	6,50	
Telemark	0,76	1,96	2,23	
Vestfold	3,15	2,11	4,48	
Buskerud	11,39	0,01	5,17	
Akershus	3,85	0,49	3,03	
Oslo	1,14	5,52	0,72	
Østfold	3,11	0,03	1,08	
Hedmark	6,66	3,92	8,93	
Oppland	7,33	15,03	18,66	
Sum kjikvadrat				342,29

Det er særlig Finnmark og Troms som har høye kjikvadratverdier for både *I orden*- og *Ubrukelig*-vurderinger. Dette viser at det er her avvikene er størst i forhold til de svarene man kunne forvente. Også Nordland og Møre og Romsdal har relativt høye kjikvadratverdier. Det samme har Oppland. Kjikvadratverdien for hele tabellen er 342,29, et svært høyt tall da den kritiske verdien for en tabell som dette er 67,99 med en sannsynlighet på 0,001. Det er derfor svært sannsynlig at det er en sammenheng mellom fylkene og svarfordelingen.

7. 8. 2 Høgskoleinformantene

De 1939 svarene som resultatene i denne gruppen bygger på, viser også forskjeller mellom Nord- og Sør-Norge i vurderingen av setningene på spørreskjemaet. Skillet ser ut til å gå sør for Møre og Romsdal, for der er det ikke noen fylker som aksepterer mer enn 34 % av setningene. I tillegg avviser informantene fra de fleste fylkene i Sør-Norge rundt halvparten av setningene.

Tabell 7.21: Verbgruppe 5. Høgskoleinformantene
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Fylke	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Finmark	62	34	23	119	52 %	29 %	19 %	100 %
Troms	93	28	5	126	74 %	22 %	4 %	100 %
Nordland	159	93	42	294	54 %	32 %	14 %	100 %
Nord-Trøndelag	22	41	35	98	22 %	42 %	36 %	100 %
Sør-Trøndelag	18	5	5	28	64 %	18 %	18 %	100 %
Møre og Romsdal	76	30	34	140	54 %	21 %	24 %	100 %
Sogn og Fjordane	56	54	79	189	30 %	29 %	42 %	100 %
Hordaland	53	98	122	273	19 %	36 %	45 %	100 %
Rogaland	20	35	50	105	19 %	33 %	48 %	100 %
Vest-Agder	13	22	56	91	14 %	24 %	62 %	100 %
Aust-Agder	11	11	20	42	26 %	26 %	48 %	100 %
Telemark	8	8	12	28	29 %	29 %	43 %	100 %
Vestfold	17	24	15	56	30 %	43 %	27 %	100 %
Buskerud	4	3	7	14	29 %	21 %	50 %	100 %
Akershus	14	20	43	77	18 %	26 %	56 %	100 %
Oslo	0	18	24	42	0 %	43 %	57 %	100 %
Østfold	19	35	51	105	18 %	33 %	49 %	100 %
Hedmark	26	27	24	77	34 %	35 %	31 %	100 %
Oppland	7	10	18	35	20 %	29 %	51 %	100 %
I alt	678	596	665	1939				

Troms utmerker seg med den høyeste prosentdelen *I orden*-vurderinger, hele 74 %, mens Finnmark og Nordland har henholdsvis 52 % og 54 %. Også informantene i Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal aksepterer en høy prosentdel av setningene, henholdsvis 64 % og 54 %. Nord-Trøndelag skiller seg fra de andre nordlige fylkene med kun 22 % aksepterte setninger. Det er to ulike områder hvor under 20 % av setningene blir akseptert. Det ene området er Sørvestlandet med fylkene Hordaland, Rogaland og Vest-Agder, hvor fra 14 % til 19 % av setningene blir vurdert som *I orden*. Det andre området er på Østlandet med Akershus, Oslo og Østfold. Akershus og Østfold ligger begge på 18 %, mens ingen av informantene fra Oslo aksepterer noen av setningene. For Oslo bør man nok legge merke til den høye prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger, 43 %, et tall som er det høyeste i gruppen. Muligens er Oppland med sine 20 % aksepterte setninger en del av dette området. Resten av fylkene på Sør- og Østlandet aksepterer mellom 26 % og 30 % av setningene.

Informantene fra de nordlige fylkene avviser også færre setninger sammenlignet med informanter fra fylkene lenger sør. Kun 4 % av setningene bli vurdert som ubrukelige i Troms, mellom 14 % og 19 % i Finnmark, Nordland og Sør-Trøndelag. Også 24 % *Ubrukelig*-vurderinger i Møre og Romsdal er lavere enn prosenttallene for fylkene i Sør-

Norge, som ligger mellom 42 % og 62 %. Tallene er stort sett litt lavere for fylkene på Vest- og Sørlandet enn for Østlandet.

Hedmark og Vestfold skiller seg ut fra de andre fylkene i Sør-Norge ved å akseptere en høyere prosentdel og samtidig avvise en lavere prosentdel av setningene. Hedmarksinformantene aksepterer 34 % og avviser 31 % av setningene, mens informantene fra Vestfold aksepterer 30 % og avviser bare 27 %, riktignok med gruppens høyeste prosentdel *Tvilsom*-vurderinger. Nord-Trøndelag skiller seg enda mer ut fra sine nabofylker. Som nevnt over aksepterer informantene fra Nord-Trøndelag bare 22 % av setningene, men i tillegg avviser de en større prosentdel, nemlig 36 % av setningene.

Tabell 7.22: Verbgruppe 5. Høgskoleinformantene
Kjikkvadratverdier

Fylke	I orden	Tvilsom	Ubrukelig
Finnmark	9,99	0,18	7,77
Troms	54,37	2,97	33,79
Nordland	30,72	0,08	34,33
Nord-Trøndelag	4,39	3,93	0,06
Sør-Trøndelag	6,88	1,51	2,21
Møre og Romsdal	14,94	3,95	4,09
Sogn og Fjordane	1,54	0,29	3,10
Hordaland	18,88	2,36	8,60
Rogaland	7,61	0,23	5,43
Vest-Agder	11,13	1,27	19,69
Aust-Agder	0,93	0,28	2,17
Telemark	0,33	0,04	0,60
Vestfold	0,34	2,68	0,92
Buskerud	0,16	0,39	1,01
Akershus	6,20	0,57	10,42
Oslo	14,69	2,01	6,39
Østfold	8,55	0,23	6,24
Hedmark	0,03	0,47	0,22
Oppland	2,24	0,05	3,00
Sum kjikkvadrat			<u>343,97</u>

Det ser således ut til å være tydelige forskjeller mellom fylkene i vurderingene av setningen, og at dette er reelle og ikke tilfeldige forskjeller, bekreftes av en høy kjikkvadratverdi for tabellen; 343,97. Dette tallet ligger høyt over den kritiske verdien på 67,99 for en sannsynlighet på 0,001. Det er spesielt høye verdier for Troms og Nordland,

og så høye verdier ville være svært usannsynlige hvis det ikke var en sammenheng mellom fylkene og vurderingen av setningene.

7. 8. 3 Sammenligning av informantgruppene

Den tydeligste forskjellen mellom informantgruppene er at høskoleinformantene avviser en mye lavere prosentdel av setningene enn målførearkivinformantene. Forskjellen mellom de to informantgruppene er særlig stor i Hedmark og Vestfold. Mens 71 % av setningene får vurderingen *Ubrukelig* av målførearkivinformantene i Hedmark, får bare 31 % av setningene samme vurdering av høskoleinformantene. For Vestfold er tallene 80 % *Ubrukelig* blant målførearkivinformantene og 27 % blant høskoleinformantene. Hvis man ser på hver informantgruppe for seg, ser man at den vurderingen målførearkivinformantene i Hedmark og Vestfold gjør, passer godt inn i mønsteret for landsdelen som helhet. Vurderingen til høskoleinformantene i Hedmark og Vestfold avviker derimot fra nabofylkene og mønsteret i gruppen som helhet.

Blant målførearkivinformantene skiller Oslo seg ut fra nabofylkene ved å akseptere en litt høyere og avvise en klart lavere prosentdel av setningene. Dette er ikke tilfellet blant høskoleinformantene. I denne gruppen blir ingen av setningene akseptert, og en like høy prosentdel av setningene blir avvist som i nabofylkene. Denne forskjellen mellom de to informantgruppene viste seg også i vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 3 og vil bli diskutert mer senere (se kapittel 7.10).

7. 8. 4 Oppsummering

Selv om prosentdelen *I orden*-vurderinger er høyere blant høskoleinformantene i nesten alle fylker, og selv om de også har en større prosentdel *Tvilsom*-vurderinger enn målførearkivinformantene, så er hovedmønsteret det samme for begge informantgruppene. I likhet med setningene fra verbgruppe 3 blir også setningene med verb fra verbgruppe 5 mest akseptert i nord, gradvis mindre sørover langs kysten og minst på Østlandet. Kjikvadratverdiene for begge informantgruppene er de høyeste i undersøkelsen, og det er grunn til å tro at forskjellene mellom fylkene er reelle og ikke tilfeldige. Også resultatet i denne verbgruppen stemmer overens med de vurderingene Kvaløy- og Asker-informantene gjorde.

7.9 Kommentarer fra informantene

Mens det bare er et par av høgskoleinformantene som har utfyllende kommentarer, er det svært mange av målførearkivinformantene som skriver kommentarer i tillegg til å fylle ut skjemaet. Flere informanter skriver utfyllende om sider ved sin egen dialekt, og svært mange opplyser at de heller ville bruke preposisjonsuttrykk enn indirekte objekt og fører opp hvilken preposisjon de ville bruke. Enkeltverb blir også kommentert, enten fordi de ikke brukes i dialekten, eller fordi informanten mener at andre verb ville passe bedre eller virke mer naturlige. Ikke uventet er det verbene *delegere* og *overdra* som får mest negativ omtale som tvilsomme dialektord.

Informantenes kommentarer er spesielt viktige der de viser deres intuisjoner i forhold til det fenomenet som blir undersøkt. Flere av informantene kommenterer at enkelte av setningene på spørreskjemaet ville vært akseptable dersom det indirekte objektet hadde vært en refleksiv. Spesielt nevnes setningene med verbene *bestille*, *bygge*, *finne*, *hente* og *kjøpe* som alle er fra verbgruppe 3 og 5.

To informanter kommenterer formen på verbalet. En informant fra Sør-Trøndelag mener det er en ”større tilbøyelighet til indirekte objekt på plassen foran objektet dersom man har verbalet i imperativ”. Det er verbene *finne* og *hente* som blir kommentert spesielt. En annen informant fra Aust-Agder mener at man sjelden vil si *Han henta meg en stol*, men oftere *Hent meg en stol*. At formen på verbalet er av betydning for hvorvidt man aksepterer indirekte objekt ved enkelte verb, var for øvrig et inntrykk jeg selv hadde, og som ble undersøkt i forhold til Kvaløy-informantene. Konklusjonen var at hos disse informantene hadde verken setningstype eller form på verbalet noen betydning for hvorvidt setningene ble akseptert (se kapittel 6.2). Det er fortsatt en mulighet for at formen på verbalet spiller en rolle i de delene av landet som i utgangspunktet er mer restriktive i forhold til å akseptere nominalt indirekte objekt ved de undersøkte verbene, og at setningskonstruksjonene med nominalt indirekte objekt her blir vurdert som mer akseptable ved enkelte verbalformer eller setningstyper.

En del av kommentarene er i forhold til hva man kan kalle de metodiske problemene ved en spørreskjemaundersøkelse. Den vanligste kommentaren går på problemene med å overføre fra skrift til talespråk, en oppgave som enkelte av informantene gir uttrykk for at de synes var vanskelig. Det at setningene var på bokmål, gjorde det enda vanskeligere for

noen å overføre til dialekt, og en informant mener det ville vært lettere om setningene hadde stått på nynorsk. En informant fra Østfold mener det var vanskelig å svare godt også fordi "... om indirekte objekt går eller ikke, har jo ikke bare med dialekt å gjøre, men vel så mye med stilnivå". At bruken av nominalt indirekte objekt forbindes med stilnivå og kontekst, kommer også frem i kommentaren til en høyskoleinformant fra Kristiansand som skriver: "Dette er slik jeg snakker, det kan godt være at eldre kristiansandere som snakker "penere" bruker mer indirekte objekt."

I tillegg til å beskrive språkfølelsen eller intuisjonen sin uttrykker mange av informantene klare holdninger både i forhold til setningene på spørreskjemaet og i forhold til språkbruk generelt. Mange er stolte over sin egen dialekt og gir klart uttrykk for det, og mange gir uttrykk for klare standpunkt i forhold til norsk språkpolitikk. Dette kan bli problematisk hvis setningene på spørreskjemaet assosieres med språket til motstanderne i språkstriden. Som nevnt over kan nominalt indirekte objekt forbindes med et formelt eller høytidelig stilnivå og dermed med et konservativt skriftspråk. En informant fra Rogaland som vurderte nesten alle setningene som ubrukelige, kommenterte: "Her var det mykje gammalt dokumentspråk," og det var nok ikke ment som noen positiv karakteristikk. En informant fra Telemark avviser indirekte objekt nærmest av prinsipp med kommentaren "Forøvrig mener jeg at indirekte objekt i de fleste tilfeller bør unngås!". Nå er det ingen klar sammenheng mellom holdninger og vurderinger. Denne Telemark-informanten som fremstår som en klar "indirekte objekt-motstander", er faktisk den informanten fra Telemark som aksepterer flest av setningene på spørreskjemaet, i alt ti av setningene.

7. 10 "Ekstra" nominalt indirekte objekt, dialekttrekk eller stilmarkør?

En mulig tolking av de resultatene av undersøkelsen som er presentert så langt i dette kapitlet er at nominale indirekte objekt har en slags dobbeltrolle. På den ene siden er nominalt indirekte objekt ved enkelte typer verb et syntaktisk trekk som er mer akseptert i nord enn i sør. Sånn sett er disse nominale indirekte objektene et nordlig dialekttrekk. På den andre siden blir nominale indirekte objekt sett på som en slags stilmarkør av mange av de sørnorske informantene.

Kvaløy-informantene og Asker-informantene i den første delundersøkelsen var på omtrent samme alder og ble undersøkt under så godt som like forhold. Siden de to informantgruppene var fra to forskjellige steder i landet, kan man i utgangspunktet regne

med at forskjellen i vurderingene deres har med geografisk variasjon å gjøre. At dialekttilhørighet er en viktig variabel i forhold til vurderingen av nominale indirekte objekt, blir bekreftet av hvordan målførearkivinformantene og høgskoleinformantene vurderer setningene på spørreskjemaet. Graden av aksept følger i stor grad et regelmessig mønster som er likt for begge informantgruppene. Sett under ett er det de nordnorske fylkene som skiller seg ut og aksepterer den høyeste prosentdelen av setningene i verbgruppe 3, 4 og 5. I disse verbgruppene har også Troms og ett av eller begge de to andre nordnorske fylkene de klart høyeste kjikvadratverdiene. Kjikvadratverdiene i de nordnorske *I orden*-cellene er høyere enn i sørnorske *Ubrukelig*-celler, noe som tyder på at det er den nordnorske aksepten av setningene som er det mest markante avviket fra det forventede.

Tabell 7.23: *I orden*-vurderinger i de nordnorske fylkene
Tall i prosent

	Finnmark	Troms	Nordland
Verbgruppe 3			
Høgskoleinformanter	51%	71%	58%
Målførearkivinformanter	71%	64%	50%
Verbgruppe 4			
Høgskoleinformanter	7%	17%	13%
Målførearkivinformanter	9%	17%	4%
Verbgruppe 5			
Høgskoleinformanter	52%	74%	54%
Målførearkivinformanter	63%	62%	43%

Det er ingen av informantene i noen av undersøkelsene som nevner at de forbinder en utvidet bruk av nominalt indirekte objekt med nordnorske dialekter. Det er derimot ganske mange informanter, alle fra Sør-Norge, som forbinder nominale indirekte objekt med et spesielt stilnivå. Flere av Asker-informanter og målførearkivinformanter fra Rogaland, Telemark, Oslo og Østfold kommenterer dette spesielt, og de forbinder alle sammen nominale indirekte objekt med et formelt, konservativt bokmål. En høgskoleinformant fra Vest-Agder mener dessuten at indirekte objekt i form av nominalfraser virker ”penere” enn indirekte objekt i form av preposisjonsfraser med *til*.

Selv om vurderingen av setningene med verb fra verbgruppe 3 og 5 følger et klart mønster, er det noen tydelige avvik fra dette mønstret på Østlandet. Dette mener jeg det henger sammen med at nominale indirekte objekt kan forbindes med et bestemt stilnivå. Nettopp

denne funksjonen som stilmarkør kan være med å forklare hvorfor målførearkivinformantene fra Oslo og høgskoleinformantene fra Hedmark og Vestfold skiller seg ut ved å akseptere en klart høyere prosentdel av setningene med nominalt indirekte objekt.

I Oslo er det stor forskjell mellom de to informantgruppene når det gjelder vurderingen av setningene. Blant målførearkivinformantene skiller Oslo seg ut fra de andre Østlandsfylkene ved å være mer aksepterende. De aksepterer en høyere og avviser en lavere prosentdel av setningene i alle verbgruppene bortsett fra verbgruppe 2. Målførearkivinformantene fra Oslo har også en høyere prosentdel *Tvilsom*-vurderinger enn informantene fra nabofylkene i alle verbgrupper. Vurderingen som høgskoleinformantene fra Oslo gjør av de samme setningene, er enten på linje med eller mer negativ enn tilfellet er i nabofylkene.

Ved å undersøke de besvarte spørreskjemaene nøyerer kan man kanskje finne en av årsakene til denne forskjellen mellom informantgruppene. Oslo-informantene har skrevet få tilleggs kommentarer på skjemaene sine, men noen har spesifisert hvilken del av Oslo de kommer fra. Blant de 13 målførearkivinformantene fra Oslo er det én Oslo Vest, én Oslo Bestum/Ullern og én som skriver: Oslo, standard østnorsk. Felles for disse tre informantene er at ingen av dem avviser setninger med verb fra verbgruppe 3 eller 5, tvert imot vurderer de de aller fleste setningene med verb fra gruppe 3 og en god del setninger med verb fra gruppe 5 som *I orden*. Det er også en målførearkivinformant fra Sørkedalen, en landbruksbygd nord i Oslo kommune, men denne informanten avviser alle setningene med verb fra verbgruppene 3 og 5. Blant høgskoleinformantene er det ingen som oppgir å være fra Oslo Vest, derimot er det to som oppgir Oslo Øst. Den ene av disse aksepterer setningen med verbet *lage* fra verbgruppe 3, men ellers aksepterer de ingen av setningene med verb fra verbgruppe 3 eller 5.

I byene finner man ofte to ulike dialekter, et ”høyere talemål” og et ”folkemål” eller ”bymål” (Sandøy 1996:178). Betegnelsen ”normalisert bymål” er blitt brukt om det førstnevnte talemålet fordi det ofte ligger nært opp til bokmål (Papazian 1987:10), mens ”folkemålet” gjerne ligger nærmere bygdemålet rundt byen og har sitt opphav i dette. Tradisjonelt er det ”høyere talemålet” blitt knyttet til de øvre sosiale lagene i byen, mens ”folkemålet” har vært dialekten til arbeiderklassen. På grunn av dette har man gjerne sett

på trekk fra det ”høyere talemålet” som mer prestisjefylte, mer ”korrekte” enn trekk fra ”folkemålet”. I Oslo har de to ulike dialektene tradisjonelt dominert hver sine bydeler, det ”høyere talemålet” i Oslo Vest og ”folkemålet” i Oslo Øst.

Som Torp (1988:8) skriver, er det en kjent sak at det han kaller ”dannet østnorsk”, som tilsvarende dialekten i Oslo Vest, stort sett svarer til konservativt bokmål i skrift, og nominale indirekte objekt har nettopp blitt forbundet med et konservativt, formelt skriftspråk. Derfor kunne man kanskje vente det resultatet som undersøkelsen faktisk gir, nemlig at informantene som oppgir sin dialekt til å være fra Oslo Vest, aksepterer setninger med nominale indirekte objekt i verbgruppe 3 og 5, mens informantene fra Oslo Øst og bygder utenfor byen som Sørkedalen avviser dem. Problemet er at et av kriteriene for valg av verb til undersøkelsen var at verbet ikke skulle være oppført med nominalt indirekte objekt i noen norsk ordbok, så nominalt indirekte objekt ved disse verbene er i beste fall svært uvanlig i skrift. Når informantene fra Oslo Vest vurderer de nominale indirekte objektene som *I orden* i talemålet, kan det være fordi de ikke vil avvise et trekk de forbinder med sin egen prestisjedialekt.

Selv om en prestisjedialekt er den dialekten som allment er regnet som ”mest korrekt” eller ”mest sosialt akseptert”, har ikke nødvendigvis en slik dialekt så stor påvirkningskraft. Det er ikke den dialekten som tradisjonelt har hatt mest prestisje, det vil si dialekten fra Oslo Vest, som sprer seg til nye miljøer. I de nye forstedene og drabantbyene er talespråket i hovedsak en modifisert utgave av det gamle ”folkemålet” fra Oslo Øst (Sandøy 1996:139). For mange mennesker i dag kan faktisk dialekten fra Oslo Vest høres litt gammeldags ut (Jahr & Janicki 1995:42). Dette kan også være med på å forklare forskjellen mellom de to informantgruppene, som jo også er en aldersforskjell. I denne sammenhengen er det også interessant at det bare er målførearkivinformanter over 50 år som fører opp at de har en dialekt fra Oslo Vest, og bare høgskoleinformanter i 20-årene som fører opp Oslo Øst.

Høgskoleinformantene i Hedmark og Vestfold skiller seg fra målførearkivinformantene i de samme fylkene og høgskoleinformantene i nabofylkene ved å akseptere en høyere prosentdel av setningene med verb i verbgruppe 3 og 5. Både Vestfold og de sørlige delene av Hedmark er innenfor det man kan kalle det sentrale Østlandet med motorvei og pendlertog direkte til Oslo. I kraft av å være et kulturelt og økonomisk sentrum er Oslo en

viktig påvirkningskilde for hele Østlandet, også språklig. Ifølge Bull (1980) er dialekten fra Oslo Øst eller Vika-målet:

...den eneste østlandsdialekt som har noen virkelig ekspansiv tendens. Den påvirker ikke bare språket i Lillestrøm og andre satellitt-pregede byer eller ”sovebyer” ikke alt for langt vekk, men også mer fjerntliggende tettsteder, ja et gammelt bysamfunn som Hamar, hvor ungdommen i dag i overveiende grad sier *jæ kasta stein*, og i mindre og mindre grad *je kaste stein*, slik som i Hedmarksbygdene i nærheten (Stange, Vang, Løten, Romedal, Furnes). (Bull 1980:14)

Språket har en viktig identifiseringsfunksjon. Det forteller noe om hvem vi er, om identiteten vår. Sandøy (1996:115) skiller mellom virkelig og ønsket identitet. Den virkelige identiteten binder oss til den gruppen vi er sosialisert inn i gjennom oppveksten. Samtidig kan man ha et ønske om å være medlem av en annen gruppe, og denne ønskede identiteten kan man prøve å oppnå gjennom å bruke språket til den gruppen man vil identifisere seg med. Nå kan man ha forskjellige ønsker om talenorm selv om man har samme oppfatning av hva som gjelder som prestisjedialekten i samfunnet. Ulike språkholdningsundersøkelser viser at det ofte er dialekter uten prestisje som er knyttet til verdier som intimitet og sosial trygghet.

Holland (2001) undersøker trekk ved talemålet til ungdommer fra tre ulike steder i Hedmark med ulik ”urbanitetsgrad”, Hamar, Stange og Romedal. Hun mener det er en sammenheng mellom identitet og språk hos informantene, hvor tilhørighetsfølelsen overfor hjembygda eller ønske om tilhørighet til en bykultur spiller en rolle. Flere av informantene bruker en varietet som ligger nærmere en oslovarietet enn en hedmarksvarietet, men det er ikke entydig om ”hedmarksdialekten endres mot en oslo-øst-dialekt eller en oslo-vest-dialekt” (Holland 2001:146).

Jeg vil tro at ungdom i Vestfold i stor grad blir utsatt for den samme påvirkningen som ungdom i Hedmark. For dem som ønsker å identifisere seg med en bykultur, kan det være at nominalt indirekte objekt får en prestisjeverdi fordi det forbindes med skriftspråk og Oslo-dialekt generelt. Ut fra dette kan det være vanskelig å forklare hvorfor høyskoleinformantene i Oslo, Akershus og Østfold aksepterer nominalt indirekte objekt i

mye lavere grad. Men det kan være at disse informantene har et klarere skille mellom de to ulike dialektene i Oslo og nettopp ikke identifiserer seg med dialekten i Oslo Vest.

Sett i lys av diskusjonen i dette kapitlet er det vanskelig å si om forskjellen i resultater mellom høyskoleinformantene og målførearkivinformantene i Oslo, Hedmark og Vestfold speiler en språkforskjell eller en holdningsforskjell. Det er uklart i hvilken grad informantenes vurderinger gir uttrykk for en grammatisk intuisjon om hvorvidt en setning er mulig eller ikke, og i hvilken grad vurderingene gir uttrykk for holdninger i forhold til en språklig varietet. Det er absolutt en mulighet for at resultatene av undersøkelsen viser forskjeller i hva de ønsker å bruke, snarere enn hva de ville akseptere som en mulig setning.

Det er vanskelig å si om det er forskjeller tilsvarende det som er beskrevet for Oslo-området, mellom ulike grupper i andre store sørnorske byer eller mellom by og omegnskommuner. Ofte er det ikke informanter fra de aktuelle kommunene, og stort sett er det få informanter fra hver kommune. For eksempel er det ingen målførearkivinformanter fra Trondheim, samtidig som det er umulig å si noe om de tre høyskoleinformantene fra byen skiller seg ut all den tid det bare er fire høyskoleinformanter til sammen fra Sør-Trøndelag. Begge informantgruppene har mange informanter fra Bergen, og flere av disse presiserer hvilken del av kommunen de kommer fra, men det er ikke noe som tyder på et skille tilsvarende det vi ser i Oslo. Den vurderingen informantene i Bergen gjør av setningene, skiller seg heller ikke fra omegnskommunene eller resten av Hordaland. Det er bare i Rogaland man kan ane en tendens til at bykommunene og nabokommunene deres skiller seg fra resten av fylket. Informanter fra byene Haugesund og Stavanger og nabokommunene til disse, Karmøy, Sola og Sandnes skiller seg ut fra resten av fylket ved at informantene fra disse kommunene i begge informantgruppene er mer aksepterende i forhold til setningene med verb fra verbgruppe 3 og 5.

7. 11 Oppsummering

Undersøkelsen viser at informanter fra ulike deler av landet aksepterer setningene på spørreskjemaet og dermed nominalt indirekte objekt ved de undersøkte verbgruppene i ulik grad. Det er imidlertid stor forskjell på de ulike verbgruppene.

I setningene med verb fra verbgruppe 1 står det nominale indirekte objektet istedenfor en preposisjonsfrase med preposisjonen *til*. Den høyeste prosentdelen *Tvilsom*-vurderinger i undersøkelsen i begge informantgruppene kan tyde på at informantene er mer usikre i vurderingen av setningene med verb fra denne verbgruppen enn av de andre. I gruppen målførearkivinformanter er det informantene fra Finnmark og Oslo som skiller seg ut med å være særlig aksepterende i forhold til setningene i denne gruppen. Selv om det ikke er noen signifikante forskjeller mellom fylkene i gruppen høyskoleinformanter, er det felles for begge informantgruppene at det er informantene fra Nord-Norge og Oslo-området som er mest aksepterende.

I setningene med verb fra verbgruppe 2 og 4 erstatter det nominale indirekte objektet en preposisjonsfrase med preposisjonen *for*, og disse setningene blir i liten grad akseptert. Setningene med verbet *synge* og til dels *stryke* skiller seg ut ved å bli noe akseptert nord i landet.

Det er i informantenes vurdering av setninger med verb fra verbgruppe 3 og 5 man ser de klareste geografiske forskjellene. Felles for verbgruppe 3 og 5 er at disse verbene kan ta et refleksivt indirekte objekt i standardspråket. Hovedmønstret for begge informantgruppene er at setninger med ikke-refleksivt nominalt indirekte objekt ved verb fra disse verbgruppene blir mest akseptert i Nord-Norge, gradvis mindre akseptert sørover og siden østover langs kysten og minst akseptert på Østlandet. Selv om endringene som sagt er gradvise, kan man ane et skille sør for Møre og Romsdal for begge verbgruppene. Det er enkelte brudd på det regelmessige mønstret som kan forklares med, at nominalt indirekte objekt kan forbindes med en formell og konservativ skriftspråkstandard og dermed et prestisjespråk.

Det som er typisk nordlig trekk, er altså en utvidelse fra refleksivt nominalt indirekte objekt til ikke-refleksivt nominalt indirekte objekt ved verb som bare kan ta av refleksive nominale indirekte objekt i standardnorsk.

Kapittel 8: Alder

8.1 Innledning

Hovedmålet med delundersøkelsen om utbredelse av ”ekstra” nominale indirekte objekt var å undersøke geografisk variasjon i aksepten av slike indirekte objekt, og datamaterialet har blitt samlet inn med tanke på dette. Selv om vurderingene til målførearkivinformantene og høgskoleinformantene følger det samme mønsteret i den geografiske variasjonen, er det allikevel en systematisk forskjell mellom de to informantgruppene. Høgskoleinformantene som gruppe er mer aksepterende og mindre avvisende i forhold til setningene på spørreskjemaet enn målførearkivinformantene. Stort sett har også høgskoleinformantene i et fylke en høyere prosentdel *I orden*-vurderinger enn målførearkivinformantene i samme fylke. Mitt materiale gir grunnlag for å sette frem to mulige forklaringer på denne forskjellen mellom de to informantgruppene. Den ene forklaringen er at dette skyldes forskjellen i innsamlingsssituasjon, mens den andre forklaringen er at det skyldes den ulike alderssammensetningen i de to informantgruppene.

I kapittel 7.2 er forskjellen i innsamlingsssituasjon for de to informantgruppene beskrevet, og mulige konsekvenser av denne forskjellen blir drøftet. Det er vanskelig å undersøke virkningen av innsamlingsssituasjonen. For å gjøre det måtte man sammenligne en gruppe målførearkivinformanter og en gruppe høgskoleinformanter i samme aldersgruppe fra samme geografiske område. På grunn av den ulike alderssammensetningen i de to gruppene (se tabell 4.1) og den ujevne geografiske fordelingen av informanter (se tabell 4.2), er det umulig å finne to grupper som oppfyller disse kravene, og som har mer enn 6–7 informanter. Det er tvilsomt om man kan trekke noen pålitelige konklusjoner på grunnlag av et så lavt antall informanter, og jeg har derfor ikke undersøkt dette nærmere.

Det er som sagt stor forskjell i alderssammensetningen i de to informantgruppene. Gjennomsnittsalderen for høgskoleinformantene er 30,2 år, mens den for målførearkivinformantene er 64 år. Forskjellene i vurderingene til de to informantgruppene kunne dermed tyde på at yngre informanter aksepterer ”ekstra” nominalt indirekte objekt i større grad enn eldre informanter, og en slik forskjell mellom ulike aldersgrupper kunne igjen tyde på en språkendring. Dette kunne forklare hvorfor Iversen (1918) ikke har registrert ”ekstra” indirekte objekt i Tromsø-målet, samtidig som Troms er det fylket der

høgskoleinformantene aksepterer den høyeste prosentdelen av setningene på spørreskjemaet. Dette ville i så fall være en utvikling stikk i strid med den flere grammatikere beskriver, nemlig at det er en tendens i moderne talemål til å heller bruke preposisjonsfrase enn nominalfrase som indirekte objekt der dette er mulig (se kapittel 2.5).

8.2 Test om alderens betydning

Siden geografisk tilhørighet er en viktig variabel i forhold til hvordan setningene på spørreskjemaet blir vurdert, ville jeg undersøke informanter fra et geografisk sammenhengende område. Jeg har valgt det området der setningene blir mest akseptert, Nord-Norge med fylkene Finnmark, Troms og Nordland. Fra disse tre fylkene er det til sammen bare 28 målførearkivinformanter. Det er derimot god dekning av høgskoleinformanter, så jeg har derfor valgt å undersøke alderens betydning i denne informantgruppen.

Det er til sammen 77 høgskoleinformanter fra de tre fylkene, fordelt på 17 fra Finnmark, 18 fra Troms og 42 fra Nordland. Fordelingen etter alder er slik:

Tabell 8.1: Høgskoleinformanter fra Nord-Norge
Alderssammensetning

Alder	Antall informanter
20-29 år	37
30-39 år	17
40-49 år	19
50-59 år	2
60-69 år	2
I alt	77

Det er for få informanter i de to eldste aldersgruppene til at de kan danne egne grupper, så jeg har tatt dem ut av undersøkelsen. Det er dermed 73 informanter som blir undersøkt. Jeg har sett på de to verbgruppene der nominalt indirekte objekt blir mest akseptert, verbgruppe 3 og 5.

Tabell 8.2: Nordnorske høgscoleinformanter gruppert etter alder. Verbgruppe 3 og 5
Fordeling av svar i absolutte tall og prosent

Alder	Faktisk fordeling				Relativ fordeling			
	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	I alt
Verbgruppe 3								
20-29 år	123	56	43	222	56 %	25 %	19 %	100 %
30-39 år	66	30	6	102	65 %	29 %	6 %	100 %
40-49 år	69	26	19	114	60 %	23 %	17 %	100 %
I alt	258	112	68	438				
Verbgruppe 5								
20-29 år	152	69	38	259	59 %	26 %	15 %	100 %
30-39 år	61	46	12	119	51 %	39 %	10 %	100 %
40-49 år	81	37	15	133	61 %	28 %	11 %	100 %
I alt	294	152	65	511				

Som man kan se av den relative fordelingen, er det små forskjeller mellom den yngste og den eldste aldersgruppen. Det kan se ut som det er den mellomste aldersgruppen som skiller seg ut ved å akseptere en høyere prosentdel av setningene med verb fra verbgruppe 3 og en lavere prosentdel med verb fra verbgruppe 5. Ved å bruke en kjiqvadrattest ser man allikevel at forskjellene mellom gruppene sannsynligvis beror på tilfeldigheter i utvalget.

Tabell 8.3: Nordnorske høgscoleinformanter gruppert etter alder.
Verbgruppe 3 og 5. Kjiqvadratverdier.

Verbgruppe 3					Verbgruppe 5				
Alder	I orden	Tvilsom	Ubrukelig		Alder	I orden	Tvilsom	Ubrukelig	
20-29 år	0,46	0,01	2,09		20-29 år	0,06	0,83	0,79	
30-39 år	0,58	0,58	6,08		30-39 år	0,82	3,17	0,64	
40-49 år	0,05	0,35	0,09		40-49 år	0,26	0,17	0,21	
Sum	1,09	0,94	8,26	<u>10,29</u>	Sum	1,14	4,17	1,64	<u>6,95</u>

For tabeller av denne størrelsen ligger den kritiske verdien for kjiqvadrat med en sannsynlighet på 0,001 på 18,47. Det er dette nivået de andre resultatene i denne undersøkelsen er vurdert i forhold til. Som man ser, ligger kjiqvadratverdiene for begge tabellene over langt under denne verdien.

8.3 Oppsummering

Konklusjonen må bli at alder ikke er en variabel i forhold til de nordnorske høgscoleinformantenes vurdering av setningene på spørreskjemaet. Det er derfor mulig at innsamlingsituasjonen er årsak til forskjellen mellom de to informantgruppene. Grunnen

til at Iversen (1918) ikke omtaler ”ekstra” indirekte objekt i Tromsø bymål, har derfor neppe med en språkending å gjøre.

Kapittel 9: ”Ekstra” indirekte objekt og dialektinndeling

9.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg prøve å se hvordan utbredelsen av ”ekstra” nominale indirekte objekt passer inn i ulike forslag til inndeling av norske dialekter. Jeg vil også se slike indirekte objekt i sammenheng med andre dialektsyntaktiske trekk. Kapittel 9.2 er en gjennomgang av ulike forslag til inndeling av norske dialekter som alle bygger på fonologiske og morfologiske kriterier, mens kapittel 9.3 presenterer et forslag til inndeling basert på syntaks samt en rekke syntaktiske trekk som karakteriseres som nordlige. I kapittel 9.4 ser jeg så utbredelsen av ”ekstra” nominale indirekte objekt i forhold til bakgrunnsstoffet i de foregående kapitlene.

9.2 Dialektinndeling

Det var Ivar Aasen som først kom med en systematisk og vitenskapelig granskning av de norske dialektene. Han valgte å dele de norske dialektene inn i tre ulike hovedgrupper eller ”Rækker” som er ”ved naturlige Grændser adskilte” (Aasen 1996 [1848]:170). Til *den nordenfjeldske Række* hører dialektene i Nordmøre, Trøndelag og Nord-Norge. Dialektene fra Sunnmøre til Lista hører til *den vestenfjeldske Række*, mens *den østfjeldske Række* omfatter dialektene på Østlandet og på Sørlandet til og med Aust-Agder. Aasen nevner en rekke trekk som er felles for dialektene innenfor hver ”Række”. Han nevner både fonologiske trekk som virkninger av jamveksregelen, apokope og palatalisering og morfologiske trekk som endinger i sterke og svake hunkjønnsord. Det er nok først og fremst apokopen som gjør at Aasen deler alt talemål nord for Dovre inn i en egen gruppe.

Selv om Aasen finner en slik tredeling av dialektene ”bekvemmet”, nevner han en alternativ todeling av dialektene. Den ene gruppen er dialektene på Vestlandet og Sørlandet, og den andre er dialektene på Østlandet og ”det Nordenfjeldske”, det vil si Trøndelag og Nord-Norge (Aasen 1996 [1848]:170). En slik deling begrunner han blant annet med at den siste gruppen har en særegen uttale av *l* og *r* (tjukk-*l*) og ulike endelser i infinitiv (jamveksregelen).

Larsen (1897) deler også dialektene i to hovedgrupper, østnorsk og vestnorsk, og det er ifølge ham ”to forskjelligheter mellom øst- og vestnorsk som falder i øinene, nemlig at østnorsk har det såkaldte ”tykke-l”, og at det har ”likevægtsloven””(Larsen 1897:19). Det er disse to trekkene som danner grunnlaget for dialektinndelingen. Mens dialektene i Trondhjems stift, det vil si Nordmøre og Trøndelag, ifølge Larsen avgjort er av østlig karakter, er dialektene i Tromsø stift, det vil si Nord-Norge, vanskelige å plassere. Kjennemerkene for vestlandsk og østlandsk blander seg mer her enn noen andre steder (Larsen 1897:96).

Selv om inndelingen i øst- og vestnorsk er den viktigste, ser Larsen en rekke trekk som kan tale for en nord-sør inndeling av dialektene (Larsen 1897:30). Han nevner blant annet palatalisering, r-bortfall i presens og i ubestemt flertall av substantiv og apokope som særegent for det nordlige.

Det er todelingen i østnorsk og vestnorsk i Larsens form som har blitt den mest vanlige i norsk dialektforskning. Ross (1905) har den, og han tar hovedsakelig utgangspunkt i jamvektsregelen i inndelingen. Han nevner også at grensen for tjukk-l i stor grad faller sammen med skillet mellom øst- og vestnorsk, men legger ikke så mye vekt på dette målmerket. Kolsrud (1951) følger i stor grad Ross (1905), men legger bare jamvektregelen til grunn. Han definerer østnorsk som ”dei målføre som i serleg grad syner verknaden i vokalismen i etterstaving av det at trykkstavingi framfyre var stutt i Gamalnorsk (jamvektlovi)” (Kolsrud 1951:65), mens vestnorsk er ”eit samnamn for alle norske målføre som ikkje i streng meining er austnorske” (Kolsrud 1951:70). Ross og Kolsrud er enige om at vestnorsk er dialektene i Agder, på Vestlandet og i Nord-Norge nord for Namdalen.

Det vanligste har altså vært å se på nordnorsk som en del av vestnorsk (Skjekkeland 1997:205), men flere har pekt på at de inndelingskriteriene som ligger til grunn for en todeling av norske dialekter passer dårlig for språkforholdene i Nord-Norge. Christiansen (1973:45) mener at inndelingen i østnorsk og vestnorsk ikke kan gjøres gjeldende for de nordnorske dialektene verken på geografisk eller typologisk grunnlag. Hun peker på at jamvektsregelen og tjukk-l ikke kan brukes verken som positive eller negative inndelingskriterier, da begge finnes i området og bare delvis i geografisk sammenheng. En inndeling i østnorsk og vestnorsk basert på ett eller to kriterier er etter hennes mening uholdbar. ”Det kan ikke være bare et enkelt eller to kriterier som er avgjørende. En bør

regne med komplekser av kriterier” (Christiansen 1973:43). Hun argumenterer for en firedeling av de norske dialektene i østnorsk, vestnorsk, trøndsk og nordnorsk. Som hun selv sier, blir det å gå tilbake til Aasens inndeling fra 1848 og så dele hans *nordenfjeldske Række* i to. Både Elstad (1982) og Jahr & Skare (1996) er enige med Christiansen i at inndelingen i to hoveddialektområder passer dårlig for språkforholdene i Nord-Norge.

9.3 Dialektskiller i syntaksen

Alle de ulike forslagene til inndeling av norske dialekter som ble presentert i forrige kapittel, bygger på forskjeller i fonologi og morfologi. Dialektforskjeller i syntaksen har i liten grad blitt brukt som kriterium i inndelingen av dialektene. Dette henger sammen med at den syntaktiske variasjonen i norsk inntil nylig har fått liten oppmerksomhet og derfor er lite kartlagt (Sandøy 1987:100).

Av de syntaktiske trekkene som er undersøkt, er det noen som er utbredt i Nord-Norge og på Vestlandet og Sørlandet eller innenfor det vestnorske området etter den tradisjonelle todelingen av norske dialekter. Som et slikt vestnorske trekk, nevner (Sandøy 1996:163) muligheten til å ta *der* som formelt subjekt som i *Der er komne tre nye båtar inn på hamna i dag*. Et annet slikt trekk er at vestnorske dialekter bruker *være* som hjelpeverb i perfektum ved bevegelsesverb og overgangsverb for å presisere en tilstand etter at handlingen er avsluttet. Det er altså en forskjell i aspekt mellom *ho er kommen heim* og *ho har komme hit kvar dag* i vestnorske dialekter, mens man i østnorske bruker *ha* som hjelpeverb i begge betydningene (Sandøy 1996:164). Også plasseringen av *til* som foranstilt attributt i et hypotagme som i *Jeg vil ha en til sjokolade* og *Vi har fått en til kattunge* er primært et vestnorsk fenomen (Mørck 1996).

En del undersøkelser av dialektsyntaks tyder allikevel på at dialektforskjellene i syntaksen ikke lar seg passe inn i den tradisjonelle inndelingen i østnorsk og vestnorsk. Enkelte antyder at det snarere er et skille mellom nordlige og sørlige dialekter. Bull (1990a:166) nevner en rekke syntaktiske trekk som er karakteristiske for nordnorske dialekter. Hun påpeker at enkelte av disse trekkene synes å være avgrenset til nordnorsk, mens andre har en utbredelse som favner videre enn bare Nord-Norge. For flere av trekkene mener hun det er tydelig at det går en nord-sør grense sør for Trøndelag et sted. Grosch (1996:67) har en gjennomgang av syntaktiske trekk som kjennetegner nordnorsk. Også hun mener det blir en tydelig deling av landet i en nordlig og sørlig del siden en del av disse trekkene også finnes

i trøndsk. Noen av de syntaktiske trekkene som blir omtalt som nordlige trekk, og som karakteristiske for dialektene i Nord-Norge, er muligheten til å danne futurum med bli + infinitiv, foranstilt *nok* i hypotagmer, bruken av resumptive pronomen, dublering av ubestemt artikkel, manglende ha-stryking og V3-ordstilling i spørresetninger.

9.3.1 Futurum med bli + infinitiv

Den nordnorske uttrykksmåten med å danne futurum med bli + infinitiv som i *Eg blir å reise i morgon* finnes ikke i skriftspråket, verken bokmål eller nynorsk (Faarlund 1983:153). Allikevel er denne konstruksjonen fullstendig kurant og utbredt i et stort og sammenhengende område (Iversen 1954:273). Ifølge Iversen er slike setninger vanlige fra Salten til og med Alta med unntak av innflyttermålene i Indre-Troms. Han nevner Alta som nordgrense, men konstruksjonen er nok vanlig både lenger nord og øst i Finnmark. Selv kjenner jeg personer fra Måsøy og Lebesby som bruker konstruksjonen. Vannebo (1979:508) mener at utbredelsen som Iversen beskriver, nok er sentralområdet for konstruksjonen, men han har belegg for at den er i bruk så langt sør som Brønnøy og Vefsn helt sør i Nordland. Det dermed ut som om denne konstruksjonen er i bruk i hele Nord-Norge, men ikke lenger sør.

9.3.2 Foranstilt *nok*

Et annet trekk som i likhet med futurum med bli + infinitiv, er begrenset til nordnorsk er bruken av foranstilt *nok* i hypotagmer. Mørck (1996) viser at det er dialektforskjeller knyttet til bruken av *nok* som attributt til adjektiv, adverb og kvantorer. Det vanlige i norsk er at *nok* står etter kjernen i hypotagmet som i *Denne motoren skulle være sterk nok*. Et foranstilt *nok* som i *Denne motoren skulle være nok sterk*, *Nå har vi gått nok langt* og *Nå har jeg visst fortalt nok mye om ferien min* blir først og fremst akseptert av informanter fra Nord-Norge og særlig Nordland og er dermed et særegent nordnorsk trekk.

9.3.3 Resumptive pronomen

Et resumptivt pronomen er et slags gjentakelsespronomen som kan fylle plassen til et ledd som er flyttet fra en leddsetning. Ifølge Faarlund et al. (1997:1104) brukes resumptive pronomen mest ved relativsetninger, og det er oftest subjektet som erstattes: ...*erklæringer som det er helt klart hvem de er rettet mot*. Det er vanligst å bruke resumptive pronomen når det er flere setningsgrenser mellom pronomenet og det leddet det viser til. Resumptive pronomen forekommer kun sporadisk i skrift. Ifølge Iversen (1918:74) opptrer slike

pronomen regelmessig i bymålet i Tromsø, og han kommer med følgende eksempel *han vet æ nok kem han e*.

Fiva (1985) undersøkte i hvilken grad ulike setninger med resumptive pronomen ble akseptert av informanter fra ulike steder i Nord-Norge og Nord-Trøndelag, fra Hammerfest til Steinkjer. Undersøkelsen viser mer tendenser enn et klart skille mellom hva som er grammatisk eller ugrammatisk. Med hensyn til dialektvariasjon er det mest slående ifølge Fiva (1985) at den ikke finnes. Hun konkluderer med at bruken av resumptive pronomen hører med i språkssystemet i nordnorske og nordtrøndske dialekter, og at bruken av resumptive pronomen må sies å være et felles trekk som skiller nordnorske dialekter fra andre norske dialekter og gjør at de likner svensk (Fiva 1985:62). Nå var det bare informanter fra Steinkjer i Nord-Trøndelag og nordover som var med i undersøkelsen, og det er dermed uvisst hvor langt sør utbredelsen av resumptive pronomen går.

9.3.4 Dublering av ubestemt artikkel

I norsk kan en ubestemt artikkel stå enten før eller etter adjektivet i en substantivfrase: *en rød lue* eller *så rød en lue*. I enkelte dialekter kan i tillegg ubestemt artikkel stå både før og etter adjektivet i en substantivfrase som i *en stor en mann*. Iversen (1918:70) nevner eksempel på slik bruk i Tromsø bymål: *det va sånn en ong en pen en kjæk en mann*.

Vannebo (1972) undersøkte konstruksjoner av denne typen blant informanter fra hele landet og fant at konstruksjonen er klart avgrenset til et trøndsk-nordnorsk område. Den var allment kjent i Troms, Nordland og Nord-Trøndelag og ukjent lenger sør. Konstruksjonen var ikke akseptert blant de unge informantene i Øst-Finnmark, noe som kan tyde på at konstruksjonen er på vei ut av bruk. Konstruksjonen er også kjent i nordsvenske dialekter.

9.3.5 Ha-stryking

Med ha-stryking menes at hjelpeverbet *ha* kan utelates etter modalt hjelpeverb i preteritum, det vil si i kondisjonalis II-setninger som *Hun kunne (ha) gått*. Dette er et fenomen som gjelder både tale- og skriftspråk. Jahr (1980) mener at det går en grense for ha-stryking i Trøndelag et sted, og at man nord for Trøndelag ikke finner dette fenomenet. Også Bull (1990a:165) skriver at ha-stryking ikke er så vanlig i nordnorsk og trøndsk. Dette stemmer med Iversen (1918:92-93) som hevder at *ha* er obligatorisk i Tromsø-mål i setninger som *Det sku æ bare ha vesst*.

Grosch (1996) er den som har undersøkt dette fenomenet grundigst. Datamaterialet for undersøkelsen hennes er skriftlige målføreprøver fra hele landet, skjønnlitteratur av forfattere fra hele landet og en spørreskjemaundersøkelse med 68 informanter. Hun konkluderer med at det er hyppigere bruk av *ha* i Nord-Norge og Trøndelag. Det er en tydelig nord-sør forskjell i alle tre datatypene. Det er imidlertid ingen klar dialektgrense, men en klar ulikhet i frekvens i bruken av *ha*.

9.3.6 V3-ordstilling i spørresetninger

Norsk blir gjerne regnet som et V2-språk, hvilket vil si at det finite verbalet normalt kommer på 2. plass i setningen. I enkelte dialekter kan allikevel spørresetninger med spørreord ha verbalet på 3. plass eller en V3-ordstilling som i disse eksemplene fra Bull (1990a:165): *Ka du sei?*, *Kor du e ifrå?* og *Kæm ho va?*.

Ifølge Lie (1992:67) er sentralområdet for denne konstruksjonen Nord-Norge, Trøndelag og Nordvestlandet så langt sør som Nordfjord. Konstruksjonen er også akseptert, men er mindre vanlig innenfor et utkantområde som omfatter resten av Vestlandet så langt sør som Rogaland og nordlige deler av Østlandet. I utkantområdet godtas V3-ordstilling først og fremst ved fremflyttet subjekt som i setningen *Kven som har vore her?*.

Elstad (1982:32) mener at V3-ordstilling bare brukes ved enkel spørrefrase eller spørreordene *ka*, *kem* og *kor*, men i alle fall to områder innenfor sentralområdet aksepterer V3-ordstilling også ved komplekse spørrefraser, Møre (Nordgård 1988) og Nordreisa i Nord-Troms (Nilsen 1996).

9.4 Utbredelsen av ”ekstra” nominale indirekte objekt

Hovedmønsteret er at de ”ekstra” indirekte objektene i min undersøkelse blir mest akseptert i Nord-Norge, så gradvis mindre akseptert jo lenger sørover langs kysten man kommer og minst akseptert på Østlandet. Utbredelsen av slike indirekte objekt passer dermed ikke inn i en tradisjonell todeling av norske dialekter. Utbredelsen strekker seg også utover det nordnorske området, så verken en to- eller firedeling av norske dialekter gir noen god beskrivelse for utbredelsen. Av de tradisjonelle inndelingene av norske dialekter er det faktisk Aasens ”Nordenfjeldske Række” som passer best som beskrivelse av kjerneområdet for ”ekstra” nominale indirekte objekt.

Det er et nord-sør skille i aksepten av slike indirekte objekt. Hvis man sammenligner Kvaløy- og Asker-informantene, er det en klar dialektforskjell mellom dem. Kvaløy-informantene aksepterer nominalt indirekte objekt i mye større grad enn Asker-informantene. Av Kart 3-6 (se side 154-157) som viser målførearkivinformantenes og høgskoleinformantenes vurdering av setningene med verb fra to verbgruppe 3 og 5, er det allikevel svært vanskelig å si hvor det skulle gå en dialektgrense.

En ting er at det er unntak fra hovedmønstrer. Det blir litt vanskelig å snakke om et nordlig trekk når begge informantgruppene fra Nord-Trøndelag skiller seg ut fra informantgruppene i Sør-Trøndelag og til dels Møre og Romsdal ved å være mer avvisende enn disse. Det er også mindre avgrensede områder som skiller seg ut. Man ser tydelig av alle kartene, at informantene fra Sunnmøre aksepterer setningene med nominalt indirekte objekt i større grad enn informanter fra områdene rundt.

En annen ting er at det er usikkert hvor tydelige grenser man kan trekke når det gjelder dialektsyntaktiske trekk. Kartene laget i forbindelse med denne undersøkelsen viser i alle fall at det må ganske grove idealiseringer til for å snakke om grenser i utbredelsen av denne konstruksjonen.

Sandøy (1994) har gjort den erfaring at informanter ofte blir usikre når man ber dem vurdere hvor brukbar en setning er, og han mener dette vil gjelde syntaktiske studier mer enn morfologi og fonologi. Selv om Nordgård & Åfali (1990:25) hevder at alle språkbrukere kan svare på om en setning er velformet eller ikke i morsmålet sitt, sier de samtidig at "[g]rammatiske intuisjonar kan vere uklare og variere frå person til person innanfor eit språksamfunn". Den grammatiske intuisjonen varierer altså fra individ til individ, og kanskje mer i syntaks enn på andre nivåer i språket. Både når det gjelder resumptive pronomen (Fiva 1985), ha-stryking (Grosch 1996) og de "ekstra" indirekte objektene i denne undersøkelsen, er det vanskelig å få et klart svar på hva som er grammatisk og ugrammatisk. Resultatene fra disse undersøkelsene viser mer tendenser (om enn klare tendenser) enn et klart skille.

Lies gjennomgang av utbredelsen av spørresetninger med V3-ordstilling (Lie 1992) viser at overgangen fra et område hvor den syntaktiske konstruksjonen er klart akseptert, til et område hvor den er klart avvist, går gjennom et belte hvor informantene gir til dels

motstridende opplysninger. Når dette beltet eller utkantområdet for konstruksjonen som Lie kaller det, er stort, blir det vanskelig å snakke om klare grenser i syntaksen. I forhold til utbredelsen av ”ekstra” indirekte objekt kunne man si at kjerneområdet for konstruksjonen er Nord-Norge og særlig Troms, mens den blir avvist på Østlandet. Det virker allikevel meningsløst å kalle resten av landet et utkantområde, noe som også tilslører den gradvise endringen i aksept fra nord til sør. Overgangen fra nord hvor konstruksjonen stort sett blir akseptert, til sørøst hvor den stort sett blir avvist, må snarere beskrives som et kontinuum, og jeg mener derfor det er riktigere å beskrive dialektforskjellen som en forskjell i frekvens eller forskjell i grad av aksept snarere enn å trekke en grense.

Hvis man ser på utbredelsen av de syntaktiske trekkene som blir omtalt som spesielt nordnorske eller nordlige, er det svært forskjellig hvor den sørlige grensen for utbredelse går. Det er få, om noen, av trekkene som har den samme utbredelsen. Mens futurumkonstruksjonen med bli + infinitiv og foranstilt *nok* i hypotagmer kun finnes i Nord-Norge, er dublering av ubestemt artikkel og resumptive pronomen utbredt i alle fall så langt sør som Nord-Trøndelag. Når det gjelder utbredelsen av V3-ordstilling i spørresetninger, er det bare Sørlandet og sørlige deler av Østlandet som ikke ligger innenfor enten sentralområdet eller utkantområdet for konstruksjonen. For atter andre syntaktiske trekk som for ha-stryking og de ”ekstra” indirekte objektene i denne undersøkelsen er det vanskelig å skulle trekke en grense i det hele tatt fordi dialektforskjellen er en frekvensforskjell snarere enn et enten-eller.

9.5 Oppsummering

Christensen (1996) mener det er et problem med de beskrivelsene av syntaksen i norske dialekter som finnes i dag, at utbredelsen av de ulike fenomenene er for vagt angitt. Hun etterlyser fyldige og pålitelige beskrivelser og ”... i den beste av alle verdener ville jo isoglossene ligge i tykke bunter og vise utbredelsen til knipper av syntaktiske fenomener som nærmest roper på å bli gjenstand for samvariasjonsstudier ...” (Christensen 1996:22). Denne undersøkelsen er lite egnet til å oppfylle Christensens ønsker med hensyn til å trekke en klar dialektgrense. Som man ser av resultatene fra min undersøkelse og av kartene laget på grunnlag av dem, er det vanskelig å ikke være vag når man skal angi utbredelsen av ”ekstra” nominale indirekte objekter. Selv om ”ekstra” indirekte objekt helt klart kan karakteriseres som et nordlig trekk, ville det være misvisende å snakke om grenser i forhold til denne konstruksjonen.

Kapittel 10: Avslutning

Min undersøkelse tok utgangspunkt i en antakelse om at nordlige dialekter aksepterer nominalt indirekte objekt ved flere verb enn standardnorsk, og denne antakelsen er blitt bekreftet. Ved verb der man kun aksepterer refleksive nominale indirekte objekt i standardnorsk, aksepterer de nordnorske informantene i denne undersøkelsen i stor grad også ikke-refleksivt nominalt indirekte objekt.

Det ser ut som de nordnorske informantene også godtar nominalt indirekte ved flere verb enn dem som normalt kan ta refleksivt indirekte objekt i standard norsk. Også verb som *synge*, *stryke* og *lese* blir mer akseptert med nominalt indirekte objekt av informanter fra Nord-Norge enn av informanter lenger sør. I slike tilfeller må det indirekte objektet ha en tydelig recipiensrolle.

Vurderingen av setninger med slike ”ekstra” indirekte objekt følger et regelmessig mønster. De blir klart mest akseptert i Nord-Norge, gradvis mindre akseptert jo lenger sørover man kommer langs kysten og minst akseptert på Østlandet. Selv om det sjelden er store forskjeller mellom nabofylker, og endringene i aksept skjer gradvis, er det en tydelig forskjell særlig mellom nord og sørøst i landet.

Nominalt indirekte objekt ser ut til å ha en slags dobbeltrolle. På den ene siden viser denne undersøkelsen at en utvidet aksept av nominale indirekte objekt er et nordlig dialekttrekk. På den annen side blir nominalt indirekte objekt også forbundet med et formelt, konservativt skriftspråk og får dermed funksjon som en slags stilmarkør. At nominale indirekte objekt kan forbindes med et prestisjespråk, er brukt til å forklare enkelte resultater på Østlandet som avviker fra hovedtendensen i materialet.

Datamaterialet til denne undersøkelsen er samlet inn med tanke på å undersøke geografisk variasjon, og det gir ikke særlig godt grunnlag for å undersøke sosialt betinget variasjon. Så langt det er mulig å teste materialet, virker allikevel ikke som alder har betydning i forhold til i hvilken grad de nordnorske informantene aksepterer ”ekstra” indirekte objekt.

Litteraturliste

Aurstad, B. & E. Sætherø 1997: Koding av argumentstruktur i NorKompLeks. http://benoni.hf.ntnu.no/nkl/argstr/beskr_220497.html. Utskrift pr. april 2000.

Beito, O. T. 1963: *Norske Målføretetekster*. Oslo: Universitetsforlaget.

Beito, O. T. & I. Hoff (red.) 1973: *Frå norsk målføregransking. Utvalde utgreiingar 1908-1969*. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget.

Brøseth, H. 1997: *Dobbelt objekt og tilgrensende konstruksjoner i moderne norsk*. Upublisert hovedoppgave i nordisk språk. Trondheim: Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Bull, T. 1990a: Målet i Troms og Finnmark. Jahr, E. H. (red.): *Den store dialektboka*. Oslo: Novus, 157-177.

Bull, T. 1990b: Tromsø bymål. Jahr, E. H. (red.): *Den store dialektboka*. Oslo: Novus, 217-221.

Bull, T. & K. Jetne (red.) 1982: *Nordnorsk. Språkarv og språkforhold i Nord-Noreg*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Bull, T. (1980): *Språket i Oslo*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Christiansen, H. 1933: *Gimsøy-målet. Fonologi og orddannelse*. Skrifter utgitt av Det norske videnskaps-akademi. II Hist.-filos. klasse, 1932:3. Oslo: Dybwad.

Christiansen, H. 1973 [1954]: Hovedinndelingen av norske dialekter. Beito, O. T. & I. Hoff (red.): *Frå norsk målføregransking. Utvalde utgreiingar 1908-1969*. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget, 39-48.

Christensen, K. K. 1996: Mikrokomparativisme og målføresyntaks. Vangsnes, Ø.A. (red.): *Syntaktisk variasjon i nordiske målføre*. Nordica Bergensia 9. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 15-23.

Elstad, K. 1982a: *Borgfjerdingsmål 1-2*. Oslo: Novus.

Elstad, K. 1982b: Nordnorske dialekter. Bull, T. & K. Jetne (red.): *Nordnorsk. Språkarv og språkforhold i Nord-Noreg*. Oslo: Det Norske Samlaget, 9-100.

Endresen, Ø. 1988: Innbyrdes posisjon mellom trykklett pronomen og setningsadverbialet ikkje i trønderske og nordsvenske dialekter. Bjørkum, A. & A. Borg (red.): *Nordiske studiar. Innlegg på den tredje nordiske dialektologkonferansen 1986*. Skrifter frå Norsk målførearkiv. Oslo: Universitetsforlaget, 47-70.

Falk, H. & A. Torp. 1900: *Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling*. Kristiania: Aschehoug.

Fisher, R. & F. Yates. 1963: *Statistical Tables for Biological, Agricultural and Medical Research*. 6. utg. London: Oliver and Boyd.

Fiva, T. 1985: Resumptive pronomen i nordnorske dialekter. Bull, T. & A. Fjeldstad (red.): *Heidersskrift til Kåre Elstad*. Tromsø: Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 48-68.

Fiva, T. 1990: Bodødialekten. Jahr, E. H. (red.): *Den store dialektboka*. Oslo: Novus, 211-214.

Faarlund, J. T. 1983: Regionale syntaktiske drag og deira plass i standardmåla. *Folkmålsstudier* 28, 149-158.

Faarlund, J. T. 1992: *Norsk syntaks i funksjonelt perspektiv*. Revidert utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Faarlund J. T., S. Lie & K. I. Vannebo 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Grosch, D. 1996: *Zur Syntax nordnorwegischer Dialekte*. Upublisert magisteravhandling. Köln: Institut für Nordische Philologie der Universität zu Köln.

Hatlebrekke, H. 1981: *Vadsø-dialekten med glimt fra dialektene i Kiby og Ekkerøy*. Vadsø: Varanger mållag.

Heggstad, L. 1950: *Eventyr og segner på målføre*. Oslo: Aschehoug.

Hellevik, O. 1999: *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Herslund, M. 1986: The Double Object Construction in Danish. Hellan, L. & K. K. Christensen (eds.): *Topics in Scandinavian Syntax*. Dordrecht: Raidel, 125-147.

Holland, A. K. 2001. *Hedmarksdialekten i dag. En undersøkelse av språk og språklig motiv hos 12 ungdommer fra bygd og by på Hedmarken*. Upublisert hovedoppgave i nordisk språk. Tromsø: Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Tromsø.

Holmberg, A & C. Platzack 1995: *The Role of Inflection in Scandinavian Syntax*. New York-Oxford: Oxford University Press.

Iversen, R. 1913: *Senjen-maalet: lydverket i hoveddrag*. Videnskapsselskapets skrifter. II. Hist.-filos. klasse, 1912:4. Kristiania: Dybwad.

Iversen, R. 1918: *Syntaksen i Tromsø bymaal. En kort oversigt*. Kristiania: Bymaalslagets forlag.

Iversen, R. 1954: Noen syntaktiske notater. *Maal og Minne*, 124-131.

Jahr, E. H. 1980: Om ha-stryking og litt til. *Språknytt* 8, 5.

- Jahr, E. H. (red.) 1990: *Den store dialektboka*. Oslo: Novus.
- Jahr, E. H. & K. Janicki 1995: The function of the standard variety: a contrastive study of Norwegian and Polish. *International Journal of the Sociology of Language* 115, 25-45.
- Jahr, E. H. & O. Skare (red.) 1996: *Nordnorske dialekter*. Oslo: Novus.
- Kolsrud, S. 1951: *Nynorsken i sine målføre*. Oslo: Dybwad.
- Kristoffersen, G. 1984: *Språklig variasjon. Ei kritisk drøfting av bruken av kvantitative metoder i språkvitenskapen*. Tromsø, Universitetet i Tromsø.
- Larsen, A. B. 1897: *Oversigt over de norske bygdemål*. Kristiania: Aschehoug.
- Lie, S. 1984: *Innføring i norsk syntaks*. 4. utg. Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø: Universitetsforlaget.
- Lie, S. 1992: Ka du sei?. *Maal og Minne*, 62-77.
- Martinussen, B. 1973: *Målet i Bø*. Auka utgåve ved F. Myrvang. Bø i Vesterålen: Bø bygdelag.
- Mæhlum, B. 1991: Er det språket til individet eller språket til kollektivet som er lingvistikkenes forskningsobjekt? Et historisk oversyn. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*, 156-174.
- Mørck, E. 1996: *Til og nok* som foranstilt og etterstilt attributt i hypotagmer – et dialektgeografisk oversyn. Vangsnes, Ø. A. (red.): *Syntaktisk variasjon i nordiske målføre. Artiklar frå ein dugnad under MONS i Bergen, 24. november 1995*. Nordica Bergensia 9. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 113-138.
- Nes, O. 1986: *Norsk dialektbibliografi*. Oslo: Novus.
- Nilsen, H. 1996: *Koffer dæm sir det? Spørresetninger i nordreisadialekten*. Upublisert hovedoppgave i nordisk språk. Tromsø: Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø.
- Nordgård, T. 1988: Omkring ordstilling i hv-spørsmål i norske dialekter. *Skriftserie Nr. 33 Serie A*. Bergen: Institutt for fonetikk og lingvistik, Universitetet i Bergen, 6-37.
- Nordgård, T. & T. A. Åfarli 1990: *Generativ syntaks. Ei innføring via norsk*. Oslo: Novus.
- Næs, O. 1972: *Norsk grammatikk. Elementære strukturer*. Oslo: Fabritius.
- Olssen, O. 1958: *Brønnøymålet. Lydverket*. Skrifter frå Norsk målførearkiv, 13. Oslo: A/S Bokcentralen.
- Papazian, E. 1987: Bymåla og utviklingstendensene i norsk talemål i dag. *Språklig Samling* 3, 10-17.

Riksheim, V. 1921: *Ljodvokstren i Vefsn-målet*. Bidrag til nordisk filologi av studerende ved Kristiania universitet, 6. Kristiania: Aschehoug.

Ross, H. 1905: *Norske bygdemaal. Fyrste bolken*. Videnskabs-selskabets skrifter. II. Hist.-filos. klasse, 1905:2. Christiania: Dybwad.

Sandøy, H. 1987: *Norsk dialektkunnskap*. 2. utg. Oslo: Novus.

Sandøy, H. 1994: Talesyntaks og dialektsyntaks. Myking, Johan m.fl. (red.): *Helsing til Lars Vassenden på 70-årsdagen*. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen, 195-206.

Sandøy, H. 1996: *Talemål*. 2. utgåve. Oslo: Novus.

Skjekkeland, M. 1997: *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Skånland, E. B. 1933: *Saltamålet. Kort oversikt over lydverket*. Bidrag til nordisk filologi av studerende ved Universitetet i Oslo, 10. Oslo: Aschehoug.

Torp, A. 1988: "Hu skøyt høl i hue". *Språklig Samling* 4, 6-9.

Vangsnes, Ø. A. (red.) 1996: *Syntaktisk variasjon i nordiske målføre. Artiklar frå ein dugnad under MONS 6 i Bergen, 24. november 1995*. Nordica Bergensia 9. Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.

Vannebo, K. I. 1972: Så sterk ein prylert. *Maal og Minne*, 160-173.

Vannebo, K. I. 1979: *Tempus og tidsreferanse. Tidsdeiksis i norsk*. Oslo: Novus.

Western, A. 1921: *Norsk riksmålsgrammatikk for studerende og lærere*. Kristiania: Aschehoug.

Åfarli, T. A. 1997: *Syntaks. Setningsbygning i norsk*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Åfarli, T. A. 1998: Dialektsyntaks. Faarlund, J. T. m.fl. (red.): *MONS 7. Utvalde artiklar frå det 7. Møtet Om Norsk Språk i Trondheim 1997*. Oslo: Novus, 270-293.

Aasen, I. 1996 [1848]: *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Utg. ved T. Aarset. Skrifter frå Ivar Aasen-instituttet, 1. Volda: Høgskulen i Volda.

Aasen, I. 1899: *Prøver af Landsmaalet i Norge*. 2. utg. Christiania: Cammermeyer.

Ordbøker og ordarkiv

Bokmålsordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok. 1986. M. I. Landrø & B. Wangensteen (red.). Bergen-Oslo-Trondheim-Tromsø: Universitetsforlaget.

Norsk riksmålsordbok 1-4. 1937-1957. T. Knudsen et al. Oslo: Aschehoug.

Nynorskordboka. Definisjons- og rettskrivingsordbok. 1986. M. Hovdenak m. fl. (red.) Oslo: Det Norske Samlaget

Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet 1-3, A. Hellevik, R. Bø m. fl. (red.) 1966-1994. Oslo: Det Norske Samlaget

Setelarkivet til Norsk Ordbok. <http://www.dokpro.uio.no/>

Del 1

Med dette skjemaet skal jeg undersøke hvordan setninger kan bygges opp, jeg skal ikke undersøke ikke enkeltord, bøyninger eller uttale. Men fordi jeg undersøker talemål, er det viktig at du prøver å forestille deg hvordan du ville si den setningen som står der. Det er din vurdering av setningen i muntlig språkbruk som er viktig, ikke hva som er rett eller galt å skrive. Altså; er det mulig å si en sånn setning eller ikke i vanlig dagligtale?

Se på setningen, og tenk deg en vanlig samtale.

Kan du si den setningen på din dialekt?

Si den høyt. Hva synes du? Stol på den første reaksjonen din og svar raskt:

Er setningen helt grei?

Er den uakseptabel (feil, uforståelig)?

Hvordan ville du heller si det?

1. Ho malte han et bilde
2. Ho bakte han ei kake
3. Mekleren beregna ho fortjeneste
4. Han bestilte mæ en billett
5. Han bygde oss et hus
6. Han dediserte ho romanen
7. Ho delegerte han ansvaret
8. Ho donerte stiftelsen formuen sin
9. Kelneren fant oss et ledig bord
10. Ho foreslo han tiltaket
11. Han henta mæ en stol
12. Dem kjøpte ho nye sko

Vedlegg 1

13. Æ kjørte bestemor bilen
14. Han kokte mæ en kopp kaffe
15. Han lagde oss en kopp kaffe
16. Han leste oss ei bok
17. Ho malte han en vegg
18. Ho ordna oss en fridag
19. Foreldran overdro dem huset
20. Ho overførte han 500 kroner
21. Ho overløt han bilen
22. Ho plukka oss tre liter moltebær
23. Ho renska oss en kurv jordbær
24. Han reparerte ho sykkelen
25. Æ reserverte han en plass
26. Treneren satte ho høye mål
27. Ho sikra han en trygg alderdom
28. Æ skar han et kakestykke
29. Ho skrifta presten syndan sine
30. Æ skreiv han et brev
31. Æ smurte han to brødsiver
32. Ho steikte mæ et egg
33. Ho bestemor strikka han ei ny kofte
34. Ho strøyk han fem skjorter
35. Tanta sydde ho en ny kjole
36. Ho sang mæ en sang
37. Arkitekten tegna dem et nytt hus

Vedlegg 1

38. Han tok mæ en gaffel
39. Han tilsto politiet forbrytelsen
40. Pensjonen trygga de eldre kåra
41. Æ vaska dæ huset
42. Mora valgte ho en ny kjole
43. Ho åpna oss døra
44. Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød kver morra
45. Kommunen asfalterte dem vegen

Del 2

Her er det grupper på fem setninger. Synes du noen av setningene i gruppa høres bedre eller dårligere ut enn de andre. Er det noen av setningene du synes er uakseptable?

Kan du finne oss et ledig bord?
Finner du oss et ledig bord?
Finn oss et ledig bord!

Han kan finne oss et ledig bord
Han finner oss sikkert et ledig bord

Strikk mæ et nytt skjerf!
Kan du strikke mæ et nytt skjerf?
Strikker du mæ et nytt skjerf?

Ho strikker mæ sikkert et nytt skjerf
Ho kan strikke mæ et nytt skjerf

Kan du bygge oss en ny garasje?
Bygger du oss en ny garasje?
Bygg oss en ny garasje!

Han kan bygge oss en ny garasje
Han bygger oss sikkert en ny garasje

Hent mæ et glass vann!
Kan du hente mæ et glass vann?
Henter du mæ et glass vann?

Han henter mæ sikkert et glass vann
Han kan hente mæ et glass vann

Kjøper du mæ en kopp kaffe?
Kjøp mæ en kopp kaffe!
Kan du kjøpe mæ en kopp kaffe?

Han kjøper mæ sikkert en kopp kaffe
Han kan kjøpe mæ en kopp kaffe

Vedlegg 1

Her står setningene sammen to og to. Er den ene mer eller mindre akseptabel enn den andre?

Han henta mæ en stol

Han henta mæ stolen

Ho fant mæ avisa

Ho fant mæ ei avis

Æ kjøpte han billetten

Æ kjøpte han en billett

Ho smurte mæ ei brødkive

Ho smurte mæ brødkiva

Han laga mæ et ostesmørbrød

Han laga mæ ostesmørbrødet

Han bygde oss garasjen

Han bygde oss en garasje

Ho bestemor strikka mæ et skjerf

Ho bestemor strikka mæ skjerfet

Vedlegg 1

Si setninga høyt; er den grei eller uakseptabel?

1. Kan du kjøpe den nye naboen ei avis?
2. Skal æ finne dokker et ledig bord?
3. Kan du hente mæ et glass vann?
4. Kan du smøre han lillebror ei brødskive?
5. Skal æ strikke han ei ny kofte?
6. Kan du bygge foreldran mine ei ny garasje?
7. Kan du kjøpe ho ei avis?
8. Skal æ finne gjestan et ledig bord?
9. Vil du lage ho bestemor en kopp kaffe?
10. Kan du bygge oss en ny garasje?
11. Skal æ strikke dæ ei ny kofte?
12. Kan du smøre ho ei brødskive?
13. Skal æ finne han et ledig bord?
14. Kan du hente søstra mi et glass vann?
15. Skal æ strikke han bestefar ei ny kofte?
16. Kan du bygge dem en ny garasje?
17. Vil du lage dem en kopp kaffe?
18. Kan du hente ho et glass vann?
19. Kan du smøre mæ ei brødskive?
20. Kan du kjøpe oss ei avis?
21. Vil du lage mæ en kopp kaffe?

Vedlegg 1

Her er det grupper med fire setninger. Les den første setningen. Er den akseptabel?
Hva med de andre?

Ho fortalte mæ et eventyr

Æ blei fortalt et eventyr

Kem fortalte ho et eventyr?

Det var mæ ho fortalte et eventyr

Kelneren fant oss et bord

Det var oss kelneren fant et bord

Kem fant kelneren et bord?

Vi blei funne et bord

Han bygde ho et nytt hus

Det var ho han bygde et nytt hus

Kem bygde han et nytt hus?

Ho blei bygd et nytt hus

Vi kjøpte ho nye joggesko

Kem kjøpte vi nye joggesko?

Ho blei kjøpt nye joggesko

Det var ho vi kjøpte nye joggesko

Ho bestemor strikka mæ ei ny kofte

Kem strikka ho bestemor ei ny kofte?

Det var mæ ho bestemor strikka ei ny kofte

Æ blei strikka ei ny kofte

Han henta mæ en øl

Det var mæ han henta en øl

Kem henta han en øl?

Æ blei henta en øl

Vedlegg 2

Med dette skjemaet skal jeg undersøke hvordan setninger kan bygges opp, jeg skal ikke undersøke ikke enkeltord, bøyninger eller uttale. Men fordi jeg undersøker talemål, er det viktig at du prøver å forestille deg hvordan du ville si den setningen som står der. Det er din vurdering av setningen i muntlig språkbruk som er viktig, ikke hva som er rett eller galt å skrive. Altså; er det mulig å si en sånn setning eller ikke i vanlig dagligtale?

Se på setningen, og tenk deg en vanlig samtale.

Kan du si den setningen på din dialekt?

Si den høyt. Hva synes du? Stol på den første reaksjonen din og svar raskt:

Er setningen helt grei?

Er den uakseptabel (feil, uforståelig)?

Hvordan ville du heller si det?

1. Hun malte ham et bilde
2. Hun bakte ham ei kake
3. Mekleren beregna henne fortjeneste
4. Han bestilte meg en billett
5. Han bygde oss et hus
6. Han dediserte henne romanen
7. Hun delegerte ham ansvaret
8. Hun donerte stiftelsen formuen sin
9. Kelneren fant oss et ledig bord
10. Hun foreslo ham tiltaket
11. Han henta meg en stol
12. De kjøpte henne nye sko
13. Jeg kjørte bestemor bilen

Vedlegg 2

14. Han kokte meg en kopp kaffe
15. Han lagde oss en kopp kaffe
16. Han leste oss ei bok
17. Hun malte ham en vegg
18. Hun ordna oss en fridag
19. Foreldrene overdro dem huset
20. Hun overførte ham 500 kroner
21. Hun overløt ham bilen
22. Hun plukka oss tre liter moltebær
23. Hun renska oss en kurv jordbær
24. Han reparerte henne sykkelen
25. Jeg reserverte ham en plass
26. Treneren satte henne høye mål
27. Hun sikra ham en trygg alderdom
28. Jeg skar ham et kakestykke
29. Hun skriftet presten syndene sine
30. Jeg skreiv ham et brev
31. Jeg smurte ham to brødsiver
32. Hun stekte meg et speilegg
33. Bestemor strikka ham ei ny kofte
34. Hun strøk ham fem skjorter
35. Tanta sydde henne en ny kjole
36. Hun sang meg en sang
37. Arkitekten tegna dem et nytt hus
38. Han tok meg en gaffel

Vedlegg 2

39. Han tilsto politiet forbrytelsen
40. Pensjonen trygget de eldre k arene
41. Jeg vaska deg huset
42. Mora valgte henne en ny kjole
43. Hun åpna oss døra
44. Den nye brødbakemaskinen bakte oss ferskt brød hver morgen
45. Kommunen asfalterte dem veien

Vedlegg 3

Spørreskjema om bruk av indirekte objekt

I forbindelse med en undersøkelse av bruken av indirekte objekt i norsk vil jeg gjerne ha din vurdering av setningene nedenfor. Undersøkelsen dreier seg altså om ordstilling, ikke om bøyning og uttale av enkeltord. Tenk nøye etter hvordan disse setningene ville lyde på din dialekt, og forsøk å finne ut om de på din dialekt ville være i orden, tvilsomme eller ubrukelige. Marker det du kommer fram til ved å krysse av i en av rutene.

		I orden	Tvilsom	Ubrukelig
1.	Hun delegerte ham ansvaret			
2.	Mora valgte henne en ny kjole			
3.	Arkitekten tegna dem et nytt hus			
4.	Foreldrene overdro dem huset			
5.	Hun malte ham en vegg			
6.	Kelneren fant oss et ledig bord			
7.	Han bestilte meg en billett			
8.	Bestemor strikka ham ei ny kofte			
9.	Hun foreslo ham tiltaket			
10.	Han lagde oss en kopp kaffe			
11.	Hun plukka oss tre liter moltebær			
12.	Hun sang meg en sang			
13.	Han henta meg en stol			
14.	Hun bakte ham ei kake			
15.	Jeg vaska deg huset			
16.	Han tilsto politiet forbrytelsen			
17.	Han bygde oss et hus			
18.	Jeg skreiv ham et brev			
19.	Hun strøk ham fem skjorter			
20.	Mekleren beregna henne fortjeneste			
21.	Hun overførte ham 500 kroner			
22.	De kjøpte henne nye sko			

Gjør til slutt greie for hva slags talemålsbakgrunn du har, for eksempel ved å oppgi hvilken kommune og hvilket fylke du har dialekten din fra:	Takk for hjelpen! Kari-Anne Sæther Hovedfagsstudent ved Universitetet i Tromsø
Alder:	

Vedlegg 4

Kari-Anne Sæther
9100 Kvaløysletta

Tromsø, april 2001

Som hovedfagsstudent i nordisk språk ved Universitetet i Tromsø skriver jeg en oppgave innenfor området dialektsyntaks, nærmere bestemt om variasjoner i bruk av indirekte objekt. I en del faglitteratur blir det antydnet at det er vanligere å bruke indirekte objekt istedenfor som en preposisjonsfrase i nordlige dialekter. En setning som *Vil du hente meg en kopp kaffe?* skal lettere kunne aksepteres i nordnorske dialekter enn i mange andre norske dialekter hvor man ville foretrekke *Vil du hente en kopp kaffe til meg?* Formålet med oppgaven min er å undersøke dette fenomenet nærmere.

Hoveddelen av oppgaven bygger på data fra intervjuer jeg har foretatt med to informantgrupper, en gruppe fra Tromsø og en gruppe fra Asker. Dette materialet bekrefter at det er dialektforskjeller på dette området. De nordnorske informantene aksepterer indirekte objekt ved flere typer verb enn de østlandske informantene. Nå ønsker jeg å få en oversikt over hvor dialektskillene går, og da trenger jeg et datamateriale fra flest mulig steder i Norge.

Av praktiske grunner må dette gjøres ved å bruke et spørreskjema, og det er i denne forbindelsen jeg henvender meg til deg for å be om hjelp. Jeg håper du kunne få en gruppe studenter ved deres institutt/avdeling til å besvare det vedlagte spørreskjemaet og returnere dem i vedlagte svarkonvolutt. Det skulle ikke ta lang tid å fylle ut spørreskjemaet, og det ville være til stor hjelp for meg. Spørreskjemaet er for øvrig en kortversjon av den spørrelisten jeg brukte ved intervjuene av informantene fra Tromsø og Asker.

Hvis du skulle ha spørsmål, er jeg tilgjengelig på telefonnummer 776 XXXX eller e-post k-saethe@online.no. Min veileder er professor Endre Mørck ved Institutt for nordisk språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, telefonnummer 776 XXXX.

På forhånd takk!

Med hilsen

Vedlegg 5

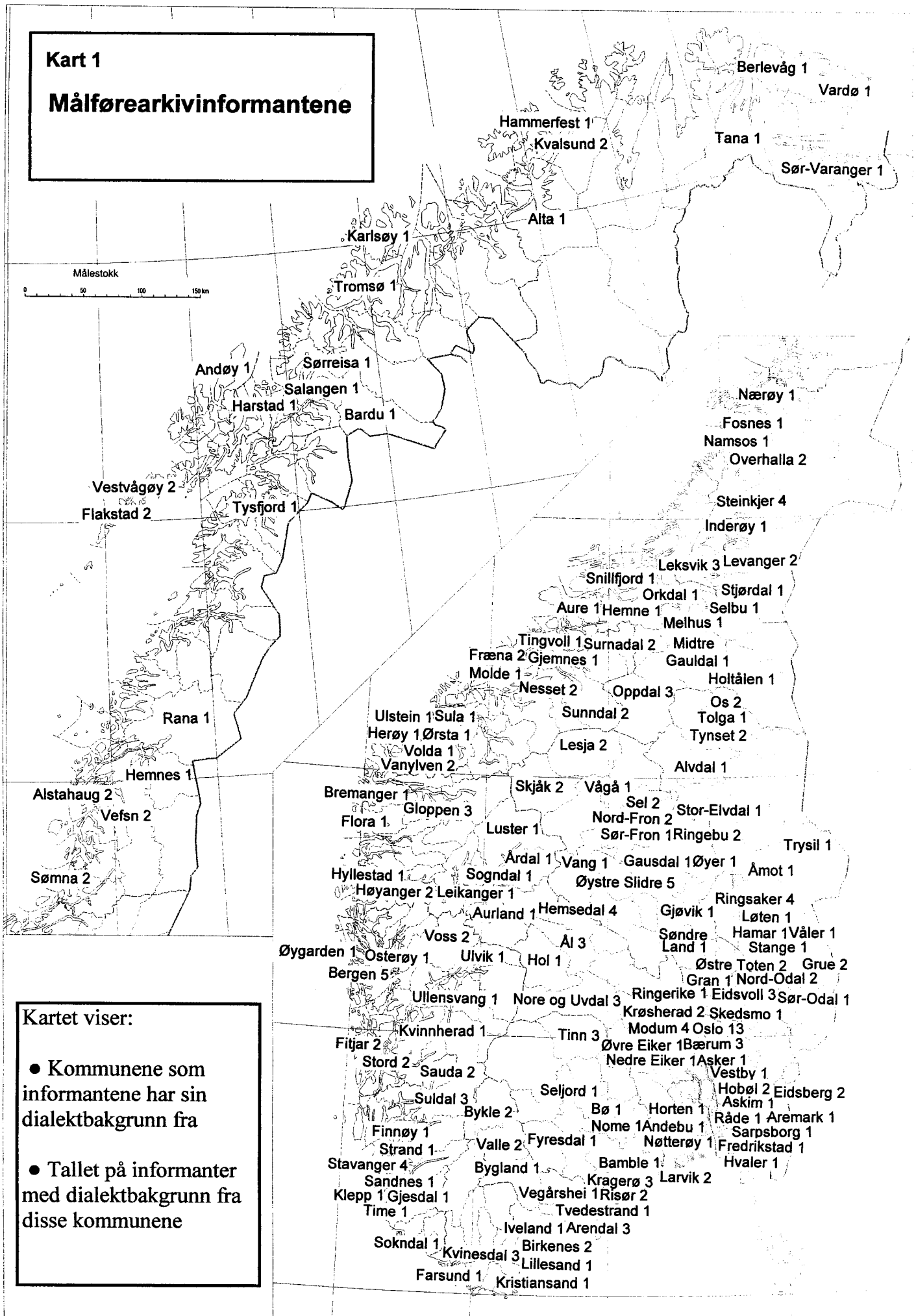
Oversikt over læresteder som returnerte besvarte spørreskjemaer

Høgskolen i Finnmark
Høgskolen i Troms
Høgskolen i Bodø
Høgskolen i Nesna
Høgskulen i Nord-Trøndelag, avdeling for lærerutdanning
Høgskulen i Volda
Høgskulen i Sogn og Fjordane, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Bergen, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen Stord/Haugesund, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Agder
Høgskolen i Telemark, Bø
Høgskolen i Vestfold, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Buskerud, avdeling for pedagogisk utdanning
Høgskolen i Oslo, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Østfold, avdeling for lærerutdanning
Høgskolen i Hedmark, avdeling for lærerutdanning på Elverum
Høgskolen i Hedmark, avdeling for lærerutdanning på Hamar

Universitetet i Tromsø
NTNU
Universitetet i Bergen
Universitetet i Oslo

Kart 1

Målførearkivinformantene

Kart 2

Høgskoleinformantene

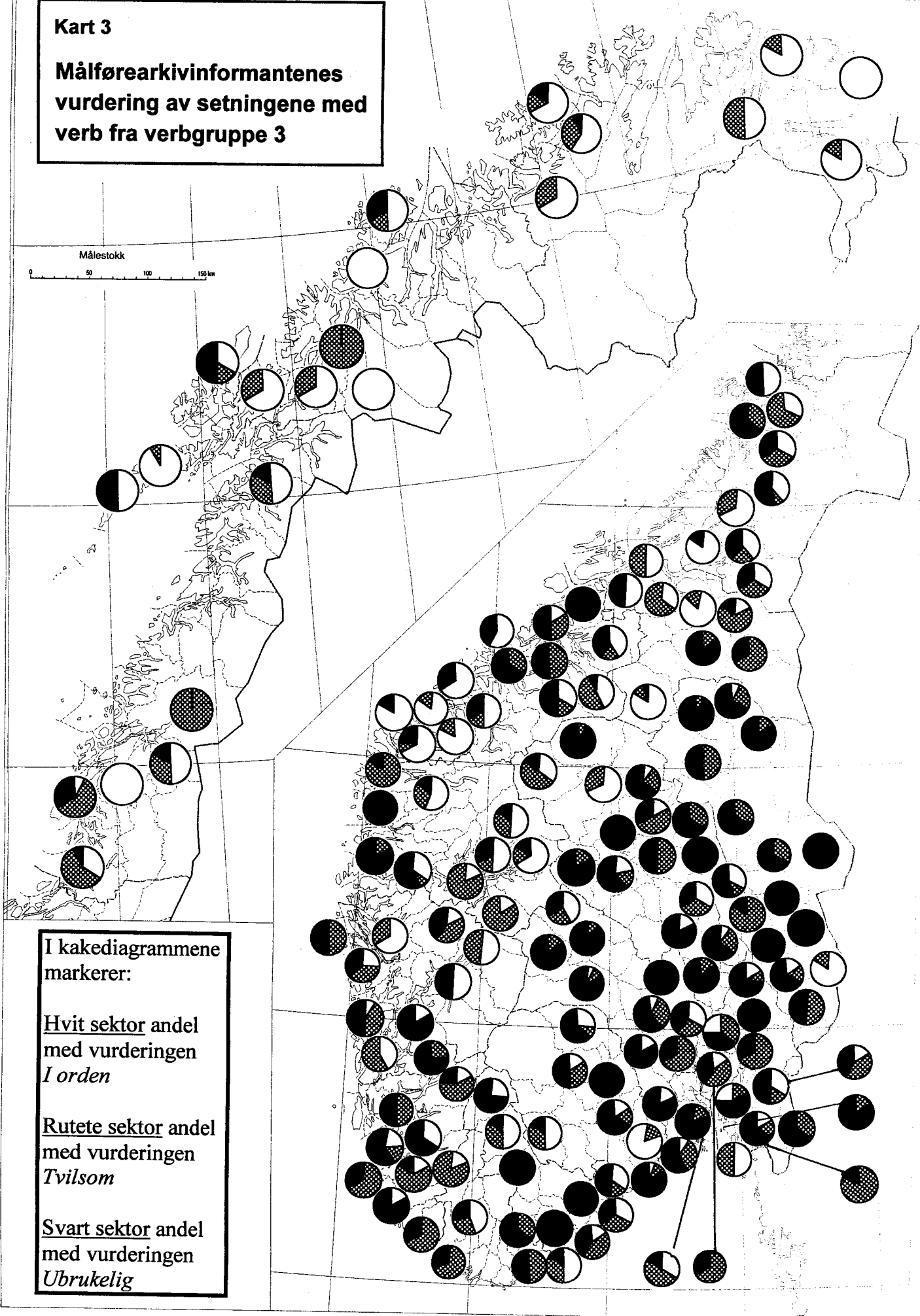

Kart 3

Målførearkivinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 3

Målestokk

0 50 100 150 km

I kakediagrammene markerer:

Hvit sektor andel med vurderingen *I orden*

Rutete sektor andel med vurderingen *Tvilsom*

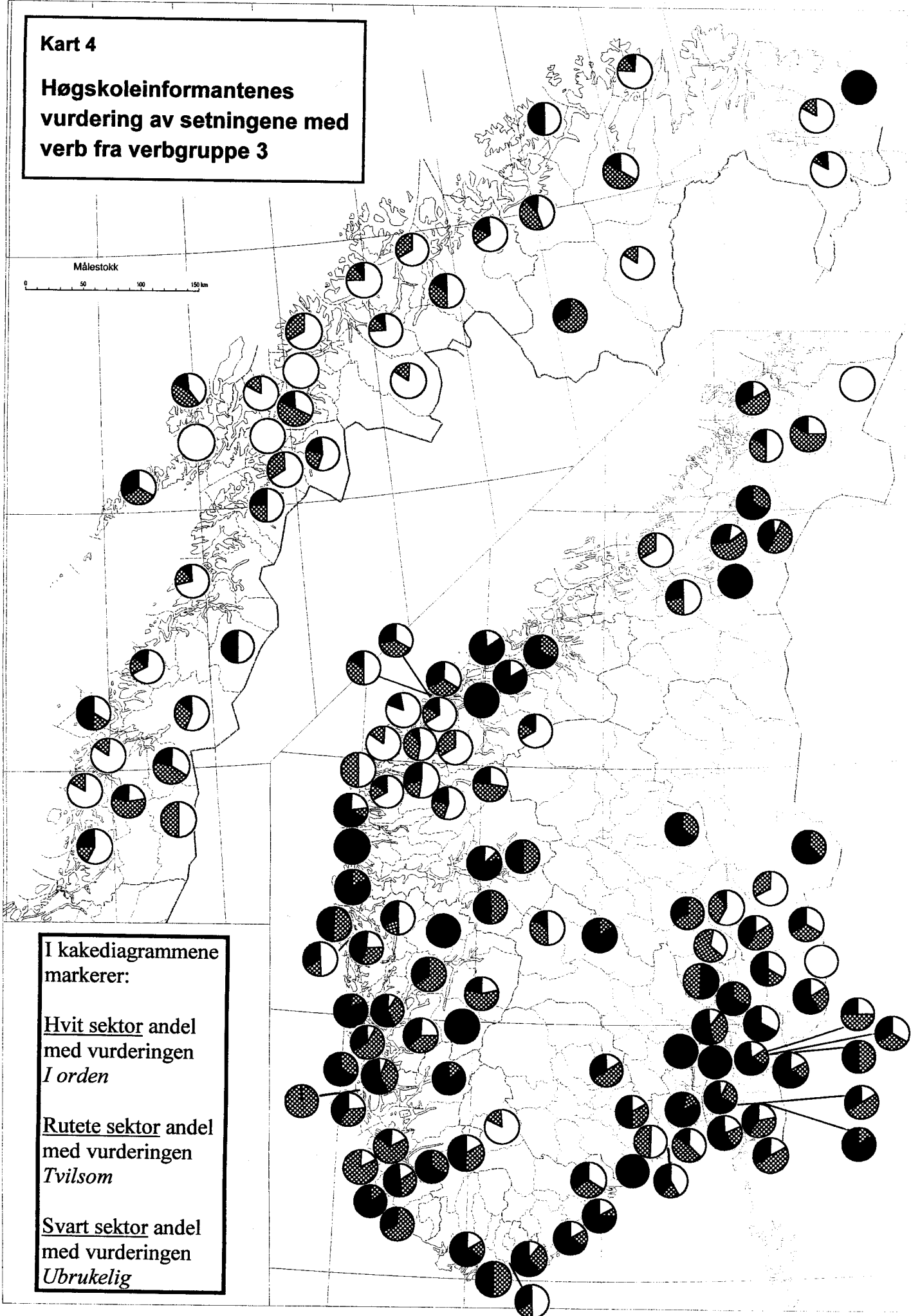
Svart sektor andel med vurderingen *Ubrukelig*

Kart 4

Høgskoleinformantenes
vurdering av setningene med
verb fra verbgruppe 3

Målestokk

0 50 100 150 km

I kakediagrammene
markerer:

Hvit sektor andel
med vurderingen
I orden

Rutete sektor andel
med vurderingen
Tvilsom

Svart sektor andel
med vurderingen
Ubrukelig

Kart 5

Målførearkivinformantenes
vurdering av setningene med
verb fra verbgruppe 5

Målestokk

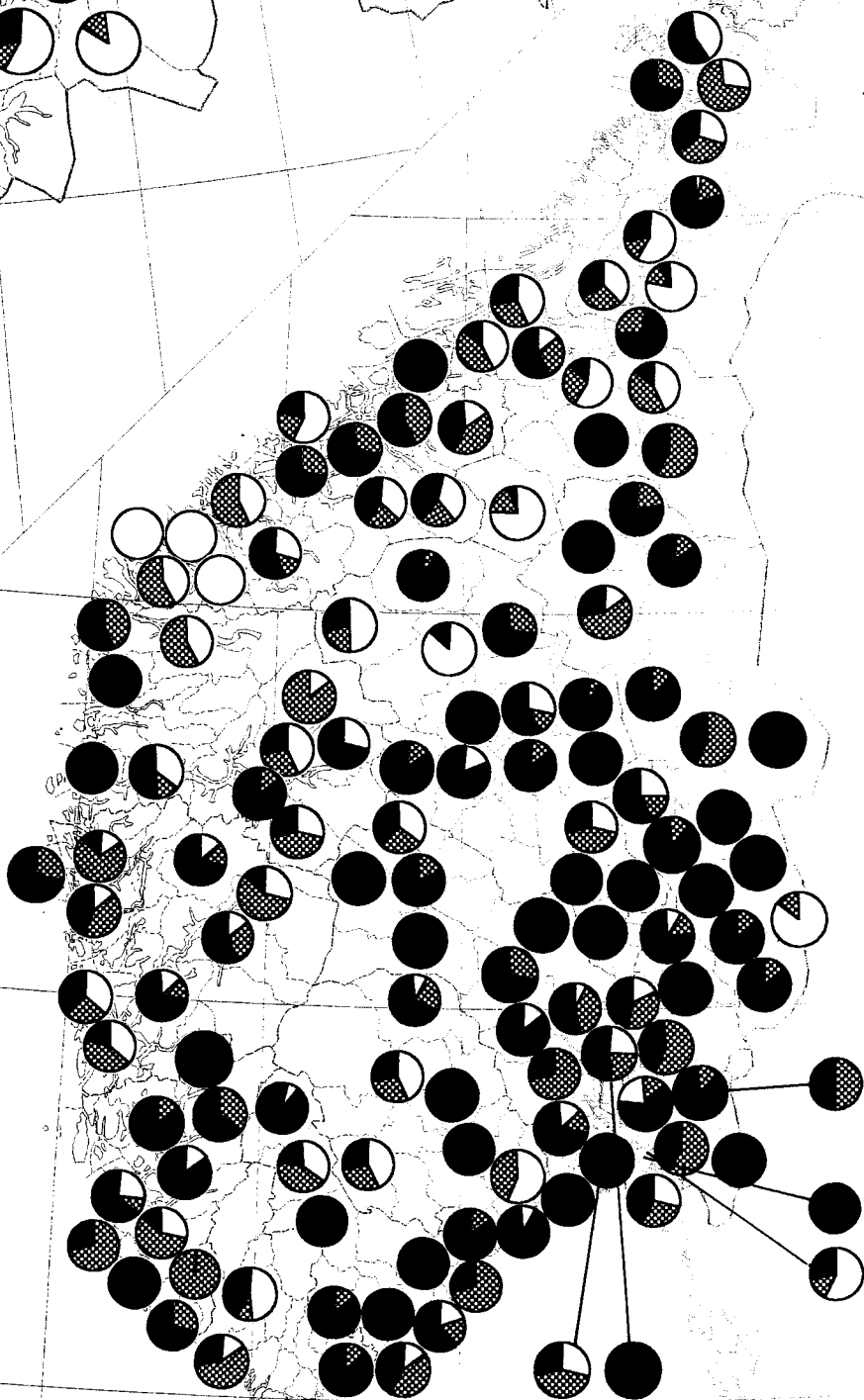
0 50 100 150 km

I kakediagrammene
markerer:

Hvit sektor andel
med vurderingen
I orden

Rutete sektor andel
med vurderingen
Tvilsom

Svart sektor andel
med vurderingen
Ubrukelig

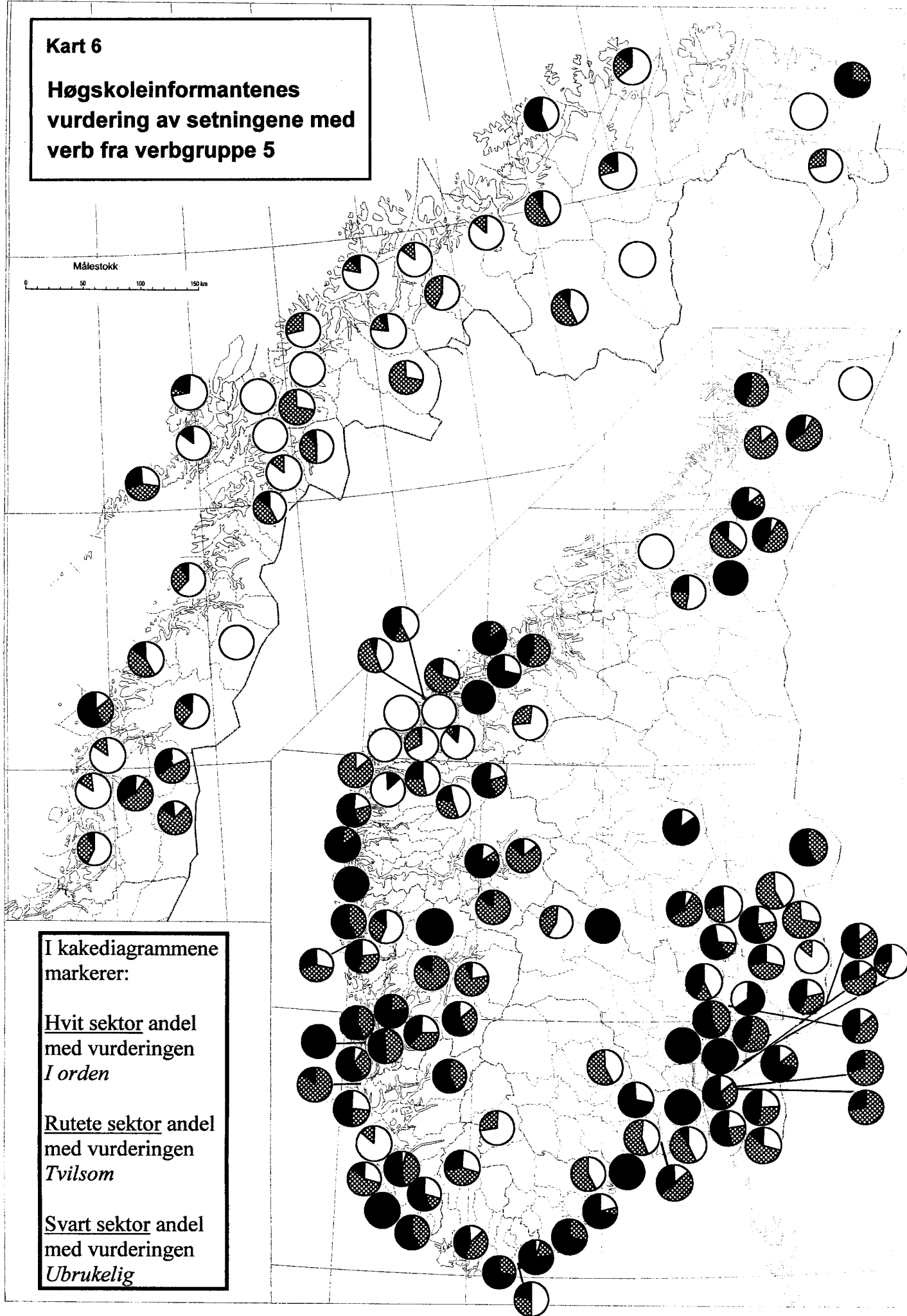

Kart 6

Høgskoleinformantenes vurdering av setningene med verb fra verbgruppe 5

Målestokk

0 50 100 150 km

I kakediagrammene
markerer:

Hvit sektor andel
med vurderingen
I orden

Rutete sektor andel
med vurderingen
Tvilsom

Svart sektor andel
med vurderingen
Ubrukelig